Gemeente Enschede

Visie landelijk gebied Enschede

april 2021

enschede.nl

Inhoudsopgave

1. Waarover gaat deze Visie landelijk gebied?	4
2. Het landelijk gebied	15
3. Ambitie	20
4. Ontwikkelingsprincipes	25
5. Thema's	34
6. Opgaven	50
7. Gebieden	60
8. Instrumenten	67

Visiekaart - landelijk gebied Enschede

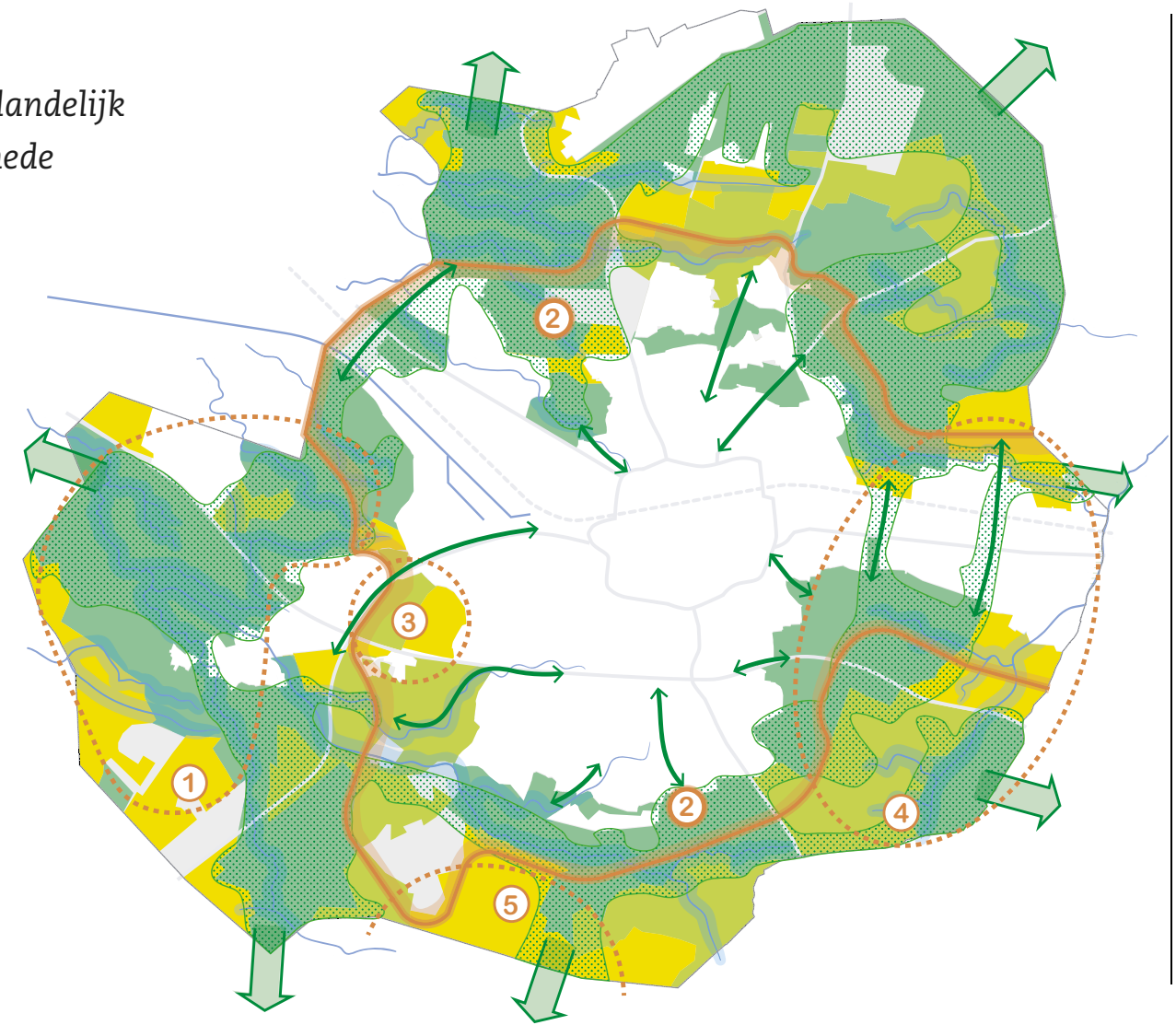

Legenda

Versterken groenblauwe structuur

- Groenblauwe structuur
- Blauwe dooradering

Vanuit het landschap

- Inpassen
- Aanpassen
- Tranfsormeren
- Overig

Verbinding stad-land

- Stadsrandzone
- Groene verbindingen stad-land

Deelgebieden

1. West
2. Stadsrand
3. Usseleres
4. Eschmarke
5. Zuid

N 0 500 1000 2000m

01 april 2021

Hoofdstuk 1

Waarover gaat deze Visie landelijk gebied?

Dit hoofdstuk geeft aan waarom de gemeente Enschede nieuw beleid voor het landelijk gebied heeft opgesteld en wat in deze Visie te lezen valt. De Visie is gebaseerd op vier onderzoeken en is opgesteld in drie formele stappen. Het overleg met een groot aantal betrokkenen levert een gedeeld beeld en drie grote dilemma's op. Tot slot staat beschreven hoe de Visie past in het gemeentelijke beleid en wordt uiteengezet dat samenwerking nodig is voor de realisatie van de Visie.

Aanleiding voor de Visie: richting geven aan de vele ontwikkelingen

Het landelijk gebied van Enschede verandert. Dat is te zien bij de grootste grondgebruikers in het Enschedese buitengebied: de landbouw en de landgoederen. 1 Het aantal agrarische bedrijven krimpt en de landbouw staat voor de overgang naar een circulaire bedrijfsvoering. Landgoederen -met vaak een achtergrond in de textielindustrie- zijn op zoek naar een nieuwe bestaansbasis. Ook het karakter van het buitengebied en de kenmerkende plattelandscultuur veranderen onder meer door de nabijheid van de stad en de komst van niet-agrarische bewoners, recreanten en toeristen.

Het landelijk gebied van Enschede heeft een hoge ‘groene’ kwaliteit. Kenmerkend zijn de afwisseling in het grondgebruik, het kleinschalige landschap, de gevarieerde natuur, hoogteverschillen en beken. Zorgen bestaan over de afgenomen biodiversiteit en de verschraling van het landschap. Steeds vaker komt extreme droogte voor, afgewisseld met pieken van wateroverlast. De stedelijke druk is hoog en de energietransitie leidt tot een zoektocht naar ruimte voor zonnevelden en windturbines.

Verandering biedt ook kansen. De gemeente wil met de Visie landelijk gebied richting geven aan de verandering, houvast bieden bij keuzen en actief bijdragen aan de toekomst van het landelijk gebied.

Enschede kent met haar hoogwaardige groene buitengebied én het grote stedelijk gebied een unieke combinatie van kwaliteiten. De gemeente neemt die unieke combinatie als uitgangspositie voor haar Visie landelijk gebied. De Visie brengt balans in het behoud en de ontwikkeling van de Groene Pijler en de benutting door (agrarische) bedrijven, bewoners en bezoekers.

Opbouw volgens een piramide: van ambitie tot aan de slag met goed gereedschap

De Visie gaat over het bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving 2 in het landelijk gebied. De kenmerken van het landelijk gebied van Enschede staan beschreven in hoofdstuk 2. De Visie volgt verder de opbouw van een piramide met in de top de ambitie. Via ontwikkelprincipes, thema's en opgaven staan tot slot gebieden en instrumenten aan de basis.

De hoofdtekst van de Visie is beknopt. In de tekst is op veel punten aangegeven waar meer uitleg en onderbouwing is te vinden. De informatie is in de digitale versie van de Visie te vinden via een 'klik' en in de papieren versie met eindnoten en met **verwijzing** › naar losse bijlagen en rapporten. Bij de Visie hoort de Visiekaart met de verbeelding van drie van de vier ontwikkelingsprincipes (zie hoofdstuk 4) en de aanduiding van de vijf deelgebieden met prioriteit voor een integrale gebiedsaanpak (zoals uitgewerkt in hoofdstuk 7).

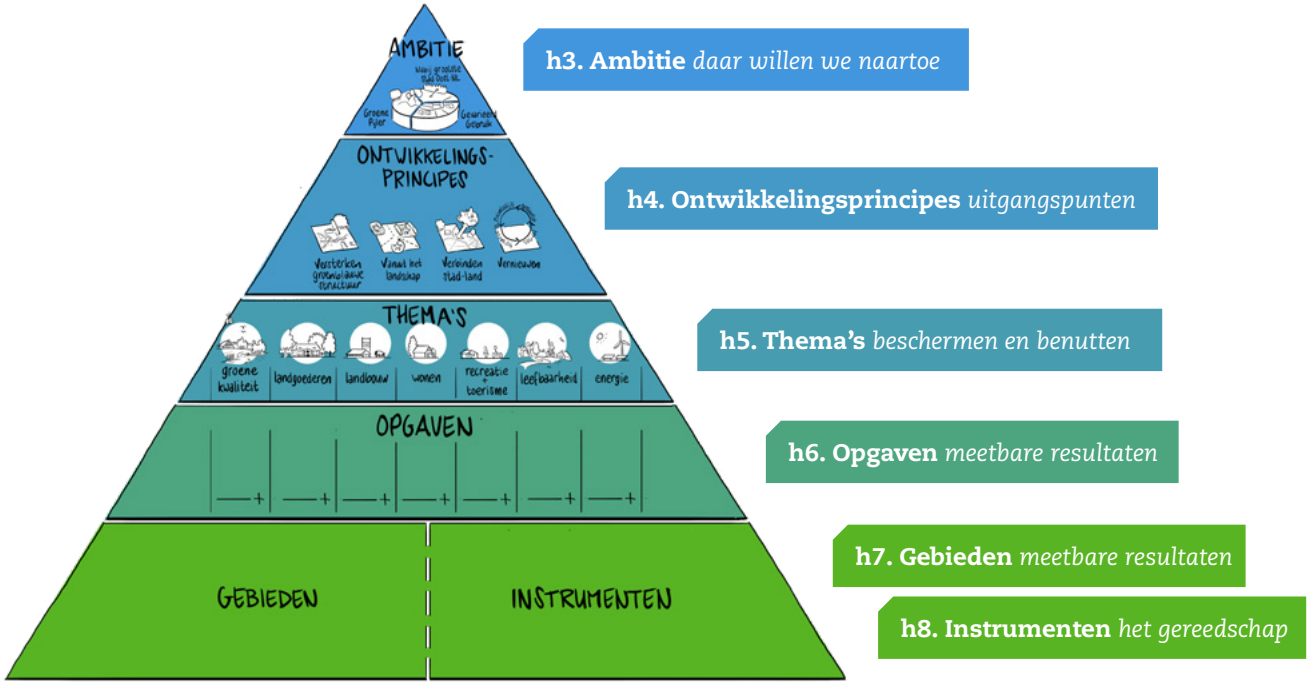

Vier nieuwe onderzoeken vormen de basis van de Visie

Om de Visie op te stellen zijn de volgende vier onderzoeken uitgevoerd:

Waarderingskaart landschap Enschede 3

De **landschapsstudie ›** is opgezet om nieuwe ontwikkelingen in het buitengebied af te kunnen stemmen op de kwaliteit van het landschap. De studie inventariseert de ontstaansgeschiedenis van het landschap en waardeert de kwaliteit van elk deelgebied in de klassen: zeer hoog, hoog en basiskwaliteit.

De studie legt de basis voor een manier van denken vanuit het landschap en biedt een uitgangspunt en handelingsperspectief voor toekomstige ontwikkelingen. De studie maakt geen indeling van het landschap op kavelniveau. Gewerkt is vanuit grotere eenheden waarbij de verschillende landschapstypen in de gemeente als uitgangspunt zijn genomen.

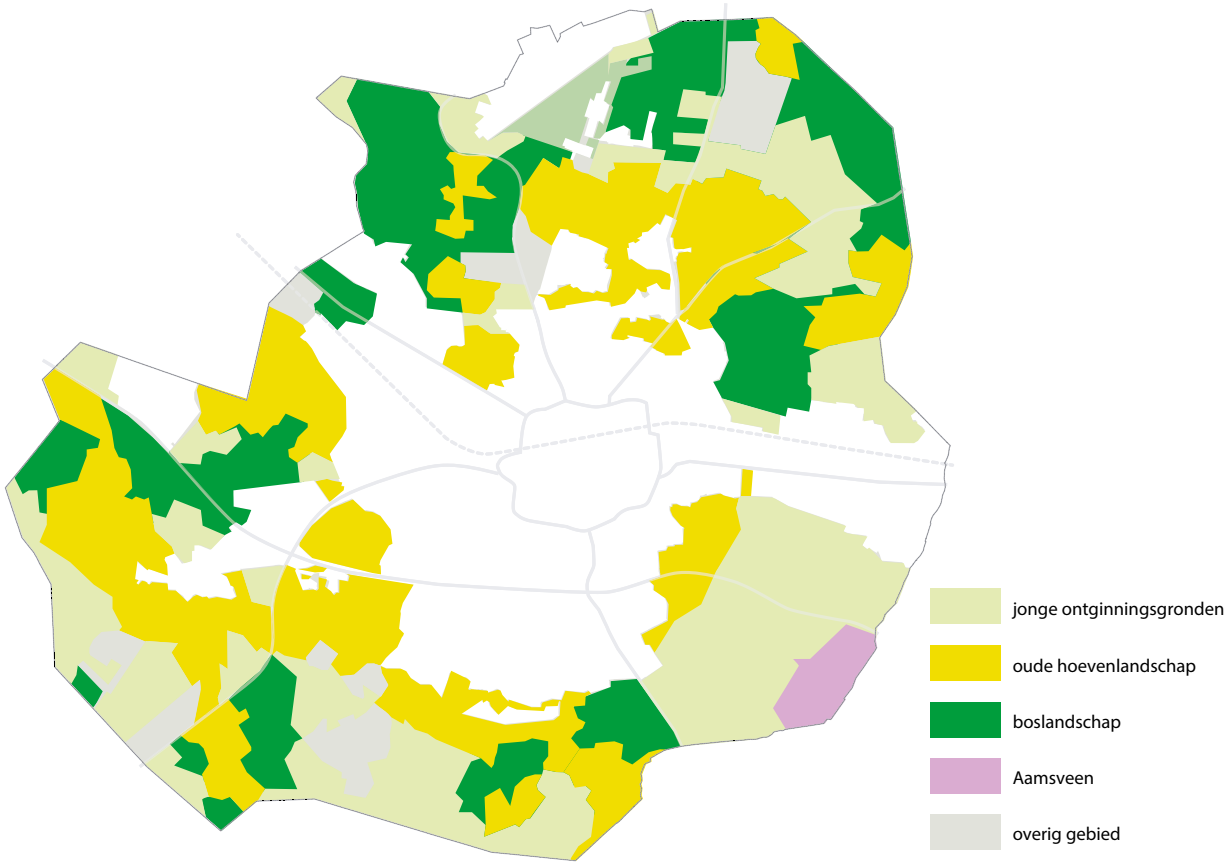

Landschapstypen in Enschede

Binnen de grote eenheden komen enclaves voor met afwijkende waarden, zowel historisch als natuurlijk. Bij initiatieven zal het landschap altijd ter plekke nader moeten worden bekeken.

Aan de waardering van het landschap is een strategie gekoppeld die verschilt per waarderingsklasse. Zie hiervoor hoofdstuk 4 onder ‘vanuit het landschap ontwikkelen’.

De waarderingskaart staat aan de basis van het ontwikkelingsprincipe ‘Vanuit het landschap ontwikkelen’ (hoofdstuk 4) en geeft mede invulling aan het thema Groene Pijler (hoofdstuk 5).

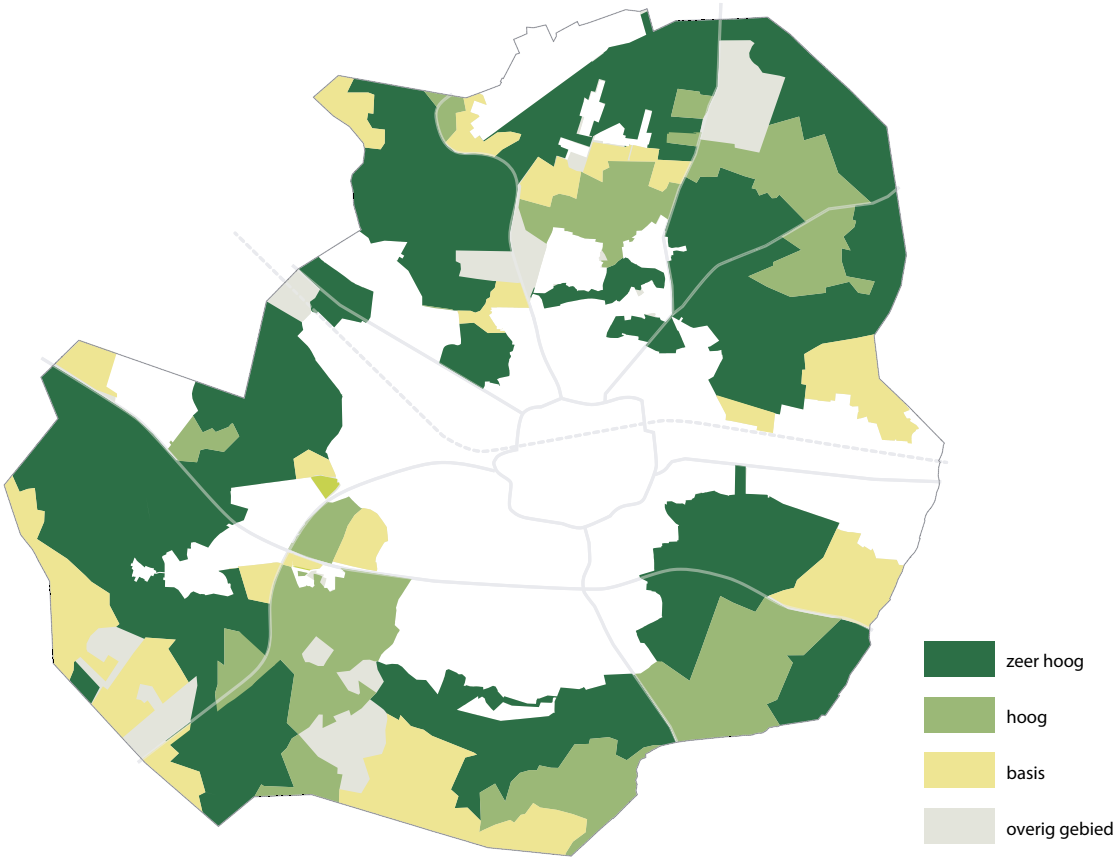

De kwaliteit van het landschap (Landschapsstudie)

Landbouwanalyse Enschede 4

De **landbouwstudie >** is uitgevoerd om inzicht te krijgen in aard, samenstelling en toekomst van de agrarische sector in Enschede. De studie geeft een objectieve beschrijving van het grondgebruik en de verkaveling, de structuur van de sector en de bedrijfssituatie. Vervolgens schetst de studie relevante ontwikkelingen: milieubeleid, consumentenwensen, verbreding, ontwikkelingen in het landbouwbeleid en in de fysieke omgeving. In een afzonderlijk hoofdstuk komt het gebied zelf aan het woord: wat zijn de verwachtingen van de betrokken agrariërs.
De onderzoekers doen op basis van al die informatie een aantal constateringen en schetsen perspectieven. De studie geeft informatie en inzichten die onder meer zijn verwerkt in hoofdstuk 5, thema landbouw.

Grond in gebruik bij de landbouw

Inventarisatie van landgoederen in Enschede 5

De gemeente is ook opdrachtgever van de **landgoederenstudie ›**. Het inventariserende deel van het rapport geeft een compleet overzicht van de landgoederen in Enschede: aantal, omvang, ligging, historie en kenmerken. Het tweede deel gaat over de maatschappelijke waarde van de landgoederen en de zorgen van de landgoedeigenaren. De studie geeft aan hoe de eigenaren naar de gemeente kijken en welke kansen en mogelijkheden zij voor de toekomst van de landgoederen zien. De studie is onder meer benut bij de invulling van het thema landgoederen in hoofdstuk 5 van deze Visie.

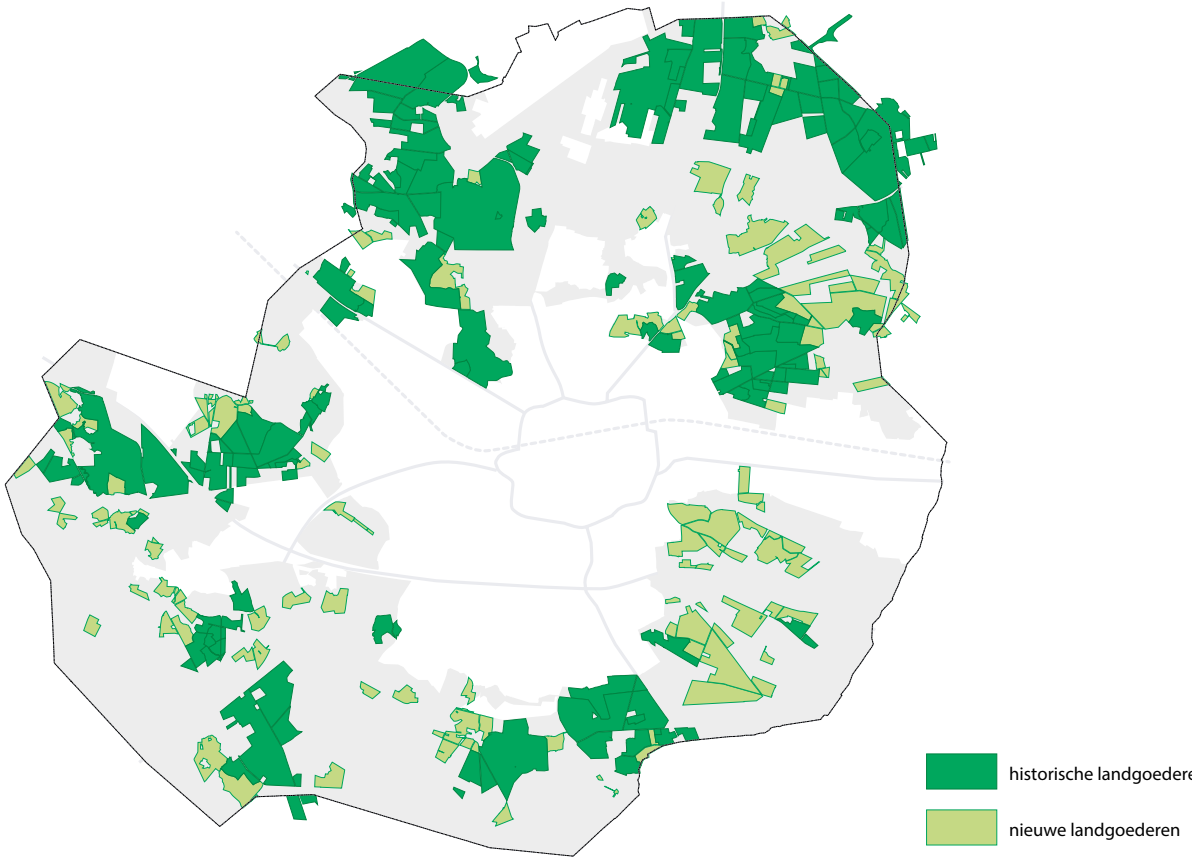

Landgoederen in Enschede

Evaluatie landelijk gebied Enschede 6

Bij de behandeling van de Nota van uitgangspunten voor de Visie landelijk gebied (vastgesteld op 30 juni 2020) hebben leden van de Gemeenteraad verzocht om een **'evaluatie' >** van het bestaande beleid en daarbij de ervaringen met de toepassing van de Gids buitenkans (2014) 7 te betrekken. De gemeente heeft gevolg gegeven aan deze oproep door zowel de situatie in het landelijk gebied te beschrijven en te beoordelen als de rol van de gemeente onder de loep te nemen. De evaluatie is benut bij het opstellen van hoofdstuk 2 van deze Visie, waarin het landelijk gebied wordt beschreven.

In stappen naar de formeel vastgestelde Visie landelijk gebied

De Visie landelijk gebied is in stappen opgesteld. Eerst is een Discussienota 8 gemaakt (juni 2019), die ook gaat over de Energievisie. Vervolgens heeft de Gemeenteraad een Nota van uitgangspunten 9 vastgesteld (30 juni 2020), waarna de ontwerp-Visie (februari 2021) is opgesteld. Het ontwerp heeft van 10 februari tot en met 23 maart 2021 ter inzage gelegen.

Op het ontwerp zijn 42 zienswijzen ingediend. Deze zijn van een reactie voorzien in een **Reactienota >** met per zienswijze een reactie van het College van Burgemeester en Wethouders. In de Reactienota staat dat de zienswijzen tot verschillende aanpassingen van het ontwerp hebben geleid. Ook zijn ambtshalve wijzigingen toegelicht.

De stappen van de Visie landelijk gebied lopen parallel aan het opstellen van de gemeentelijke Energievisie 10 die gaat over de energietransitie. Hierdoor zijn beide visies goed op elkaar afgestemd.

De Visie landelijk gebied is formeel een structuurvisie op grond van de Wet ruimtelijke ordening 11.

De gemeenteraad stelt de Visie vast. De Visie heeft als zichtjaar 2030. Op basis van de uitgevoerde **m.e.r.-beoordeling >** is geoordeeld dat het niet nodig is deze Visie met een plan-MER te onderbouwen.

Overleg met inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties: drie dilemma's

Gedeeld beeld over de uitgangspunten

De gemeente heeft op tal van manieren de samenleving geraadpleegd en overleg gevoerd om tot een Visie te komen die aansluit bij het beleid van andere overheden en bij de behoeften en wensen van inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties. De participatie volgt de drie formele stappen op weg naar de ontwerp-Visie. Het rapport **'Overleg en participatie over de Visie landelijk gebied Enschede' >** doet verslag van het overleg en geeft inzicht in de hoofdpunten van de participatie.

Gesprekspartners bij de besluitvorming en de participatie

Gemeenteraad: hoorzitting op 24 februari 2020 / advies Commissie omgevingsbeleid van 11 mei 2020 / vaststelling Nota van uitgangspunten met amendement en motie Nijhuis op 30 juni 2020

Publieksbijeenkomsten: fysieke bijeenkomst op 8 mei 2019, digitale bijeenkomst op 18 november 2020 / bijeenkomsten van Stawel op 18 en 24 februari 2020

Overleggen maatschappelijke organisaties: Landschap Overijssel & Natuurmonumenten, Overijssels Particulier Grondbezit, Stawel, LTO Zuid-Twente, Groenberaad

Overleggen andere overheden: waterschap Vechtstromen, provincie Overijssel en buurgemeenten Losser, Haaksbergen, NOT-gemeenten, Oldenzaal en Hengelo.

Uit het rapport 'Overleg en participatie', dat is opgesteld bij de ontwerp-Visie komt naar voren dat een gedeeld beeld bestaat over de grote waarde van het landelijk gebied van Enschede. Dat beeld komt ook in de Nota van uitgangspunten (30 juni 2020) tot uitdrukking. In het rapport is verder vermeld op welke wijze de ontwerp-Visie op de gemaakte opmerkingen ingaat.

Op de ontwerp-Visie zijn 42 zienswijzen ingediend. De opgestelde **Reactienota ›** vat deze zienswijzen samen en geeft aan hoe het College van Burgemeester en Wethouders de zienswijzen heeft betrokken bij de voorliggende Visie, die voor vaststelling aan de Gemeenteraad is aangeboden.

Dilemma's

Op drie punten komt een stevig dilemma naar voren over de te volgen koers. De dilemma's zijn hierna geschetst en aangegeven is hoe de Visie op de dilemma's inspeelt.

1. Boter bij de Visie
De kwaliteit van het landelijk gebied staat onder druk van tal van invloeden en wensen voor het gebruik. De gemeente legt in deze Visie veel ambities vast, maar beschikt over beperkte slagkracht met krappe budgetten, weinig menskracht en instrumenten. De beschikbare middelen zijn niet afdoende om de ambities waar te maken.

De Visie geeft een richting aan en daarbij past dat het wat verder gaat dan direct in praktijk waar kan worden gemaakt. Het gat tussen 'droom en daad' moet echter niet te groot worden. Dan is de gemeente geen betrouwbare overheid en geen realistische partner in het landelijk gebied. Daarom is opgenomen hoe de gemeente 'boter bij de vis(ie) kan doen. Hoofdstuk 6 beschrijft 'opgaven' met meetbare resultaten die invulling geven aan de ambities. Daarbij staat een inschatting van de benodigde gemeentelijke inzet aan menskracht, financiën en instrumenten. Als deze middelen niet of in mindere mate beschikbaar komen, kunnen de resultaten niet, beperkter of later in de tijd worden bereikt. Deze wijze van presentatie geeft de Gemeenteraad de mogelijkheid van een afweging en een keuze te maken waarin ambities en middelen met elkaar in balans zijn. Het slot van dit hoofdstuk 1 stelt dat 'samenwerking' de gemeentelijke polsstok kan verlengen.

2. Van regie tot handhaving
De gemeente krijgt vanuit de samenleving de vraag om beter aanspreekbaar te zijn en actief regie te nemen

in het landelijk gebied. Als accountmanager voor de landgoederen, aanspreekpunt voor de landbouw, als betrouwbare en deskundige partner en als regisseur bij gebiedsontwikkelingen. Maar ook in de rol van toezichthouder en handhaver waar dat nodig is. Met de beschikbare personele capaciteit en de huidige instrumenten zijn die rollen en taken niet goed in te vullen.

Ook hier heeft de Gemeenteraad de keuze om het gemeentelijke apparaat beter in staat te stellen de regierol, als aanspreekpunt en partner en bij toezicht en handhaving zwaarder in te vullen. Hoofdstuk 8 geeft een overzicht van te ontwikkelen instrumenten en de toerusting van het ambtelijk apparaat.

3. Meer claims dan grond
Vanuit vrijwel alle thema's en gebruiksvormen is vraag om over meer grond te kunnen beschikken. Voorbeelden zijn de kringlooplandbouw, waarin extensiever grondgebruik essentieel is, de nieuwe vraag om grond voor duurzame opwek van elektriciteit, om maatregelen te treffen tegen de verdroging, voor aanplant van bomen etc. Ook voor de stedelijke functies zoals wonen, werken, recreatie en infrastructuur is in de toekomst grond nodig.

Aan de omvangrijke claims om grond kan deze Visie niet voldoen. De grond is niet beschikbaar, het grondgebied van Enschede kan niet toenemen.

Wel zoekt deze Visie naar oplossingen, die mogelijk zijn met de 'gebiedsaanpak' (zie hoofdstuk 7). Daarin gaat het niet gaat om 'ieder voor zich' maar om het bereiken van een gezamenlijke oplossing met meervoudig grondgebruik in slimme combinaties. Dat is een complexe route, die een forse inzet van de gemeente en alle betrokkenen vraagt. De Visie gaat verder in op het gebruik van de eigen gemeentelijke grond voor maatschappelijke doelen. Een oordeel over de claims zelf geeft deze Visie niet. Wel biedt de Visie met de ontwikkelingsprincipes in hoofdstuk 4 een handvat om tot een afweging te komen. Algemeen belang gaat daarbij boven het private belang.
De vernieuwde Gids buitenkans werkt de wijze van integrale belangenafweging verder uit.

De Visie past in het beleid van de gemeente

De Visie landelijk gebied sluit aan op andere structuurvisies van de gemeente Enschede en bij de ruimtelijke ontwikkelingskoers 'Enschede groeit uit het hart'. Vooruitlopend op de komst van de Omgevingswet werkt de gemeente aan een omgevingsvisie voor het hele grondgebied. Deze Visie landelijk gebied geldt tot die nieuwe omgevingsvisie is vastgesteld. Bij de vaststelling daarvan wordt bepaald welke beleidsuitspraken uit de Visie landelijk gebied onderdeel uit gaan maken van de omgevingsvisie.

De Visie landelijk gebied werkt tot dat moment door in al het gemeentelijk beleid voor het landelijk gebied en in de uitvoering daarvan. Voorlopig blijven bestaande bestemmingsplannen buitengebied 12 gelden.
De gemeente heeft daarnaast de Gids buitenkans 2014 voor de afweging van initiatieven waar het bestemmingsplan niet voldoende in voorziet. Deze Visie landelijk gebied maakt het nodig de Gids buitenkans te herzien. Regels voor de realisatie en het beheer van 'groene' maatregelen en projecten komen in een nieuw op te stellen Natuur- & Landschapsplan te staan.
Het Bijlagerapport **'De Visie landelijk gebied in het gemeentelijk beleid' >** geeft een nadere toelichting.

Samenwerken om vooruit te komen

De gemeente Enschede werkt samen met andere overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijven en

bewoners. De samenwerking met overheden is gericht op het afstemmen van visies en plannen en op het verkrijgen van meer slagkracht in de uitvoering. 13
Die samenwerking is nodig om drie samenhangende redenen. Ten eerste zijn veel opgaven in het landelijk gebied (boven)regionaal. De verandering waar de landbouw voor staat speelt in heel Nederland, verdroging houdt niet op bij de gemeentegrens. De tweede reden is dat de gemeente Enschede de grote opgaven in het landelijk gebied niet alleen aankan.

Daarvoor ontbreken de instrumenten, menskracht en middelen. Ten derde is sprake van veel verschillende initiatieven, stuk voor stuk met een eigen goede motivatie. Zolang echter al dat beleid, met eigen doelen, instrumenten, middelen en tijdpaden naast elkaar wordt ingezet dreigt verwarring of zelfs chaos in de uitvoering. Regie en samenwerking tussen overheden is nodig voor succes en efficiëntie. Deze Visie geeft aan wat de inzet is van de gemeente Enschede in de samenwerking met de andere overheden.

Door samen te werken met maatschappelijke organisaties, bedrijven en inwoners zet de gemeente in op het verkrijgen van draagvlak en betrokkenheid. De gemeente wil daarvoor het overleg en contact met diverse partners in het landelijk gebied versterken. Bij het opstellen van deze Visie is daarin een eerste stap gezet door op diverse manieren met de betrokken overheden, organisaties, bedrijven en bewoners te spreken. In het rapport ‘overleg en participatie’ staat daar meer over.

De gemeente ziet graag initiatieven uit het landelijk gebied tegemoet. Deze Visie maakt duidelijk welke kant de gemeente op wil. Initiatiefnemers kunnen aan de hand daarvan een idee krijgen hoe de gemeente een initiatief zal beoordelen. Het beginsel ‘’Ja, Mits’ is daarbij het uitgangspunt.

Hoofdstuk 2

Het landelijk gebied

Dit hoofdstuk beschrijft het onderwerp van deze Visie: het landelijk gebied van Enschede. Na de gebiedsbegrenzing volgen een beknopt overzicht met cijfers, een beschrijving van de ruimtelijke opbouw en de kwaliteiten. Daarna wordt de balans opgemaakt van pluspunten en kansen en van minpunten en bedreigingen. Tot slot komt de huidige rol van de gemeente Enschede in het landelijk gebied aan bod. Voor meer informatie en toelichting wordt verwezen naar de opgestelde evaluatie ›.

De Visie landelijk gebied gaat over het grondgebied van de gemeente Enschede buiten het bebouwde stedelijke gebied. De grens tussen stad en landelijk gebied is in Enschede op de meeste plaatsen scherp: het is vaak duidelijk waar de stad ophoudt en het landelijk gebied begint (en omgekeerd). De dorpen zijn niet aangemerkt als onderdeel van het landelijk gebied. De gemeente onderkent dat de dorpen een eigen karakter hebben en dat in de dorpen vraagstukken spelen die kunnen afwijken van wat speelt in zowel het landelijk gebied als in de stad. Deze Visie landelijk gebied is niet de plek om daarop in te gaan. Diverse dorpen zijn bezig met Dorpsplannen, die wel een goed aanknopingspunt zijn om de karakteristiek van elk dorp te belichten.

Natuurlijk verandert de ligging van de grens tussen stad en land in de loop van de tijd. De stad groeit uit het hart. Die groei kan ten koste gaan van het landelijk gebied. Toch komt ook het omgekeerde voor, zoals bij de Usseler Es. De kaart geeft de begrenzing weer die is gebruikt in deze Visie landelijk gebied. 14 Deze begrenzing geldt op het moment van vaststelling van deze Visie. De grens kan door toekomstige besluiten worden aangepast, zoals bij de vaststelling van de op te stellen omgevingsvisie onder de Omgevingswet.

Landelijk gebied

Kerncijfers over oppervlakte, grondgebruik, inwoners en woningen

Het landelijk gebied van Enschede omvat ongeveer 10.000 ha op een gemeentelijke oppervlakte van 14.272 ha. De gemeente Enschede telt in totaal 158.918 inwoners (1 augustus 2020, bron: CBS). Enschede is de grootste stad van Overijssel en naar inwoneraantal de veertiende gemeente van Nederland. In het landelijk gebied van Enschede wonen 4.740 inwoners (3%).
De grootste grondgebruikers in het landelijk gebied (naar oppervlakte) zijn de landbouw, de landgoederen en de natuur. Deels is sprake van overlap tussen deze gebruikers, doordat de landgoederen zowel natuur, bos als landbouw kennen. Volgens de stadspeiling bezoekt ongeveer de helft van de inwoners van Enschede tenminste wekelijks het buitengebied.
Ruim 4.700 ha is cultuurgrond (weiland en akkers) in gebruik bij 327 agrarische bedrijven, waarvan de helft buiten Enschede is gevestigd. In Enschede zijn 56 voltijds agrarische bedrijven (cijfers 2017).
Enschede telt 2.150 ha bosgebied. De grootste eigenaar en beheerder in Enschede met rond 1.000 ha natuurgrond is Landschap Overijssel. Historische en nieuwe landgoederen beslaan samen circa 3.500 ha.

Gevarieerde opbouw met hoge kwaliteit

Kenmerkend voor de ruimtelijke opbouw van Enschede is de ligging van de stad op de stuwwal en de kleinschalige opbouw van het landelijk gebied met afwisselend landbouw, landgoederen en kleine kernen. De stapsgewijze ontginning door de landbouw is bepalend geweest voor de vorming van uiteenlopende landschapstypen: het oude hoevenlandschap met essen en de latere veldontginningen.

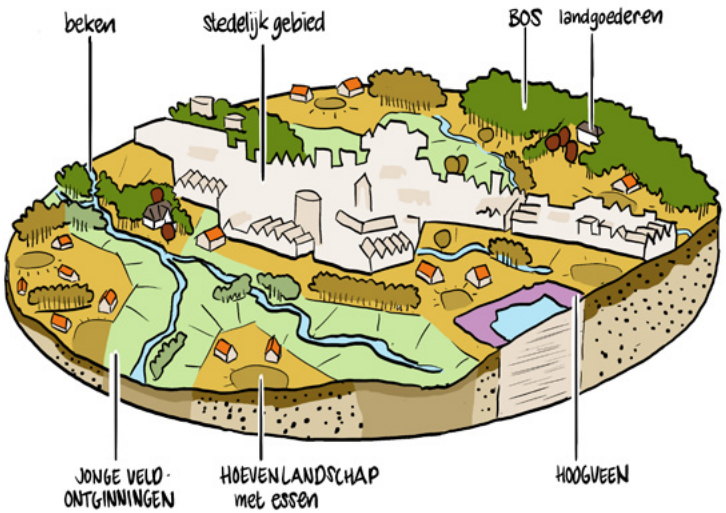

In de 19e en begin 20e eeuw hebben eigenaren van de Twentse textielindustrie in Enschede veel landgoederen gesticht. De landgoederen zijn met hun afwisseling van bos, landschapselementen, landbouw en landhuizen nog steeds beeldbepalend voor een groot deel van het landelijk gebied rond Enschede en vormen een bron van natuurlijke diversiteit.

De kleinschalige afwisseling van bodemsoorten, hoogteligging en hydrologie heeft geleid tot een gevarieerd landschap en grondgebruik.
Enschede kent een vrij rijke biodiversiteit. De lange en duidelijk herkenbare stadsrand en de vele laat 19e en begin 20e -eeuwse landgoederen en oudere ‘erven’ geven het landelijk gebied een uniek karakter met verwijzing naar de ontstaansgeschiedenis. 15

Stad in het groen

Enschede is een grote stad midden in een kleinschalige en groene omgeving. Die combinatie van stad en land is een onderscheidende kwaliteit en zorgt voor een aantrekkelijke woon- en vestigingsklimaat. Het groene buitengebied is omvangrijk en draagt bij aan welzijn en gezondheid van alle bewoners. Door de scherpe overgang en de lange stadsrand is het landelijk gebied nooit ver weg. Het landelijk gebied is, naast aantrekkelijk woongebied voor mensen die van oudsher een band hebben met het buitengebied, ook in toenemende mate in trek bij nieuwe inwoners die bijvoorbeeld vrijkomende boerderiien betrekken.

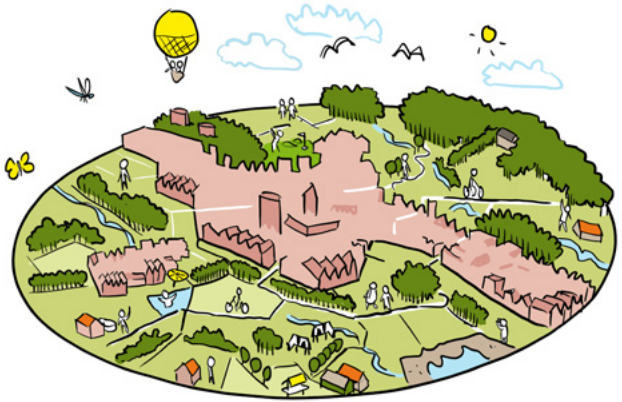

Pluspunten en kansen

Enschede heeft een bijzonder buitengebied. Aan de goede kant van de balans staan het kleinschalige fraaie landschap, de vrij goede kwaliteit van water, bodem en lucht, de aanwezigheid van zeer veel landgoederen, de grote hoeveelheid bos, houtwallen en natuur, afgewisseld met weilanden voor de (melk)veehouderij. Concentraties van intensieve veehouderij ontbreken. Het buitengebied kent een goede recreatieve ontsluiting met paden voor wandelaars en fietsers.

Het landelijk gebied vormt nog steeds het rustige en groene contrast met de drukke en bebouwde stad. Het landelijk gebied maakt de stad Enschede compleet. De hoge kwaliteit van het landelijk gebied is een waarde in zichzelf en biedt kansen voor Enschede als woon-, werk-, en recreatiestad.

Minpunten en bedreigingen

Aan de andere kant staat ook veel druk op het landelijk gebied. Dat uit zich in een geleidelijke achteruitgang, die niet altijd wordt opgemerkt. De grote zorgpunten zijn hierna samengevat.

De waterhuishouding is uit balans. Landbouw en natuur worden telkens meer geplaagd door (gort)droge perioden. Heftige buien leveren lokaal wateroverlast op, vooral in stedelijk gebied.

De natuurlijke variatie wordt schraler. Bijzondere soorten hebben het moeilijk, algemene soorten komen daarvoor in de plaats. Dat komt door het intensieve landgebruik, de versnippering, de stikstofbelasting en de verdroging. Door het intensieve gebruik komt ook de eigenheid van het Twentse landschap minder tot uiting. Enschede is nog steeds aantrekkelijk, maar dreigt af te glijden naar een landschap dat doorsnee is voor het hele oostelijke zandgebied. De belangrijke dragers van het landschap, de landgoederen en de landbouw maken zich zorgen over hun voortbestaan. De landgoederen kunnen hun beheer niet op niveau houden. In de landbouw komen de verduurzaming, de verbreding en het verkorten van de ketens tussen productie en consumptie te langzaam op gang.

Ondanks het succesvolle beleid om de verstening van het landelijk gebied te beperken, behoort de woningdichtheid in het landelijk gebied tot de hoogste van Overijssel. Stedelijke voorzieningen leggen druk op het landelijk gebied, zoals in de vorm van verharde

wegen, leidingen, zonnepanelen en windturbines, recreatievoorzieningen en zandwinning.

De bezoekers uit Enschede zijn overwegend positief over hun bezoek aan het buitengebied. Toch is het toeristisch-recreatief potentieel van het landelijk gebied nog niet voldoende benut en zijn weinig nieuwe voorzieningen tot stand gekomen. De leefbaarheid krijgt te maken met ondermijning (achteruitgang van de landbouw, vrijkomende gebouwen), overlast van bezoekers (ontoereikend toezicht) en vergrijzing.

Gronddruk is hoog, waardoor grote concurrentie om grond optreedt en de hoogste bieder bepalend is voor het toekomstige grondgebruik. Dat hoeft niet altijd de maatschappelijk meest gewenste gebruiksvorm te zijn. Meervoudig grondgebruik komt niet vanzelf tot stand, omdat de samenwerking en de investeringen die daarvoor nodig zijn veel organisatie en inspanning vergen.

De huidige rol van de gemeente Enschede in het landelijk gebied

De gemeente heeft een veelheid aan taken in het landelijk gebied, onder te verdelen in beleid, beheer, toezicht en overleg. 16 De gemeente beschikt niet over de mogelijkheden en de middelen 17 om structureel sturing te geven aan de ontwikkelingen in het landelijk gebied. Toch zijn bijzondere resultaten behaald, veelal in samenwerking met derden. 18
Een deel van de aandacht is gericht op incidenten. 19 De incidenten drukken het reguliere beleid verder naar de achtergrond.

Het gemeentelijk apparaat is beperkt toegerust voor het landelijk gebied en heeft weinig mogelijkheden om de kennis over het landelijk gebied op peil te houden. De gemeente mist daardoor kansen om aan te haken bij samenwerkingsprojecten en om via cofinanciering beschikbare subsidiegelden naar Enschede te halen. De capaciteit en prioriteit voor begeleiding van initiatieven, toezicht en handhaving in het landelijk gebied is gering. De versnippering van toezicht en handhaving over verschillende instanties beperkt de effectiviteit.

De Gids buitenkans (2014) blijkt een goede manier om initiatieven af te wegen. Wel is actualisatie van de Gids nodig. De Gids heeft nog meer effect als alle stappen van initiatief tot uitvoering consequenter worden gevolgd met controle en handhaving over de gemaakte afspraken als sluitstuk.

De inwoners van het landelijk gebied voelen zich niet altijd gezien en gehoord door de gemeente.
De gemeente heeft immers weinig menskracht om op een zorgvuldige wijze met de mensen in het landelijk gebied te overleggen en vervolg aan afspraken te geven. De gemeente beschikt niet over een eigen vaste overlegstructuur met de inwoners en bedrijven in het landelijk gebied.

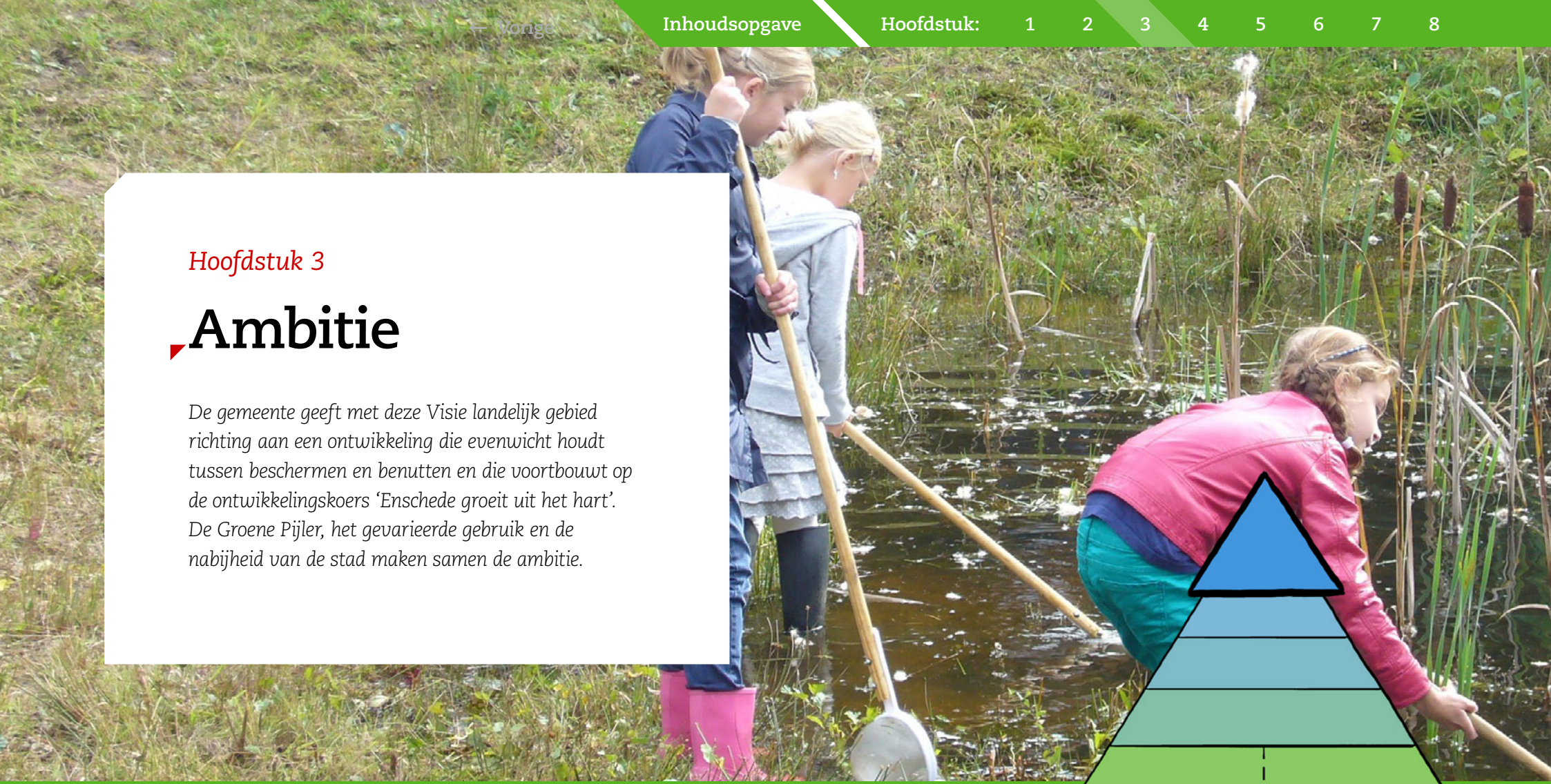

Hoofdstuk 3

Ambitie

De gemeente geeft met deze Visie landelijk gebied richting aan een ontwikkeling die evenwicht houdt tussen beschermen en benutten en die voortbouwt op de ontwikkelingskoers 'Enschede groeit uit het hart'. De Groene Pijler, het gevarieerde gebruik en de nabijheid van de stad maken samen de ambitie.

Balans tussen beschermen en benutten

De gemeente streeft bij de ontwikkeling van het landelijk gebied naar evenwicht tussen bescherming van de kwetsbare groene kwaliteiten en benutting voor wonen, werken, recreëren etc. Die evenwichtige ontwikkeling sluit aan bij de werkwijze in de Gids buitenkans met een integrale afweging van belangen.. Ook de nieuwe Omgevingswet stelt balans tussen beschermen en benutten centraal. 20

Het bereiken van de gewenste inrichting en gebruik van het landelijk gebied is in de kern een permanente zoektocht naar de juiste balans en het inzetten van instrumenten voor correctie. De balans gaat over het behoud en de versterking van de fysieke leefomgeving. Die moet in evenwicht zijn met ruimte voor maatschappelijk en economisch gebruik. Correctie is nodig als de balans verstoord dreigt te raken, als het gebruik de kwaliteiten te ver terugdringt of als de ene functie de andere letterlijk geen ruimte laat. De gemeente wil dan instrumenten hebben om te corrigeren.

Aansluiting bij 'Enschede groeit uit het hart'

De ruimtelijke ontwikkelingskoers 'Enschede groeit uit het hart' maakt de Visie landelijk gebied onderdeel van de gemeentebrede opgaven. De ruimtelijke ontwikkelingskoers kent vijf opgaven.

Stedelijke opgaven uit de ruimtelijke ontwikkelingskoers 'Enschede groeit vanuit het hart'

1. Talent aantrekken en vasthouden
2. Bereikbaarheid van banen
3. De inclusieve stad
4. Een duurzame groene stad
5. Goed bestuur

Deze Visie wil met de kwaliteiten in het landelijk gebied 'talenten' een aantrekkelijke woon- en leefomgeving bieden. Door de verbinding stad-land zet de Visie in op de inclusieve stad met een versterkte band tussen het bestuur en het landelijk gebied. De Visie landelijk gebied gaat bij uitstek over de duurzame, groene stad. Alleen aan de bereikbaarheid van banen draagt de Visie beperkt bij.

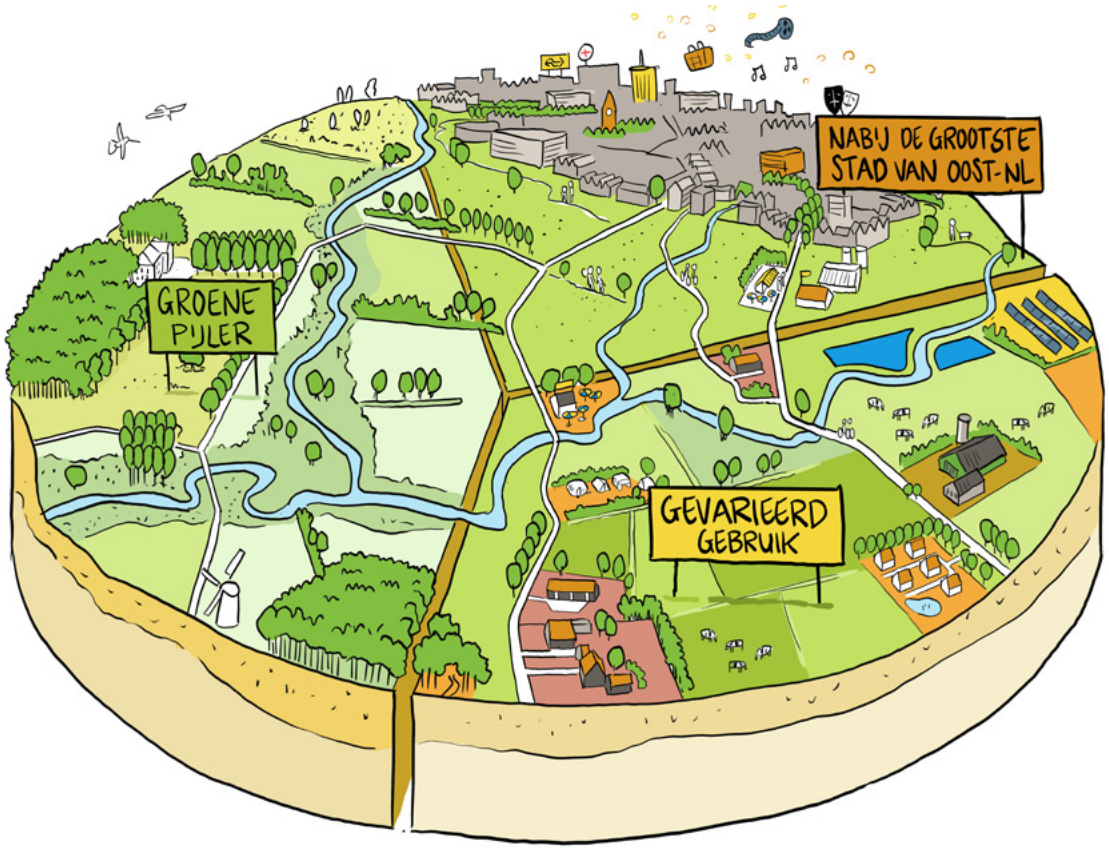

Groene Pijler - Gevarieerd gebruik - Nabij de grootste stad van Oost-Nederland

Drie onderdelen bepalen samen de ambitie in deze visie: de Groene Pijler, het gevarieerde grondgebruik en de nabijheid van de grootste stad van Oost-Nederland.

Beschermen: Groene Pijler

De Groene Pijler staat voor de unieke kwaliteiten van het buitengebied. Het hoofdelement is ‘groen’. ‘Groen’ is een levensbehoefte voor elk mens, zowel bewoner als bezoeker. Aan de basis van de Groene Pijler staat de bodem. Die is -op de stuwwal van Enschede- heel divers, net als de waterhuishouding. Die variatie heeft veel invloed gehad op de eerste bewoning. Bij de vroege ontginning is een kleinschalig patroon ontstaan van verkaveling met veel houtwallen en boerderijen rond of bij essen. Dit historische landschap is nog steeds herkenbaar.

De landgoederen werden begin vorige eeuw voor een deel gesticht op wat minder aantrekkelijke bodems: de nog niet ontgonnen gronden. Ook zijn vorige eeuw minder aantrekkelijke gronden in gebruik

genomen voor de landbouw: de veldontginningen. De Groene Pijler omvat al met al een divers en waardevol landschappelijk erfgoed met de daarbij passende rijke biodiversiteit. De Groene Pijler staat ook voor de beleving van rust en stilte. In de nacht is het op veel plekken donker, in tegenstelling tot de stad. Samenvattend staat de Groene Pijler voor het gevarieerde samenstel van landschap, bodem, water, lucht, natuur, cultuurhistorie, beleving van stilte en duisternis.

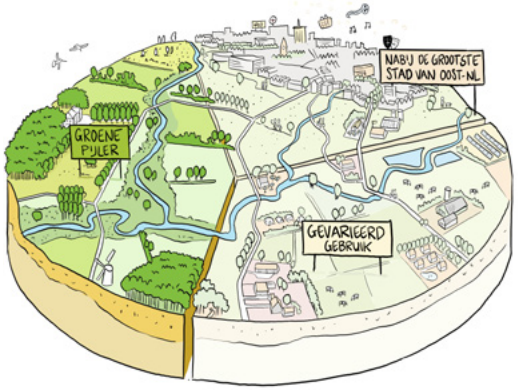

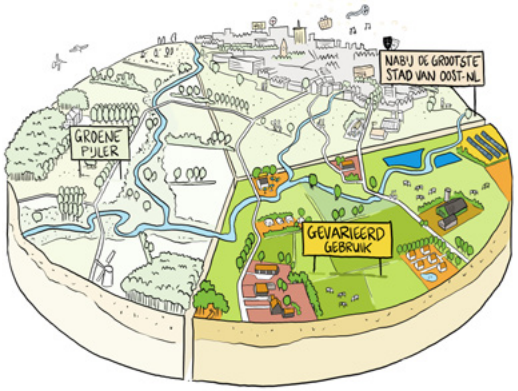

Benutten: gevarieerd gebruik

Het gevarieerde gebruik van het landelijk gebied met als grootste grondgebruikers in volgorde van oppervlakte de landbouw, de landgoederen en de natuurgebieden. Het grondgebruik op de landgoederen bestaat uit landbouw, bos en natuur, met vaak ook wonen en recreatie binnen zijn grenzen. Enschede kent tal van recreatieve voorzieningen met het Rutbeek, golfterreinen, campings, wandel en fietspaden. Een bijzondere functie is het Kristalbad met wateropvang en -zuivering, natuur en (extensieve) recreatie ineen. Daarnaast zijn in het buitengebied vanzelfsprekend woonhuizen, wegen en waterlopen en nutsvoorzieningen. Nieuw zijn zonnevelden. Een groot deel van het gevarieerde gebruik is goed afgestemd op de fysieke situatie; vooral de meer stedelijke functies zijn ook ‘los’ van de fysieke kenmerken van landschap, hoogte, hydrologie en bodem gesitueerd.

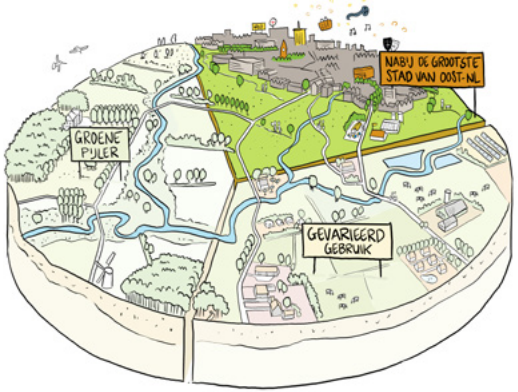

Buren: nabijheid van stad en land

Het derde onderdeel is de nabijheid van de ‘buren’ stad en land. Het landelijk gebied dringt via groene longen op veel plaatsen de stad in met gunstige effecten voor de leefomgeving in bebouwd gebied. Het landelijk gebied is altijd in de buurt van de stadsbewoner. Omgekeerd zijn de stedelijke voorzieningen vanuit het landelijk gebied snel en makkelijk te bereiken. De grens tussen stad en land is vrij duidelijk en scherp. Enschede

heeft relatief weinig rommelzones in de stadsrand. Die fysieke scheiding is een groot goed. Met een krachtig landelijk gebied wil de gemeente de harde grens bewaken. In sociaaleconomisch opzicht wenst de gemeente versterking van de band, omdat stad én land daar beide beter van worden: meer recreatie vanuit de stad; rust en bewegen in het landelijk gebied. Enschede kan toeristen een totaalconcept bieden met een stedelijke én groene component. Het landelijk gebied kan economisch voordeel behalen door met recreatieve voorzieningen én agrarische producten de stedelijke consument beter te bedienen.

Toekomstbeeld landelijk gebied

- **Het landelijk gebied van Enschede onderscheidt zich:**
  - **Door balans tussen (1) behoud van het historische agrarische cultuurlandschap, het rijke verleden met textiellandgoederen en natuur (2) ontwikkeling met kringlooplandbouw, nieuwe landgoederen innovatief waterbeheer, goed ingepaste bebouwing en energieopwekking in eigentijdse landschappen;**
  - **Door de nabijheid van de drukke stad en de Groene pijler van het buitengebied;**
  - **Door de variatie in grondgebruik, hoog-laag, nat-droog, oude en nieuwe architectuur; verstilde plekken en ontmoeting in druk bezochte gebieden.**
- **De hoge kwaliteit van het groene buitengebied reikt met de groene lobben tot ver in de stad en sluit aan op de groenstructuren van parken, singels, radialen en beken in het stedelijk gebied. Dit samenstel maakt Enschede tot een zeer aantrekkelijke woon-, werk- en verblijfsplaats. Deze unieke kwaliteit wordt nog sterker ontwikkeld en benut.**
- **De gemeente is permanent in gesprek met de bewoners en gebruikers van het landelijk gebied. Die nemen zelf initiatief, zorgen voor een duurzame economische basis en vormen een levendige gemeenschap in een open samenleving met de bewoners van de stad**

Hoofdstuk 4

Ontwikkelingsprincipes

De "vier V's" geven aan of ontwikkelingen bijdragen aan de ambitie van de gemeente voor het landelijk gebied van Enschede.

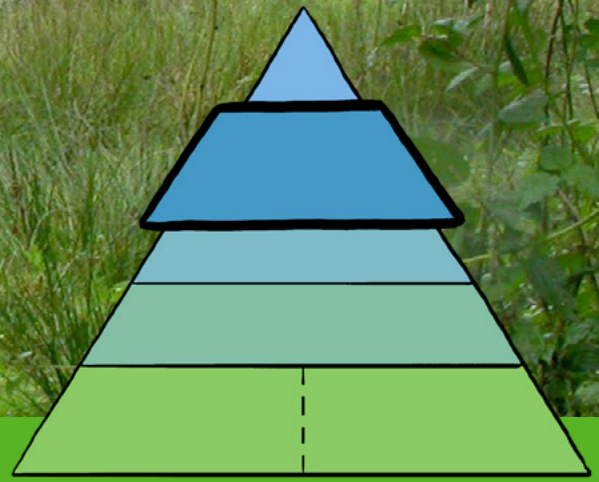

De “vier V’s”.

De ambitie (hoofdstuk 3) geeft de gewenste richting aan als een vergezicht voor het landelijk gebied van Enschede. De ontwikkelprincipes helpen om in het ‘hier en nu’ te kunnen beoordelen of een project, een maatregel of ander initiatief bijdraagt aan dat vergezicht. De ontwikkelprincipes geven houvast bij het ontwerpen van beleid, het ontwikkelen van plannen en het beoordelen van initiatieven. In grote lijn geldt dat een ontwikkeling is toegestaan als voldaan wordt aan de “vier V’s”.

Een ontwikkeling draagt bij aan de Enschedese ambitie voor het landelijk gebied als deze:

- Leidt tot versterking van een robuuste regionale structuur voor natuur en water
- Uitgaat van de kwaliteit van het landschap
- De band tussen stad en landelijk gebied versterkt
- Ruimtelijke inrichting, economie, sociale verbanden en de band gemeente-samenleving vernieuwt

Ontwikkelingsprincipe: de vier V’s

Versterken groenblauwe structuur

Verbinden stad - land

Vanuit het landschap ontwikkelen

Vernieuwen: ruimtelijk, economisch, sociaal en bestuurlijk

Versterken groenblauwe structuur

Enschede vormt geen eiland. Het landelijk gebied is onderdeel van de Twentse regio. Voor de Groene Pijler van Enschede zijn dat de regionale verbanden voor natuur en water. Natuur is geen geïsoleerde potplant. Water houdt zich niet aan gemeentegrenzen.
Behoud van biodiversiteit, van natuur en landschap vergt stevige ecologische netwerken en een duurzaam natuurlijk watersysteem: een robuuste groenblauwe structuur. Daar komt bij dat een goed verankerde groenblauwe structuur planologische weerstand biedt aan de uitbreiding van het stedelijk gebied. Dat geldt voor de landgoederen, die als een ring om de stad Enschede liggen, en voor de ecologische noord-zuid verbindingen tussen de stedelijke gebieden van Hengelo - Enschede en Enschede - Gronau.

Groenblauwe structuur en grotere beken

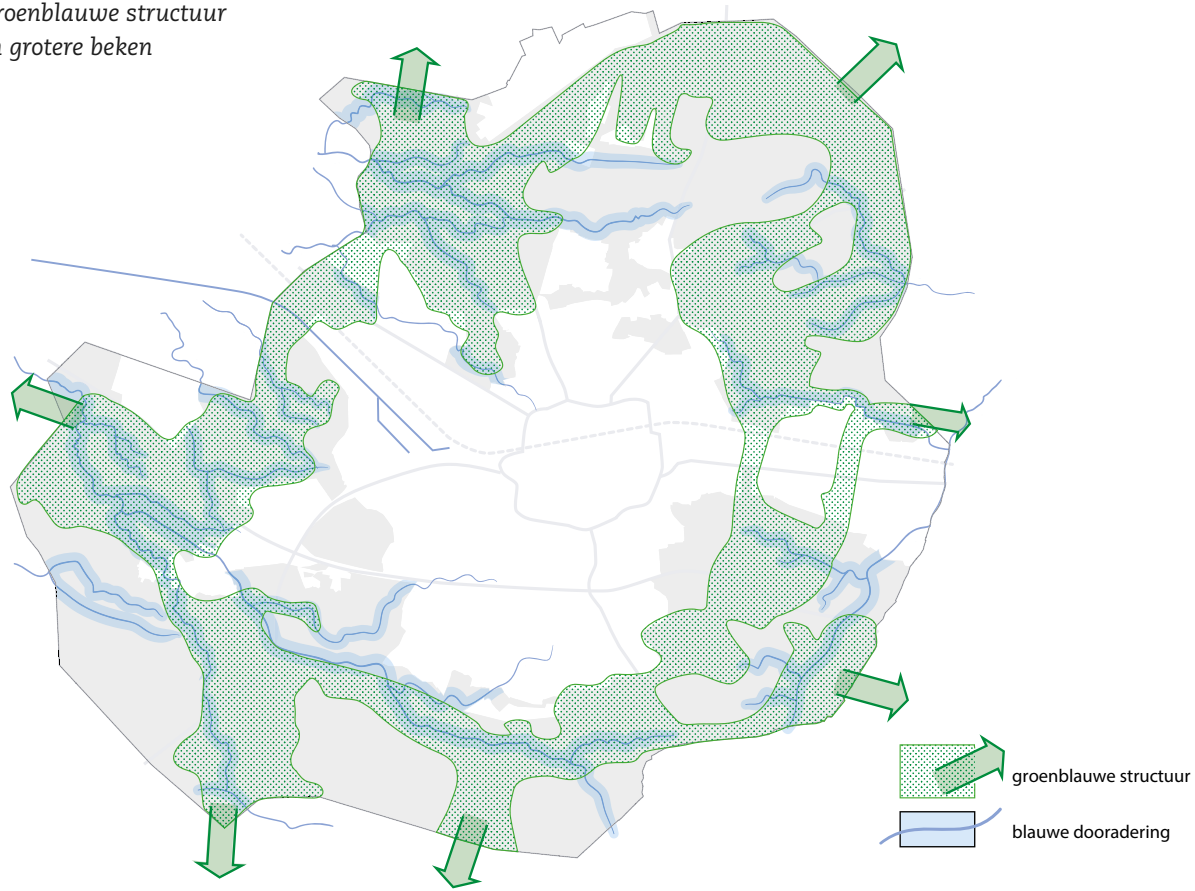

Het stabiel vastleggen van de groenblauwe structuur kan met planologische instrumenten, door eigendom, inrichting en beheer. 21 Vaak gaat het om een combinatie. Denk bijvoorbeeld aan het opnemen van een natuurfunctie in het bestemmingsplan (planologisch) en het overdragen van eigendom en/of beheer aan natuurorganisaties. Grote delen van de groenblauwe structuur in Enschede behoort tot het Natuur Netwerk Nederland.

De kern van de groenblauwe structuur bestaat uit natuurgebied. Daar staat de natuurfunctie voorop. Maar dat is niet voldoende. Het agrarische cultuurlandschap moet met een fijnmazige groene dooradering met beken en houtwallen ook bijdragen aan de biodiversiteit. Net als recreatieterrein, bermen en slootkanten. Deze Visie streeft een robuuste groenblauwe structuur na die verweven is met ander gebruik. 22

Natuurnetwerk Nederland (NNN)

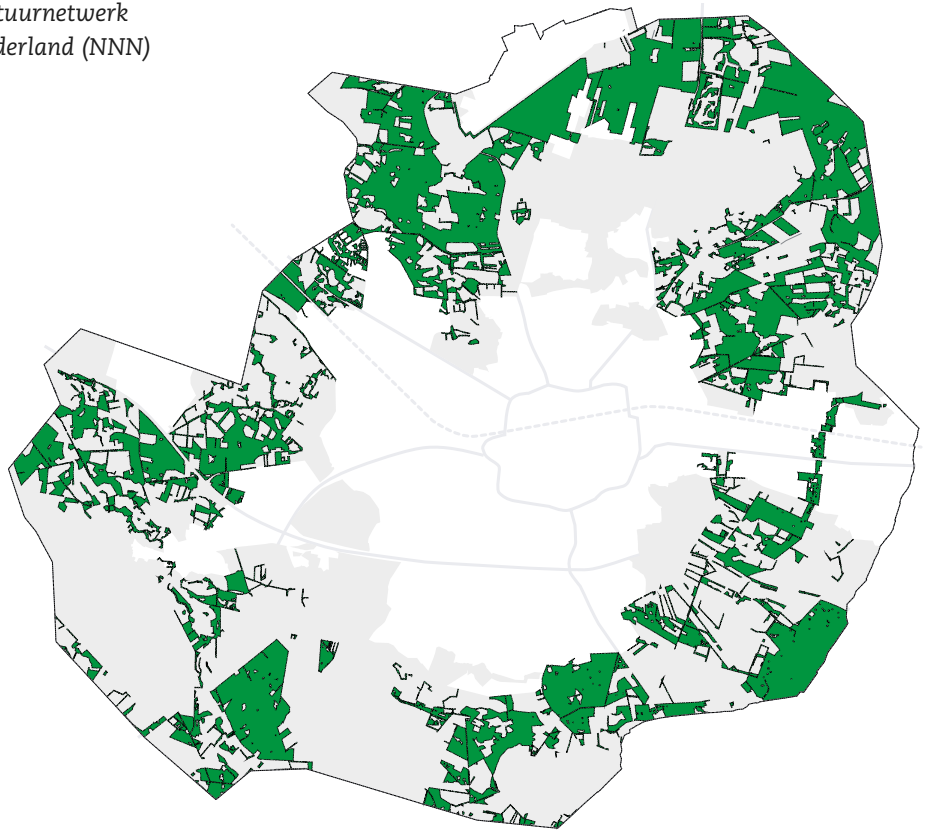

Vanuit het landschap ontwikkelen

Bij het inrichten en beheren van het landelijk gebied is het landschap altijd een belangrijk vertrekpunt. Voor deze Visie zijn, zoals in hoofdstuk 1 is toegelicht, de kenmerken van het landschap én de aanwezige kwaliteiten in beeld gebracht in de landschapsstudie (H+N+S, 2019, aangevuld in 2020).

Landschapstypen in Enschede

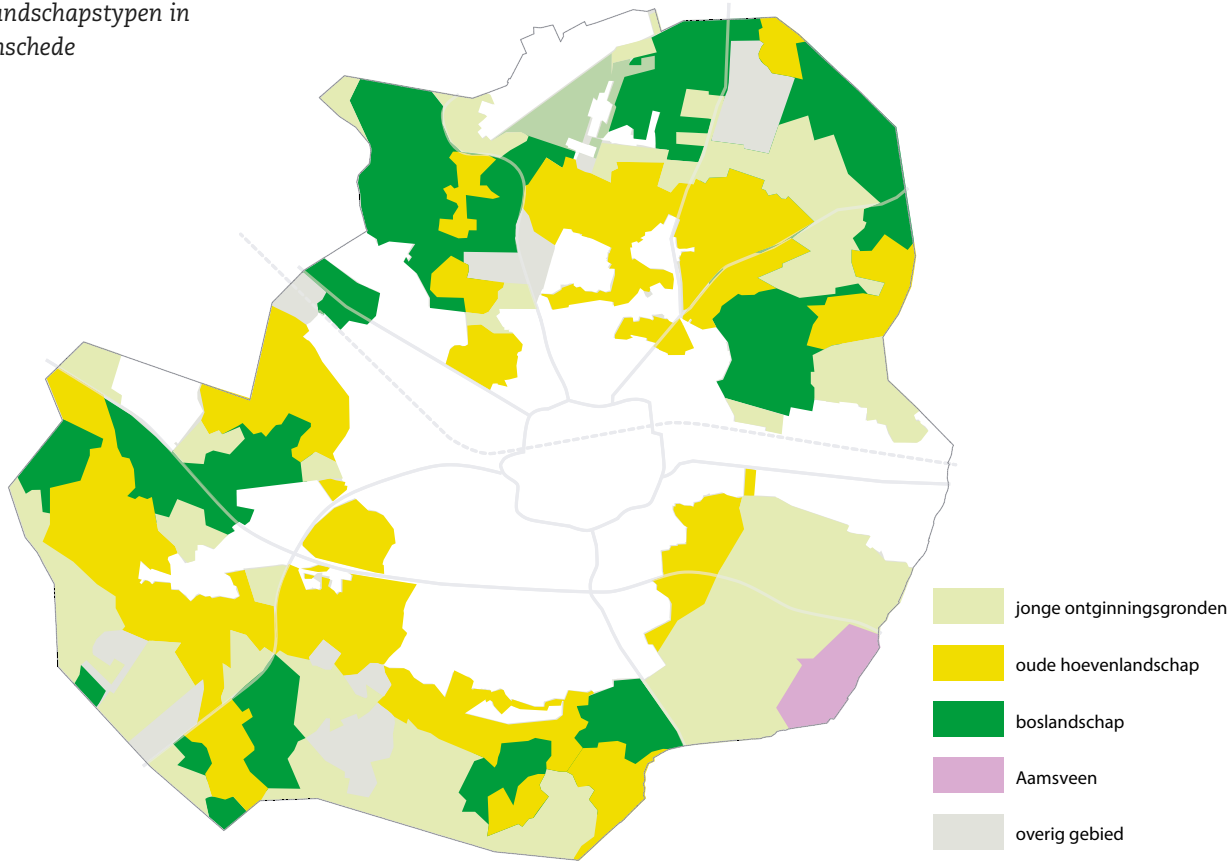

De Visie onderscheidt -in vervolg op de landschapswaardering- drie strategieën vanuit het landschap. De eerste strategie heeft betrekking op landschappen met een zeer hoge kwaliteit en de bijpassende strategie ‘’inpassen’ gaat dan ook uit van het behoud van het veelal gave landschap. Elk initiatief moet zorgvuldig worden ingepast in aansluiting op de gebiedskenmerken. De tweede strategie ‘aanpassen’ hoort bij een landschap met een hoge waardering. Dit landschap vraagt om herstel en het weer herkenbaar maken van structuren en lijnen die het landschapstype versterken. Bij het landschap met een basiskwaliteit is de oude landschappelijke identiteit geen uitgangspunt bij de vormgeving van nieuwe ontwikkelingen. Hier geldt een ontwerpopgave voor het maken van een nieuw landschap met een eigen identiteit en samenhang. In de gebieden met basiskwaliteit liggen veruit de meeste mogelijkheden voor grootschalige ontwikkelingen van verschillende aard. Grootschalige (kringloop)landbouw, waterberging, natuurontwikkeling, zonnevelden, recreatieve ontwikkelingen etc.

De landschapswaardering maakt geen keuze voor de functie, maar geeft aan wat landschappelijk gezien mogelijk is in dit type gebied.

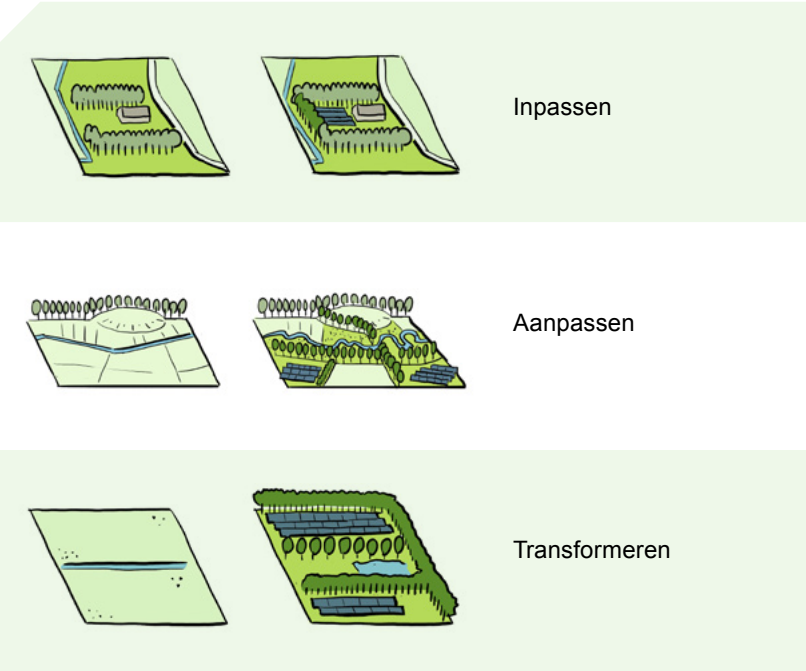

De landschapswaardering en de daarbij horende strategie is uitgangspunt bij de ontwikkeling van eigen plannen en beleid voor het landelijk gebeid en bij het beoordelen van alle initiatieven die aan de gemeente worden voorgelegd. Op deze wijze werkt landschapsstrategie overal in deze Visie door. 23

De wijze waarop de landschapsstrategie doorwerkt verschilt naar de zwaarte van de beoogde verandering. Voor kleine ingrepen in het landelijk gebied volstaat afweging en realisatie op basis van de (aangepaste) Gids buitenkans. Voor grotere ingrepen zal een gebiedsgerichte benadering nodig zijn: een gebiedsproces waarin diverse opgaven worden betrokken en waaraan alle gebiedspartijen meedoen. Bij zowel kleine als grote ingrepen is de landschapsstrategie het uitgangspunt. 24

Strategie vanuit het landschap

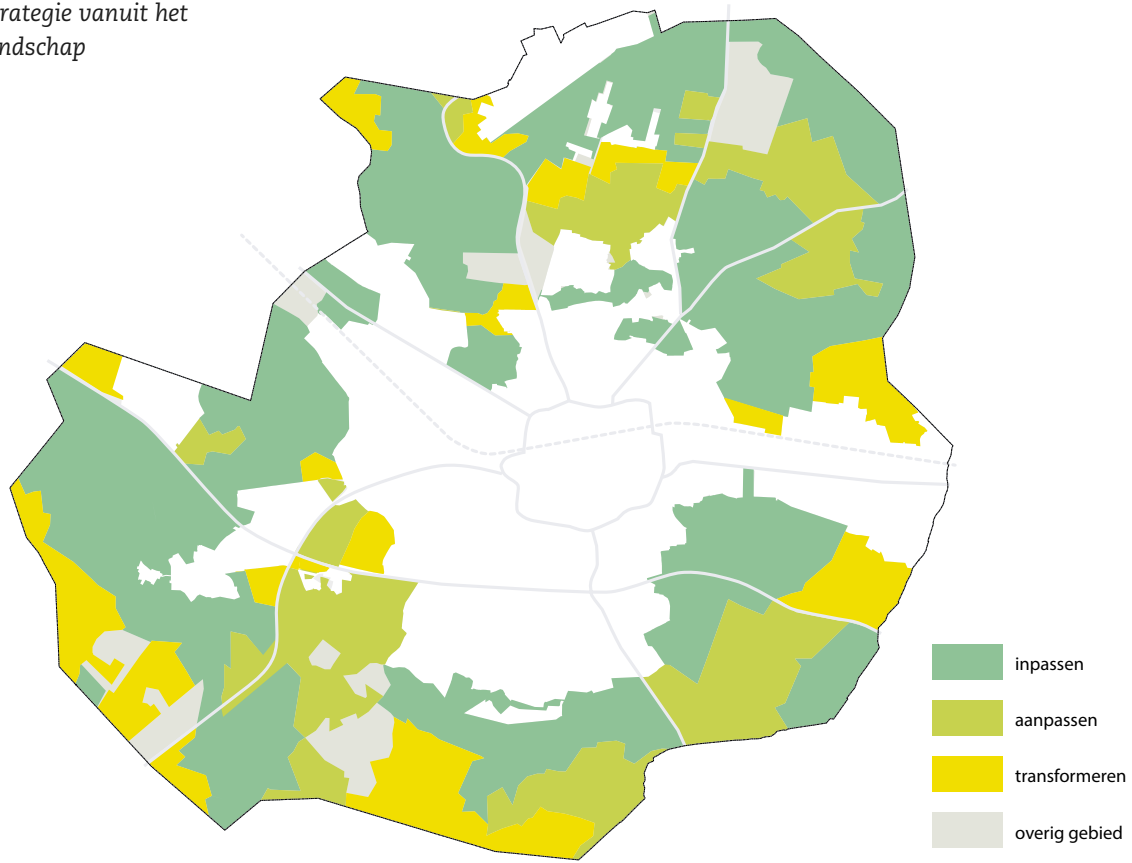

Verbinden stad-land

De ruimtelijke ontwikkelingskoers 25 uit 2018 signaleert dat de aanwezigheid van stedelijkheid in combinatie met een mooi en omvangrijk platteland grote waarde heeft. Die nabijheid kan beter worden benut.

Voor de stedelijke bewoners is het landelijk gebied overal dichtbij. Te voet en op de fiets is het rustige groene buitengebied onder handbereik. De Coronacrisis (vanaf maart 2020) vergroot de belangstelling voor het 'ommetje' - een kortere wandeling of fietstocht in de directe omgeving.

Het 'besef van waarde' 26, de kennis bij de stedelingen over de kenmerken en kwaliteiten van het eigen buitengebied is echter vaak beperkt. Dat werkt

Stadsrandzone en verbinding stad-land

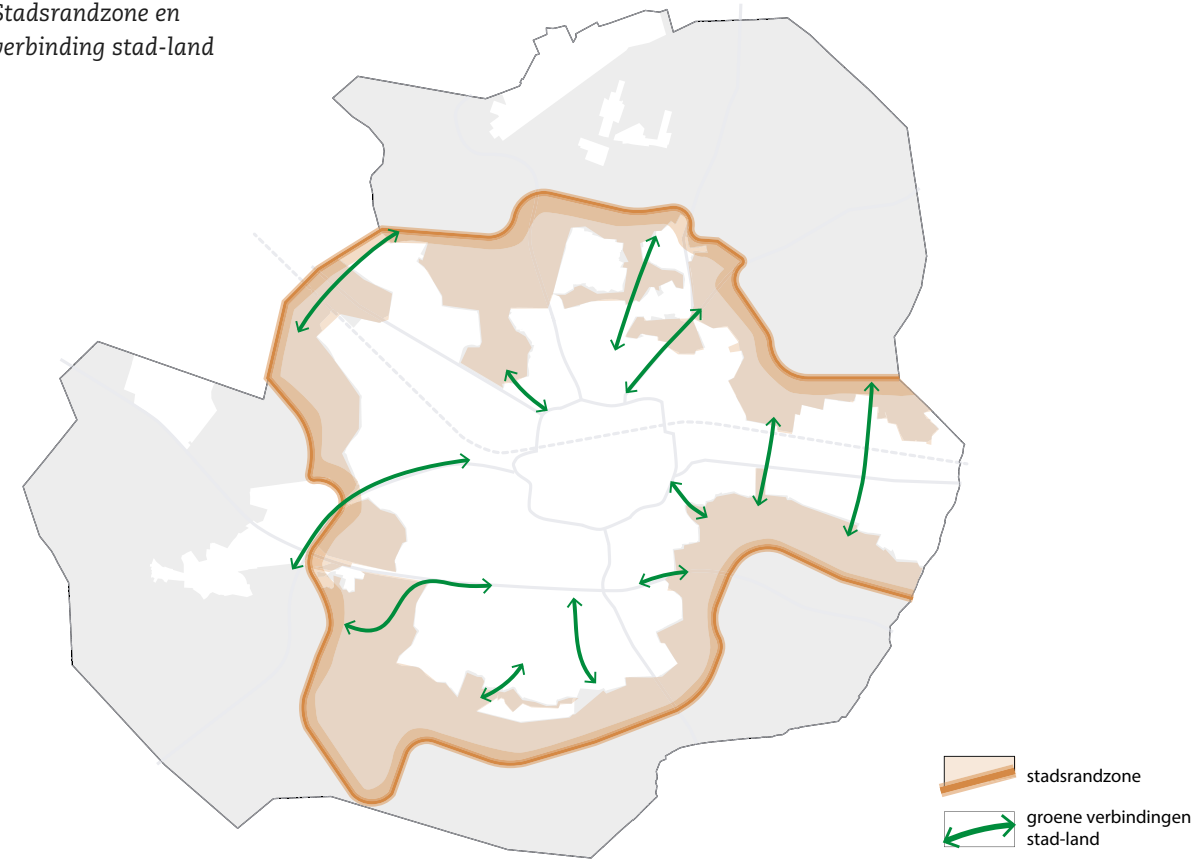

mogelijk de overlast in de hand die de bewoners en bedrijven in het buitengebied ervaren: loslopende honden, vuilstort, lawaai, vreemde mensen op het land. Deze overlast en irritatie werkt niet gunstig voor onderling begrip en contact. Meer kennis over de waarden in het landelijk gebied bevordert het draagvlak voor het behoud ervan.

De bewoners van het buitengebied hebben stedelijke voorzieningen binnen handbereik: onderwijs, zorg, cultuur, horeca, openbaar vervoer, sport, winkels etc. Dat de bedrijven in het landelijk gebied daarmee vlakbij ook een grote stedelijke markt aantreffen, lijkt minder te worden beseft. Kansen ontstaan door de stedeling te zien als consument van landbouwproducten en als recreant, die horeca bezoekt of als deelnemer aan educatie. De Visie zet in op het versterken van de interactie tussen stad en buitengebied. Dat kan op veel manieren inhoud krijgen: met fysieke projecten, 27 in economische zin en met kennis, waardering en betrokkenheid. De aangegeven stadsrand is de zone waar stad en land elkaar het meest intensief ontmoeten. Vooral daar is ruimte voor recreatieve ontwikkeling en interactie.

Vernieuwen: ruimtelijke, economisch, sociaal en bestuurlijk

Om de kwaliteit en de leefbaarheid te behouden is vernieuwing nodig in ruimtelijk, economisch, sociaal en bestuurlijk opzicht. Het landelijk gebied moet niet blijven steken in het verleden. 28 Vernieuwing is nodig, met behoud van wat goed en waardevol is maar dan aangepast aan de huidige tijd. 29

Hoe nieuwe oplossingen er uit zien, is niet op voorhand te zeggen. Daarvoor zijn experimenten nodig: nieuwe routes proberen die kansrijk zijn en waarvan de uitkomst niet bij voorbaat vaststaat. De gemeente gaat de vernieuwing, die bijdraagt aan maatschappelijke doelen (milieu, natuur, zorg, klimaatadaptatie etc.) aanjagen waar dat kan: naar inhoud en aanpak. De vernieuwing gaat ook over de bestuurlijke organisatie en over de samenwerking tussen inwoners en gemeente. De overlegstructuur van gemeente met inwoners en bedrijven in het landelijk gebied is versnipperd en veelal gericht op stedelijke vraagstukken. Een nieuwe aanpak is nodig, onder meer met gebiedsgericht werken.

De gemeente staat open voor experimenten en pilots. Initiatieven uit de samenleving, die kwaliteit toevoegen aan het landelijk gebied, zijn welkom. Voorwaarde is wel dat wij er ‘allemaal’ op vooruit gaan in sociaal, economisch en ruimtelijk opzicht. De vernieuwing is geen vrijbrief om alles toe te staan, wel een middel om met de tijd mee te gaan. Experimenten zijn in beginsel eenmalig en openen niet de weg naar herhaling in gelijke of gelijksoortige vorm.

Hoofdstuk 5

Thema's

Dit hoofdstuk geeft per thema weer welke ontwikkeling de gemeente Enschede in het landelijk gebied voor ogen staat. De tekst volgt de vaste indeling: analyse, ambitie en aanpak. De paragraaf 'analyse' vat samen wat er aan de hand is binnen het thema en welke trends zichtbaar zijn. De 'ambitie' geeft aan welke kant de gemeente met dit thema op wil. De derde paragraaf 'aanpak' gaat over de bijdrage van de gemeente om de gewenste ontwikkeling mogelijk te maken. De 'opgaven' in hoofdstuk 6 gaan over de resultaten die de gemeente de komende jaren voor de verschillende thema's wil bereiken. Elke opgave is in hoofdstuk 6 voorzien van een schatting van de middelen (financieel, menskracht, instrumenten) die nodig zijn voor de uitvoering. De opgaven zijn niet uitsluitend met één thema verbonden en om die reden in een apart hoofdstuk neergezet.

Groene Pijler van Enschede

Analyse

De Groene Pijler [de gecombineerde kwaliteit van landschap, bodem, water, lucht, natuur, cultuurhistorie, beleving van stilte en duisternis] komt voort uit het unieke samenspel van fysieke kenmerken en gebruik van het landelijk gebied.
De fysieke kenmerken bestaan uit de variatie van hoogteligging, bodemsoort, hydrologie en de daarmee samenhangende biodiversiteit. Het historische gebruik vanuit de landbouw sloot aanvankelijk nauw bij deze fysieke kenmerken aan. Zo ontstond het kleinschalige cultuurhistorisch waardevolle landschap met houtwallen tussen de weilanden en akkers op de essen. Vanaf circa 1800 ontstonden de 'textiel'-landgoederen met bos, landbouw en landhuizen met aangelegde tuinen. Dit kenmerkende Twentse landschap wordt in de huidige tijd hoog gewaardeerd om in te wonen en te verblijven. Het huidige gebruik past echter op veel punten niet meer bij de wijze van ontstaan. De landbouw is inmiddels grootschaliger en intensiever met groter percelen en minder ruimte voor natuurlijke variatie. De lage waterstanden en de klimaatverandering leiden tot verdroging. In de lucht zit meer stikstof dan de natuur kan verdragen.
De landgoederen missen hun historische bestaansbasis. Stedelijke functies, zoals wonen, verkeer, recreatie, energieopwekking leggen beslag op ruimte. Natuur en landbouw zijn veelal van elkaar gescheiden en beheren eigen deelgebieden.
Het buitengebied is niet meer stil en donker.

In het landschap ten westen van Enschede herinneren kleine karakteristieke zouthuisjes aan de zoutwinning die daar in 1919 begon. Onder de grond zijn cavernes – holtes- aanwezig. De stabiliteit van de cavernes wordt in de gaten gehouden. Andere aspecten van de zoutwinning komen aan de orde in de nieuw op te stellen Visie op bodem en ondergrond.

Het complexe samenspel en evenwicht tussen alle genoemde factoren is op veel plekken verstoord.
De economische activiteiten zijn losgeraakt van het beheer van de groene kwaliteiten. De Groene Pijler van Enschede verliest een deel van haar kwaliteit.
Ook zijn tegenstellingen ontstaan tussen de verschillende vormen van gebruik en tussen gebruikers. Dat leidt tot strijdige claims op grond en tot juridische regels om het grondgebruik te reguleren en de groene kwaliteiten te beschermen.

Ambitie

Deze Visie kiest voor de kwaliteit van de Groene Pijler van Enschede. Die keuze betekent behoud, versterking en vernieuwing van natuur, landschap en cultuurhistorie. Water, bodem en lucht zijn randvoorwaarden. Stilte en donkerte horen bij de beleving en zijn van belang voor de natuur. Het huidige en toekomstige gebruik van het landelijk gebied, zoals landbouw, landgoederen, recreatie, wonen, verkeer en energieopwekking, moeten in overeenstemming zijn met de draagkracht van de Groene Pijler.

De Vier ontwikkelingsprincipes zijn voluit van toepassing: het versterken van de groenblauwe structuur zorgt voor een gunstige ontwikkeling van de biodiversiteit. Vanuit het landschap ontwikkelen is overal uitgangspunt. De landschapsstrategie geeft aan waar inpassen, waar aanpassen en waar vernieuwen van toepassing is. Verbinding van stad en land komt tot uiting in het beleefbaar maken van het landelijk gebied voor alle inwoners van Enschede. Het besef dat de Groene Pijler bijdraagt aan het woon- en leefklimaat staat aan de basis van behoud en ontwikkeling ervan. Tot slot geldt dat de kwaliteiten, die in de loop van de eeuwen zijn ontstaan, alleen blijven bestaan als ze passen bij de huidige en toekomstige samenleving. De Groene Pijler moet zich aanpassen en vernieuwen om duurzaam te blijven bestaan.

Aanpak

Waar zich kansen voordoen wil de gemeente bijdragen aan het verder invullen van de groenblauwe structuur, zowel de robuuste hoofdstructuur als de fijne dooradering van het hele landelijk gebied. De Natuurkansenkaart, die de gemeente heeft ontwikkeld, kan daarbij een leidraad vormen en inspiratie geven bij het vinden van de juiste maatregelen.

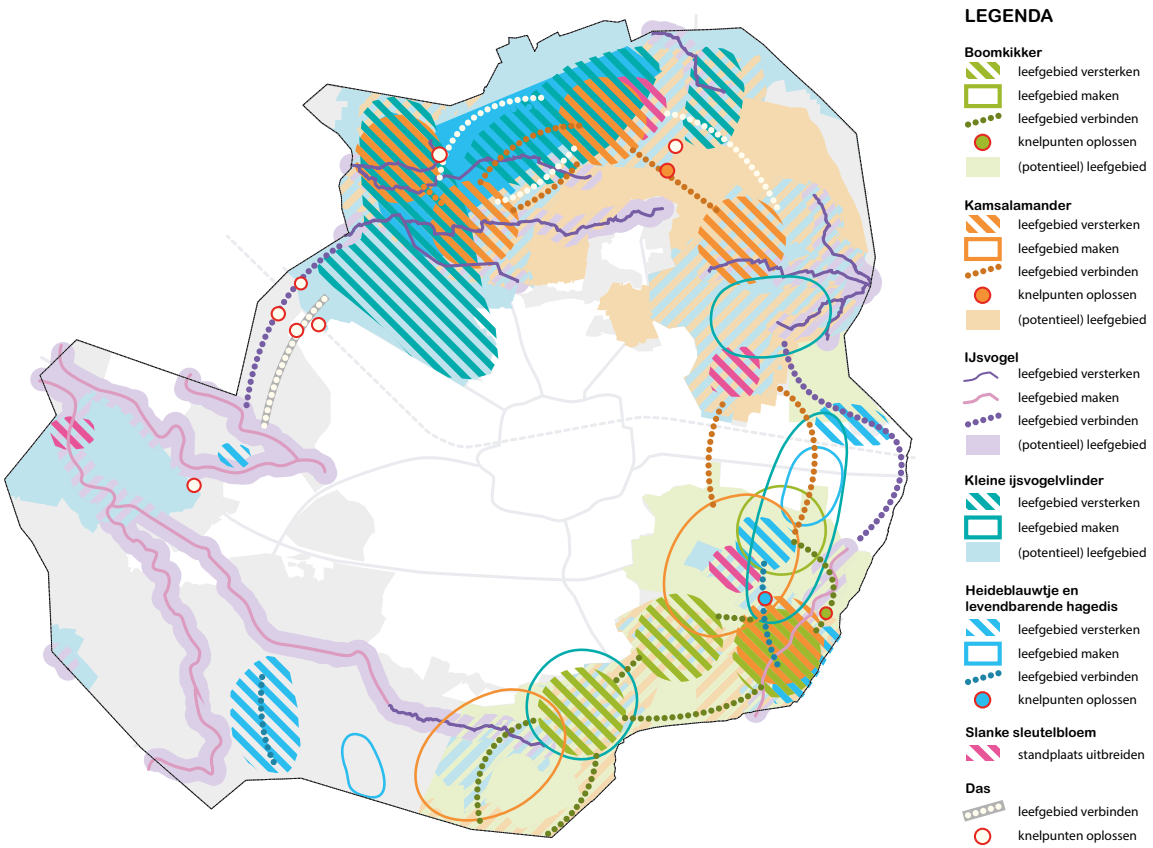

Bij de versterking van de Groene Pijler gaat het niet om grote uitbreiding van de oppervlakte natuurgebied. De gemeente wil vooral meer kwaliteit van de Groene Pijler bereiken in combinatie met de benutting van het landelijk gebied. Dat zal vaak het agrarische gebruik zijn, waar kringlooplandbouw kan bijdragen aan het herstel van de bodemkwaliteit en de biodiversiteit. Maar ook historische en nieuwe landgoederen ondersteunen het behoud en ontwikkeling van natuur en landschap. Recreatie heeft direct belang bij een hoge kwaliteit en goede toegankelijkheid van de Groene Pijler. Waar dat kan beperkt de gemeente de verlichting in de (openbare) ruimte om lichtvervuiling en negatieve invloed op flora en vooral fauna te voorkomen. Het kan gaan om wegverlichting en licht van bedrijfsterrein, stallen en evenementen.

Door aanleg, herstel en goed beheer van kleine landschapselementen zoals bosjes en houtwallen en (boeren)erven worden landschap en natuur versterkt. Natuurlijke akkerranden, natuurherstel langs beken en natuurgericht beheer van wegbermen en slootkanten zorgen voor een verdere dooradering en meer biodiversiteit.

Als onderdeel van de Groene Pijler (natuur, landschap), maar ook voor het versterken van de landgoederen, de recreatieve aantrekkingskracht en de klimaatopgave (vastleggen van $C0^2$ en verkoeling) wil de gemeente in de planperiode 170.000 bomen toevoegen in stad en landelijk gebied samen. Dat sluit aan bij landelijk en provinciaal beleid om in Nederland 37.000 ha nieuw bos te planten.

De aanplant kan plaatsvinden in de vorm van solitaire bomen, laanbomen, houtwallen, bosjes en mogelijk ook wat omvangrijker bos. Bomen kunnen ook onderdeel zijn van de groenstructuur, die rond zonnevelden wordt vereist. Het kan ook gaan om de vervanging en herstel van al aanwezige lanen, houtwallen of bosjes. Voor zover de gemeente betrokken is zullen bij het besluit tot aanplant van enige omvang telkens de voor- en nadelen worden afgewogen in overleg met de omgeving.

Voor het waterbeheer is de grote opgave gericht op het tegengaan van verdroging. Het water kan beter worden vastgehouden door de waterstanden te verhogen, waterlopen bij het beheer minder uit te diepen, de keuze van de gewassen meer op de hydrologie af te stemmen, het humusgehalte van de bodem te verhogen etc. Door beken te laten meanderen en natuurvriendelijke oevers aan te leggen dragen ze -naast de aanpak van verdroging- bovendien meer bij aan natuur /biodiversiteit. Deze aanpak sluit nauw aan bij de Vergroeningsstrategie van het waterschap Vechtstromen.

Het nieuw op te stellen Natuur- & Landschapsplan legt vast hoe en met welke partners en volgens welke financiering maatregelen voor versterking van de Groene Pijlers worden getroffen. Een deel van de financiering komt uit het nieuw te vormen Fonds landelijk gebied. De herziene Gids buitenkans geeft aan welke bijdrage aan de Groene Pijler tegenwicht vormt voor initiatieven die gebruik maken van de natuurlijke omgeving.

Landbouw

Analyse

De (melk)veehouderij is in Enschede de agrarische sector met de meeste grond in gebruik en de grootste invloed in het landelijk gebied. 30 De bedrijven kennen veelal een gangbare bedrijfsvoering, die past in het landelijk en Europees landbouwbeleid.
Daarnaast telt Enschede enkele biologische melkveehouders en ontwikkelen diverse bedrijven nieuwe manieren van productie en afzet.
De veranderingen in het landbouwbeleid brengen grote uitdagingen met zich mee voor de landbouw, ook in Enschede.

- Het aantal agrarische bedrijven krimpt al jaren, maar de economische omvang daalt niet in hetzelfde tempo. Al tientallen jaren neemt de schaal van de bedrijven toe in zowel aantal stuks vee als in oppervlakte grond. Het huidige beleid en de regelgeving (kringlooplandbouw en onder meer de Wet grondgebonden groei) sturen de melkveebedrijven op verlaging van de veebezetting (extensivering: minder grootvee-eenheden per ha). Om dan toch een inkomen te kunnen behalen is het nodig dat de bedrijfsoppervlakte groeit. Als dat niet mogelijk is neemt de vitaliteit van de sector af. Een minder sterke melkveehouderij heeft gevolgen voor het beheer van het kenmerkende Twentse landschap en voor de plattelandscultuur.
- Sinds WOII is het landbouwbeleid gericht op meer en efficiënter produceren. Eind vorige eeuw werd steeds duidelijker dat deze wijze van produceren nadelige effecten heeft op natuur, landschap, bodem, water en lucht. In de huidige tijd leggen overheid en samenleving telkens meer nadruk op natuur, milieu en dierenwelzijn. In die richting heeft de landbouw, ook in Enschede, de laatste decennia stappen gezet. Daarmee voldoen de bedrijven aan regelgeving.
De ondernemers zijn zelf ook bezig met vernieuwing in studiegroepen, met afzet direct aan de consument, agrarisch natuurbeheer en andere vormen van verbreding van hun bedrijfsvoering.
- De landbouw en de stad maken beperkt gebruik van elkaars nabijheid. 31 Ook op dit punt nemen de laatste jaren telkens meer agrarische bedrijven het initiatief om voor een -vaak nog beperkt deel van hun productie- een meer directe afzet te vinden bij de stedelijke consument.

Ambitie

De gemeente ziet ook in de toekomst een belangrijke rol in het buitengebied voor de grondgebonden landbouw. Daarbij heeft de gemeente voorkeur voor een landbouw met:

(a) Een duurzame bedrijfsvoering met kringlooplandbouw 32 als uitgangspunt.
De productie van veevoer en de afzet van mest vindt in lokale samenwerking plaats. De melkveehouderijbedrijven maken gebruik van de omvangrijke schil aan kleinere nevenbedrijven die in Enschede aanwezig zijn.

(b) Een verbrede bedrijfsvoering met een landbouw die naast de agrarische productie bijdraagt aan bijvoorbeeld waterbeheer, ecologie (natuurinclusieve landbouw) , landschap, recreatie, educatie en energieproductie.

(c) Een meer op de stad betrokken bedrijfsvoering, met meer directe afzet van lokale en regionale kwaliteitsproducten aan de stedelijke bevolking. De korte transportafstanden zijn duurzaam, de korte keten maakt hogere opbrengsten voor de producent mogelijk en versterkt de onderlinge betrokkenheid van stad en land. De stedeling krijgt ook meer kennis en begrip voor de agrarische sector. De verkorting van de ketens vraagt om samenwerking tussen de agrarische bedrijven.
Het is echter niet aan de gemeente om deze keuzen te maken. Dat is aan de agrarische ondernemer zelf.

Aanpak

De gemeente steunt de agrarische ondernemers die invulling geven aan deze ambitie. De gemeente heeft beperkte mogelijkheden, maar staat niet langs de zijlijn. De aanpak van de gemeente omvat:

- Wegnemen van belemmeringen voor innovatie en pilots die gericht zijn op vernieuwing. Daarbij geeft de gemeente prioriteit aan vernieuwing die zich richt op kringlooplandbouw, lokale samenwerking, verbreding en een versterkte relatie met de stad.
- In haar contacten met andere overheden, maatschappelijke organisaties binnen en buiten Enschede de lobby ondersteunen of aanjagen die bijdraagt aan genoemde doelen. Daarbij zal de gemeente zich inzetten om geldstromen van de rijksoverheid en de provincie naar Enschede toe te halen, waar nodig en mogelijk door als co-financier of anderszins bij te dragen.
- Bij de gebiedsaanpak de landbouw volwaardig meenemen. De gemeente zal helpen om op die manier ook de bestaansbasis van de landbouw te verbreden en tot evenwichtige keuzen te komen, waar landbouw in past.
- Inzet van gemeentelijke grond voor landbouwers uit Enschede die meegaan in de hiervoor genoemde gemeentelijke ambities. De omvang van de gemeentelijke gronden is overigens klein in vergelijking tot het aantal hectaren dat nodig is voor het sluiten van de kringlopen. Planmatige kavelruil kan ook een middel zijn om de agrarische structuur goed te houden.
- Verbindingen leggen, contact onderhouden en helpen om vernieuwing uit te dragen. Dat kan onder meer door ambassadeur te zijn van de goede voorbeelden, kennisoverdracht te bevorderen en te zorgen dat van elkaar geleerd wordt.
- Nieuwe grondgebonden agrarische bedrijven of verplaatste Enschedese bedrijven vestigen zich bij voorkeur op bestaande locaties (agrarische bouwblokken).
- Om ‘verstening’ van het landelijk gebied tegen te gaan geldt voor de bouw van nieuwe agrarische schuren het motto ‘nieuw voor oud’. De gemeente beperkt geen bestaande rechten, maar wil bij nieuwbouw in afwijking van het bestemmingsplan als voorwaarde stellen dat sloop plaatsvindt tenzij:
  - De schuur nog een functie blijft houden en van nut is voor de agrarische bedrijfsvoering.
  - De schuur van betekenis is voor de cultuurhistorische waarde van het erf.
- De gemeente is terughoudend bij de bouw van een tweede bedrijfswoning bij agrarische bedrijven. In de Gids buitenkans worden hiervoor nadere regels uitgewerkt.
- Het tot stand komen van een of meer voedselbossen past zowel in het beleid voor vernieuwing van de voedselproductie, de verbreding van de landbouw als in een meer op de stad betrokken agrarische bedrijfsvoering. De Gids buitenkans en het Natuur- & Landschapsplan gaan nader in op de realisatie en inpassing.

Landgoederen

Analyse

Geen Nederlandse gemeente kent zoveel landgoederen als Enschede. Een deel daarvan ligt als een ring rond de stad. Het landelijk gebied bestaat voor een kwart uit historische landgoederen (2.500 ha). Op Hof te Boekelo na vinden deze hun oorsprong in de textielindustrie. Veel landgoederen zijn ook nu nog eigendom van nazaten van de textielfabrikanten. Ongeveer eenderde is eigendom van natuurorganisaties, vooral van Landschap Overijssel. Op nog eens 10% van het grondgebied (1.000 ha) zijn na 1960 nieuwe landgoederen gesticht.

De nieuwe landgoederen komen grotendeels voort uit landbouwbedrijven. Meest recent zijn met de 'rood voor groen'-regeling nieuwe landgoederen gesticht met een groot landhuis, waarbij een aantal hectaren landbouwgrond is omgezet in natuur. Meer informatie over de variatie en kwaliteiten van de landgoederen staat in de **Landgoederenstudie ›**.
Vooral de historische landgoederen kenmerken zich door een samenhangend ontwerp, in Enschede opvallend vaak van de hand van vader Dirk en/of zoon Pieter Wattez. De landgoederen bieden Enschede een rijke natuur, een aantrekkelijk landschap en monumentale bebouwing met tuinen en parken, veelal op korte afstand van het stedelijk gebied.
De landgoederen hebben zorg om hun voortbestaan. De onderhoudslasten stijgen en de inkomsten van het landgoed staan onder druk. 33 De invloed van de stad (afval, recreatieve druk) in combinatie met beperkt toezicht wordt als een probleem ervaren. De verdroging is een aanslag op de vegetatie. Laanbeplanting is, gezien de leeftijd van de bomen én de gevolgen van de droogte, op grote schaal toe aan verjonging.

Ambitie

De historische landgoederen vormen een uniek deel van de identiteit van het landelijk gebied in Enschede.

De waarde van de landgoederen hangt samen met het historische samenstel van natuur, landschap en monumentale gebouwen en bijzondere tuinen.
De herkenbaarheid, zichtbaarheid en toegankelijkheid van een landgoed vullen de maatschappelijke betekenis verder in. De gemeente wil haar profiel als stad met veel landgoederen benadrukken en benutten.
De eigenaar is echter als eerste aan zet voor het behoud en de ontwikkeling van zijn/haar eigen landgoed. Landgoedeigenaren, inclusief Landschap Overijssel, zien dat de historische ontwerpen, door de grote fysieke en maatschappelijke veranderingen, toe zijn aan een vernieuwingsslag. Een meer op de huidige tijd aangepaste vormgeving en gebruik, mits zorgvuldig en in samenhang ontworpen, kan de waarde en betekenis van landgoederen voor de komende decennia borgen.

Aanpak

De gemeente steunt, binnen haar beperkte mogelijkheden, de landgoedeigenaren bij nieuwe ontwikkelingen. De variatie aan landgoederen met elk hun eigen kwaliteiten vraagt om maatwerk, waarbij de eigenaren flexibel kunnen inspelen op de bijzondere omstandigheden op hun landgoed. Daarbij zet de gemeente het publieke belang altijd voorop. Dat betekent dat een nieuwe ontwikkeling moet bijdragen

aan de versterking van de Groene Pijler in de vorm van natuur, landschap en/of cultuurhistorie en liefst met vergroting van de zichtbaarheid en toegankelijkheid van het landgoed. De gemeente heeft voorkeur voor ontwikkelingen die bijdragen aan de duurzame en toekomstgerichte exploitatie. De regeling uit de Gids buitenkans 2014 voor nieuwe bebouwing op vijf buitenplaatsen wordt bij de herziening van de Gids buitenkans op een redelijke termijn beëindigd.

Samenwerking tussen landgoederen onderling vergroot de zichtbaarheid van de landgoederen en versterkt het publieke belang. Landgoederen die (bijvoorbeeld bij vererving) splitsen beschouwt de gemeente waar mogelijk als een ruimtelijke eenheid.

De gemeente versterkt het contact met de landgoederen met het instellen van een aanspreekpunt en gaat de samenwerking met andere overheden en initiatiefnemers aan om kansen op de landgoederen gezamenlijk op te pakken. In de stadsrandzone zijn dat kansen voor de waterbeheersing (opvang van een teveel aan stedelijk water), recreatie, toerisme en stedelijke uitloop. Als zich onevenredige overlast voordoet, hoort daarbij ook de versterking van toezicht en handhaving. Andere opties voor een gezamenlijke aanpak zijn de verdroging, het verhogen van de biodiversiteit en kleinschalige energieopwekking. Ook is bij de verjonging van de laanbeplanting samenwerking tussen de landgoederen gewenst voor een goede fasering en eigentijds ontwerp.

Wonen

Analyse

Het landelijk gebied van Enschede kent relatief veel woningen. De groene kwaliteit van het buitengebied en de nabijheid van de stad met alle voorzieningen maken van het landelijk gebied een aantrekkelijk woonlocatie. De druk om wonen toe te staan is permanent aanwezig. Dat geldt onder meer voor jongeren die zijn opgegroeid in het landelijke gebied en daar ook eigen woonruimte willen vinden.

Ambitie

De gemeente wil de groene kwaliteit behouden en versterken en om die reden de verstening van het landelijk gebied tegengaan. Dat is al jaren het beleid en die lijn zet deze Visie voort. Het landelijk gebied wordt echter niet op slot gezet. Hergebruik van landschappelijk en cultuurhistorisch waardevolle gebouwen is onder voorwaarden mogelijk.
Initiatiefnemers kunnen via sloop een beperkt deel van het volume van agrarische schuren terugbouwen en experimenten zijn mogelijk. Daarmee wordt beperkt ruimte geboden voor nieuwe woningen die bijdragen aan de kwaliteit van het landelijk gebied. Dat kan door natuur en landschap te versterken, economische of maatschappelijke vitaliteit toe te voegen. Belangrijke uitgangspunten zijn het behoud van cultuurhistorische waardevolle gebouwen en structuren (zoals erven) en de beperking van het gebouwde volume.
Bij toekomstige stadsuitbreiding (voor wonen én werken) geldt dat het verlies aan groene kwaliteit moet meewegen bij de locatiekeuze. Naast een zorgvuldige landschappelijke inpassing moet het verlies aan groene kwaliteit zoveel mogelijk elders in het landelijk gebied worden gecompenseerd 34

Aanpak

Bij voormalige agrarische bebouwing overweegt de gemeente een tweedeling. 35 Als het gebouw zelf of het ensemble van een erf landschappelijk en cultuurhistorisch waardevol is, dan is hergebruik voor wonen en soms ook voor werken toegestaan via de regeling Vrijkomende Agrarische Bebouwing.
Alle overige gebouwen die hun agrarische functie hebben verloren kunnen via de Rood voor Rood-regeling worden gesloopt. Een beperkt deel van het volume kan worden benut voor een nieuwe woning of uitbreiding van een bestaande woning. Daarbij geldt het uitgangspunt dat de sloopmeters uit de eigen gemeente komen. De regels voor benutting van voormalige agrarische bebouwing worden uitgewerkt in de Gids buitenkans. 36

Voor nieuwbouw en uitbreiding gelden stringente locatie- en kwaliteitseisen. De gemeente komt voor het landelijk gebied met een uitbreiding van de bestaande -nu heel beperkte set- aan welstandseisen en met aanvullende criteria in de Gids buitenkans. Deze gaan over de aansluiting op de ruimtelijke kwaliteit, woonmilieus en cultuurhistorische waarden in het landelijk gebied. De welstandseisen richten zich op ruimtelijke uitstraling, architectuur en materiaalgebruik; de Gids buitenkans op de maximale hoeveelheid toegestane bebouwing, de inrichting van het erf en de inpassing in het landschap. De gemeente scherpt het proces aan door samen met de initiatiefnemer de voorwaarden goed langs te lopen, mee te kijken naar het definitief ontwerp en achteraf te checken of de welstandsregels en de eisen in de vergunning zijn nageleefd. Bij de realisatie van nieuwe woningen / wooneenheden wordt de voorkeur gegeven aan clustering van meer woningen in één volume, liefst nabij de dorpen of bij bestaande woningen.

De gemeente wil ongewenste negatieve effecten van woningsplitsing en onzelfstandige bewoning op leefbaarheid, ruimtelijke uitstraling en cultuurhistorische waarden voorkomen. Daarom geldt als algemene beleidslijn om geen medewerking te verlenen aan nieuwe initiatieven voor woningsplitsing van (voormalige) agrarische bedrijfswoningen en burgerwoningen met een inhoud kleiner dan 1000 m3 in meerdere zelfstandige eenheden en/ of aan vervangende nieuwbouw in de vorm van een woongebouw met meerdere zelfstandige wooneenheden. Ook geldt als algemene beleidslijn om geen medewerking te geven aan nieuwe initiatieven voor omvorming van (voormalige) agrarische bedrijfswoningen en burgerwoningen tot kamerverhuurpanden. Mogelijke uitzonderingen op deze beleidslijnen worden uitgewerkt in de Gids buitenkans.

Om toevoeging van extra woningen in het buitengebied te voorkomen wordt in de Gids buitenkans nader omschreven wat wel / niet onder gewenste functies als inwoning, mantelzorg(woning), gastenverblijf en ‘bed and breakfast’ wordt verstaan en welke randvoorwaarden gelden. De geldende bestemmingsplannen (en straks het nieuwe omgevingsplan) worden met deze beleidslijnen in overeenstemming gebracht door hiervoor regels te stellen in een paraplu-bestemmingsplan.

De gemeente kan onder voorwaarden meewerken aan het omzetten van recreatiewoningen naar een woonbestemming. Het gaat alleen om recreatiewoningen waar het gebruiksovergangsrecht geldt of een uitsterfregeling op grond van het bestemmingsplan van toepassing is en waarbij maximaal de legale omvang van de recreatiewoning aanwezig is. De eigenaar moet een bijdrage leveren aan de verhoging van de omgevingskwaliteit in overeenstemming met de waardevermeerdering

én passend bij de aard van het gebied waarin de recreatiewoning ligt. De Gids buitenkans werkt deze en aanvullende regels en voorwaarden verder uit.

Het omzetten van een (agrarische) bedrijfswoning in een woonfunctie kan alleen plaatsvinden als de bedrijfsvoering is gestaakt, aan eisen voor het woon- en leefklimaat wordt voldaan én de (agrarische) bedrijven in de omgeving niet worden belemmerd. De gemeente is terughoudend in het omzetten van een bedrijfswoning naar een plattelandswoning. De Gids buitenkans werkt dit nader uit in regels.

De Gids buitenkans geeft ook afwegingsregels voor hobbymatige voorzieningen en/of bouwwerken bij (bedrijfs)woningen in het buitengebied.

Een uitzondering op het uitgangspunt om geen woningen aan het buitengebied toe te voegen betreft ook initiatieven van bijzondere doelgroepen en voor pilots, die nu geen plek in het buitengebied hebben. 37 Als voorwaarde geldt dat nieuwe bouwwerken een meerwaarde opleveren voor de doelen van de stad en naar aard, schaal en impact passen bij de locatie. Eenzelfde plan wordt niet telkens herhaald.

Recreatie en toerisme

Analyse

Enschede is vooral bekend als stad. Onderbelicht is de betekenis van het landelijk gebied voor het woon- en leefklimaat van Enschede en het belang van de groene omgeving voor het welzijn van de inwoners.
Het landelijk gebied heeft veel mogelijkheden om gezond te bewegen en heeft betekenis voor het recreatieve en toeristische aanbod van de hele gemeente. 38 De relatieve onbekendheid ligt niet aan de kwaliteit van het buitengebied met het gevarieerde landschap met landgoederen, natuur en landbouw.
Wel kunnen de voorzieningen voor recreatie en toerisme beter en completer. Ook kan de beleefbaarheid van het buitengebied worden vergroot. De combinatie van de stad, met haar (culturele) voorzieningen en de directe nabijheid van groen bieden goede kansen voor het aantrekken van specifieke toeristische doelgroepen. Enschede onderscheidt zich op dat punt van andere gemeenten in de regio. In het buitengebied vinden vaste en wisselende evenementen plaats.

Ambitie

Enschede profileren als ‘groene leefstad 39’ met aantrekkingskracht voor de specifieke doelgroepen die in dat profiel passen. Dat zijn zowel ‘onze’ eigen inwoners als bezoekers van buiten de gemeente.

Het ‘ommetje’ in het buitengebied maakt Enschede als woonstad meer compleet en attractief. Het buitengebied lokt gezond bewegen en ontspannen uit. De beperkte bewegingsvrijheid tijdens de Corona-crisis heeft de waarde van een gezond en aantrekkelijk woon- en leefklimaat benadrukt. De ambitie is dat inwoners en bezoekers de bijzondere kwaliteiten van het buitengebied van Enschede goed kunnen ervaren en beleven. De inwoners moeten vanuit elk deel van de stad op korte afstand een route aantreffen voor

wandelen, fietsen en een plek voor sport, spel of luieren. De routes ontsluiten een gevarieerde natuur en cultuurhistorisch interessante plekken. Meer dan nu is op knooppunten van routes kleinschalige en kwalitatieve horeca aanwezig en/of zijn kleinschalige attracties te vinden.

Enschede wil ook mensen van buiten aantrekken voor een (meerdaags) bezoek. De gemeente wil invulling geven aan het begrip duurzaam toerisme. ‘Duurzaam toerisme’ legt de focus op het behoud van natuur, milieu, cultuur en de lokale bevolking. De vakantieganger en de vakantiebestemming profiteren op een positieve manier van elkaar. Daarbij past ook het begrip ‘Slow toerisme’ met nadruk op de beleving van ‘het lokale leven’. De bezoeker proeft lokale producten, beleeft de authenticiteit van de bestemming en waardeert de kwaliteit van het buitenleven.

Aanpak

Kansrijk is de inzet op kleinschaligheid en kwaliteit: goede basisinfrastructuur en toevoeging van bijzondere onderscheidende concepten. Het aanbod wordt selectiever gericht op kwaliteit. Niet meer, maar beter is over het geheel genomen het uitgangspunt. Ondernemers moeten makkelijker kleinschalige initiatieven kunnen realiseren, die kwaliteit toevoegen. Bij de promotie van de stad wordt het landelijk gebied meer betrokken. Evenementen kunnen bijdragen aan de beleving en levendigheid van het buitengebied, maar moeten ook passen bij het karakter van de locatie. Het integrale evenementenbeleid van de gemeente geeft aan wat de mogelijkheden zijn. Met bijvoorbeeld apps, panelen, themaroutes, openstelling van bedrijven en streekproducten krijgen de bezoekers laagdrempelig informatie over bijzonderheden in het landelijk gebied. Dat verhoogt de beleving en zorgt voor kennis en respect voor deze bijzonder omgeving.

Verder is de aanpak voor recreatie en toerisme gericht op:

- Het versterken van routenetwerken voor wandelen en fietsen 40
- Ruimte voor toevoeging en revitalisering van (kleinschalige) verblijfsaccommodaties, met kwaliteit en bij voorkeur in de stadsrand. De voorwaarden worden uitgewerkt in de Gids buitenkans.
- Nieuwe (kleinschalige) horeca en leisure-concepten bij voorkeur in de stadsrand in nabijheid van rondje Enschede en in bestaande en nieuwe gebouwen op historische landgoederen. Ook hiervoor worden de voorwaarden uitgewerkt in de Gids buitenkans.

Met recreatie en toerisme valt geld te verdienen voor ondernemers in het landelijk gebied. Een deel van de investeringen vindt plaats met publiek geld.
Een deel van de toeristenbelasting komt om die reden beschikbaar voor toeristische doelen in het landelijk gebied.

Niet-agrarisch werken

Analyse

Het landelijk gebied kan aantrekkelijk zijn voor economische activiteiten, buiten de agrarische en de recreatieve-toeristische sector. Activiteiten kunnen bijdragen aan de vitaliteit van het landelijk gebied, maar ook afbreuk doen aan de groene kwaliteiten van het landelijk gebied.

Ambitie

Behoud en versterking van de (ruimtelijke) kwaliteit van het landelijk gebied en werkgelegenheid zijn beide belangrijk thema's in Enschede. Deze moeten elkaar niet in de weg zitten. In beginsel zijn voor bedrijven specifieke locaties en bedrijventerreinen beschikbaar, zoals Kennispark en Techbase. Voor kleine kennisbedrijven, die daar niet terecht kunnen, biedt vrijkomende agrarische bebouwing in het landelijk gebied wellicht een alternatief. Voorwaarde voor alle soorten bedrijven is dat de bedrijvigheid past in het landelijk gebied en bijdraagt aan de vitaliteit en kwaliteit.

Aanpak

In beginsel is geen plaats in het landelijk gebied voor bedrijven die op bedrijventerreinen thuishoren. Nieuwbouw van bedrijfsruimte is ongewenst.
In vrijkomende bestaande gebouwen is alleen plek voor bedrijven die qua aard, schaal en impact passen in het landelijk gebied en geen overlast en (verkeers-)hinder veroorzaken. Daarbij zal ook worden afgewogen of een niet-agrarisch bedrijf een bijzondere toegevoegde waarde heeft voor een duurzaam en vitaal platteland. De herziene Gids buitenkans bevat nadere handvatten om na te gaan of een bedrijf passend is. Bij grootschaliger bedrijven moet uitdrukkelijk worden gemotiveerd waarom geen plaats is op een bedrijventerrein.

Verkeer en vervoer

Analyse

Voor de ontsluiting van het landelijk gebied zijn geen grote knelpunten gesignaleerd. Aandacht is wel nodig voor drukte op kleine wegen en de verkeersveiligheid in de combinatie van gemotoriseerd verkeer, fietsverkeer (recreatie, schoolgaande jeugd) en landbouwverkeer. De plattelandswegen zijn niet ontworpen voor de huidige dimensies van de landbouwvoortuigen. Naast problemen voor de verkeersveiligheid hebben ook de bermen daarvan te lijden. Het bermbeheer kan bijdragen aan het verhogen van de biodiversiteit van deze groene linten. Vanuit het oogpunt van

gezondheid heeft gemotoriseerd verkeer ongewenste effecten: verontreiniging van de lucht en geluidoverlast vanaf de wegen. Het oude wegenpatroon met zand- en klinkerwegen heeft ook een cultuurhistorische betekenis. Verlichting van wegen past niet bij de beleving van een 'donker' buitengebied.

Ambitie

Het netwerk aan plattelandswegen voldoet in grote lijn voor de ontsluiting van het landelijk gebied en wordt niet verder uitgebreid. Voor het landelijk gebied is -net als in de stad- het streven de verhouding gemotoriseerd verkeer - langzaam verkeer te verschuiven in de richting van fietsen en wandelen. Dat is goed vanuit het oogpunt van gezond bewegen, verkeersveiligheid, draagt bij aan de energietransitie en leidt tot verbetering van de luchtkwaliteit.

Zeker in de combinatie van gemotoriseerd- en landbouwverkeer met fietsverkeer en wandelen is veiligheid een thema op de smalle plattelandswegen. Een verdere verhoging van de veiligheid wordt nagestreefd, waarbij de aandachtspunten zijn de grote en brede landbouwvoertuigen en de menging van verschillende verkeerssoorten. De ecologische kwaliteit van de bermen wordt verhoogd. Vanuit cultuurhistorisch oogpunt wordt zorgvuldig omgegaan met het beheer van zand- en klinkerwegen en het behoud van laanbomen langs wegen.

Aanpak

Verkeer krijgt in het landelijk gebied aandacht als ook vanuit andere thema's in een gebied maatregelen worden voorbereid. Dat kan ook het geval zijn als een weg groot onderhoud nodig heeft of bij het opstellen van een beheerplan voor de openbare ruimte, zoals voor de openbare verlichting. De verlichting langs wegen in het buitengebied wordt waar mogelijk afgebouwd. Nieuwe openbare verlichting wordt alleen geplaatst op aantoonbaar gevaarlijke kruispunten en langs belangrijke fietsroutes.

Leefbaarheid

Analyse

Het landelijk gebied is een gewilde plek om te wonen. De leefbaarheid is over het geheel genomen goed door de combinatie van de rustige groene woonomgeving en de dichtbij gelegen (stedelijke) voorzieningen.
Het Twentse noaberschap staat voor sociale samenhang. Toch bestaan ook bedreigingen: leegstaande schuren kunnen een voedingsbodem zijn voor criminaliteit en ondermijning, de veroudering van de bevolking, de afname van het aantal agrarische bedrijven en de beperkte armslag van landgoederen

zorgen voor terugloop van de vitaliteit. De aandacht van de gemeente voor het landelijk gebied is beperkt. Inwoners van het landelijk gebied hebben zorg over ongewenste neveneffecten vanuit de stad: afvaldumping, onrust, betreding van eigen land etc. De Brandweer 41 vraagt bij de inrichting en het beheer van het landelijk gebied rekening te houden met fysieke veiligheid. De GGD 42 noemt de positieve uitwerking voor de gezondheid van een schoon en groen buitengebied. Ook al voldoet de luchtkwaliteit aan Europese normen toch levert luchtverontreiniging een aanzienlijke bijdrage aan de ziektelast in Nederland. Evenementen in het landelijk gebied kunnen bijdragen aan de levendigheid, maar ook zorgen voor overlast. Evenementen moeten net als in stedelijk gebied aan voorwaarden voor bijvoorbeeld geluid(overlast) voldoen. Een groene omgeving die uitnodigt tot dagelijks bewegen draagt bij aan de gezondheid. De GGD adviseert verder inwoners goed te betrekken bij planuitwerking en aandacht te geven aan leegstand en vereenzaming. Voor de communicatie en de bereikbaarheid in het landelijk gebied is het 5G-netwerk van belang. Punt van zorg vormen de daarvoor benodigde zendmasten, die afbreuk doen aan de Groene Pijler.

Ambitie

De gemeente wil het landelijk gebied vitaal en leefbaar houden, door ondermijning tegen te gaan en openbare gedragsregels te handhaven. Door de kracht van het landelijk gebied en zelfredzaamheid van de bewoners te ondersteunen. Door het contact tussen stad en land in een positief daglicht te plaatsen met wederzijds voordeel. Door het landelijk gebied over moderne communicatiemiddelen te laten beschikken. Door aandacht te geven aan fysieke veiligheid en gezonde woon- en leefomstandigheden. En tot slot door het landelijk gebied zijn kenmerkende groene karakter te laten behouden: geen toename van verstening, geen gebiedsvreemde bedrijvigheid, geen toename van gemotoriseerd verkeer, bij de plaatsing van 5G-zendmasten en andere antenne-installaties rekening houden met het landschap en door beperkt ruimte te bieden voor wonen, gericht op speciale doelgroepen.

Aanpak

De leefbaarheid van het landelijk gebied wordt voor een groot deel via de andere thema's ondersteund, zoals via wonen, landbouw, niet-agrarische werken, Groene Pijler, recreatie en toerisme, landgoederen en verkeer en vervoer. Als voorbeeld: de voorzieningen voor wandelen en fietsen zijn ook beschikbaar voor de bewoners van het landelijk gebied. Die voorzieningen nodigen uit tot bewegen, wat bijdraagt aan een gezonde leefomgeving. Dat geldt ook voor de afname van fijnstof, stikstofoxide en geluid, als neveneffect van meer duurzaam transport.

Toezicht en handhaving dragen bij aan het inperken van de ervaren overlast vanuit de stad en van ondermijning. Voor dat laatste helpen ook de regels voor sloop en nieuwbouw. De gemeente wil wel ruimte geven voor mantelzorg door en aan de bewoners van het landelijk gebied, maar geen ruimte bieden voor grootschalige nieuwe zorgvoorzieningen.

Via de gebiedsaanpak (hoofdstuk 7), met de aanpassing van de overlegstructuur met de inwoners (hoofdstuk 8) en het versterken van het ambtelijk apparaat kunnen de plannen voor het landelijk gebied beter op de wensen en behoefte van de mensen in het landelijk gebied worden afgestemd.

Energie

Analyse

Het klimaat verandert en de aarde warmt op. Die verandering heeft ook negatieve gevolgen voor onder meer de waterhuishouding, de biodiversiteit en de landbouw in het landelijk gebied van Enschede. Mondiaal en in Nederland zijn afspraken om de opwarming van de aarde te beperken (Klimaatakkoord Parijs, 2015; Nederlandse Klimaatakkoord, 2019). In vervolg hierop werkt de gemeente Enschede in een Energievisie maatregelen uit. Die gaan over besparing van energie en over de inzet op duurzame en hernieuwbare energiebronnen.

Het beleid in de Energievisie voor isolatie en verduurzaming van de energievoorziening gaat ook over de woningen en de bedrijven in het buitengebied. In de hele gemeente moet het vervoer de emissies verminderen. De Energievisie bevat een hoofdstuk over de bijdrage van de landbouw en het grondgebruik in het landelijk gebied aan de energietransitie. Een belangrijk onderwerp voor het landelijk gebied is verder de duurzame opwekking van elektriciteit op daken, met zonnevelden en windturbines. Vooral zonnevelden nemen ruimte in en zowel zonnevelden als windturbines zijn nieuwe gebiedsvreemde elementen in het landschap. De inpassing vraagt veel aandacht. De energietransitie kan tot slot een bron van verdiensten vormen voor grondeigenaren, waarbij ook omwonenden profijt kunnen hebben.

De energievoorziening vergt infrastructuur, zowel boven- als ondergronds. Kabels en (buis) leidingen nemen ruimte in en beperken soms de gebruiksmogelijkheden in de omgeving ervan.

Ambitie

De Energievisie richt zich, net als de Visie landelijk gebied, op de periode 2020 – 2030. De ambitie is dat in die periode de productie van hernieuwbare energie in Enschede met tenminste 8% toeneemt. Op 1 januari 2019 was dat aandeel 9,9 procent. In 2050 wil Enschede klimaatneutraal zijn. Dan hebben wonen, werken en recreëren in Enschede geen negatieve invloed meer op het klimaat.

De doelstelling voor de energietransitie heeft gevolgen in bebouwd en landelijk gebied. Uitgangspunt is dat de lusten en lasten eerlijk verdeeld worden en dat balans bestaat tussen het aandeel van de maatregelen in stedelijk en landelijk gebied. Voor de hele gemeente geldt het streven dat in 2030 tenminste 20% van de daken met zonnepanelen zijn belegd. Overal vindt energiebesparing plaats en omschakeling naar het gebruik van hernieuwbare bronnen. Voor het buitengebied gaat het om windturbines en zonnevelden voor de duurzame opwekking van elektriciteit.

Bij de inpassing van kabels en (buis)leidingen moet zorgvuldig met het ruimtebeslag worden omgegaan en rekening worden gehouden met de invloed op ander gebruik. Dat geldt bijvoorbeeld voor gasbuizen die beperkingen leggen op het gebruik in een brede zone langs de buisleiding.

Aanpak

De Beleidskaders voor zon en wind (onderdeel van de Energievisie) geven nadere invulling aan de locaties en condities voor de inpassing van zonnevelden en windturbines. De herziene Gids buitenkans zal -waar nodig- verdere kaders uitwerken voor het ontwerp, beheer en de landschappelijk verantwoorde inpassing. Afdracht aan een in te stellen Landschapsfonds komt aan de orde als de landschappelijke inpassingsmaatregelen op de locatie zelf niet logisch of zinvol zijn.

Voor zonnevelden wordt de provinciale zonneladder gevolgd. Voorkeur bestaat voor de plaatsing van zonnepanelen op daken, parkeerterreinen en andere onbenutte ruimtes in de bebouwde kom. Die ruimten zijn onvoldoende om de gemeentelijke energiedoelstellingen te halen. Daarom zijn zonnevelden in het landelijk gebied -onder voorwaarden- mogelijk, met uitzondering van het Natuurnetwerk Nederland. De beoordeling van initiatieven vindt plaats aan de hand van de landschapswaardering en -strategie van de Visie landelijk gebied. Het landschap is altijd uitgangspunt; per saldo moet de inpassing de kwaliteit van natuur en landschap versterken. Zeker in gebied met hoge of zeer hoge landschappelijke kwaliteit stelt dat hoge eisen aan de omvang en inpassing en de maatschappelijke belangen die met de aanleg zijn gediend.

Aanleg en onderhoud van de groenstructuur rond een zonneveld moeten zodanig zijn dat het landschap beter achterblijft als het zonneveld -na afloop van de technische en/of economische levensduur- weer wordt opgeheven. Voor zonnevelden groter dan 2 ha is altijd een gebiedsaanpak nodig, waarin de verschillende opgaven die op dat gebied afkomen op elkaar worden betrokken. Door opgaven zoals voor kringlooplandbouw, klimaatadaptatie (water en klimaat), biodiversiteit en landschap samen te nemen ontstaan kansen op een evenwichtige gebiedsinrichting en -benutting, waarbij de zonnevelden terecht komen op een plek waar ze het beste passen. De gebieden waar de gemeente de grootschalige opwekking met zon als eerste wil inpassen zijn de gebieden in West (Boekelo, Usselo en Twekkelo), Oost (Eschmarke) en in Zuid (het grensoverschrijdende gebied met Haaksbergen). Zie hiervoor ook hoofdstuk 6 van deze Visie.

De Energievisie geeft ruimte voor 2 tot 3 grote windturbines (tiphoogte van 190 – 230 meter) langs de N18. Kleine windturbines (tiphoogte maximaal 25 meter) zijn, als wordt voldaan aan de daarvoor opgenomen voorwaarden in de Beleidsregels windenergie, op veel meer plaatsen mogelijk.

Het landelijk gebied draagt ook aan de energietransitie bij door het langjarig vastleggen van CO2 (koolstof) in de bodem (humus), in landbouwgewassen, bomen en planten. De voorgenomen aanplant van 170.000 bomen in heel Enschede levert hieraan een bijdrage. De verduurzaming van de landbouw met kringlooplandbouw is naar verwachting ook gunstig voor de energietransitie.

Hoofdstuk 6

Opgaven

Dit hoofdstuk geeft de doorkijk naar maatregelen die de gemeente wil uitvoeren. Die maken dat de Visie méér is dan een 'vergezicht'. Door een aantal 'opgaven' in te vullen wil de gemeente richting geven aan de uitvoering van de thema's uit hoofdstuk 5. Zonder de benodigde middelen en samenwerking komen de opgaven niet tot uitvoering.

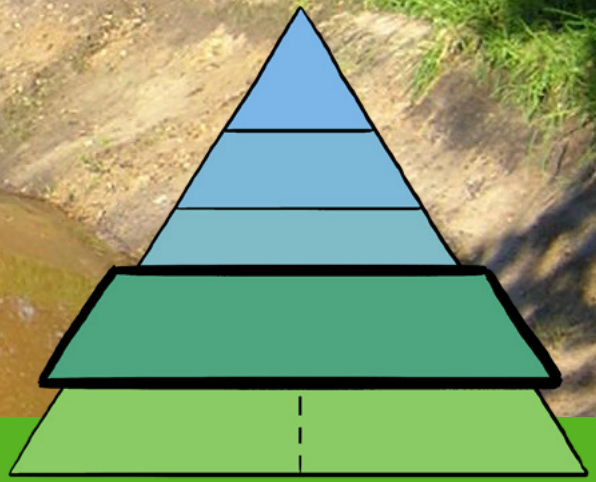

Naast een vergezicht ook richting geven aan uitvoering

De gemeente wil de kwaliteit van de fysieke leefomgeving in het landelijk gebied beschermen en waar dat kan versterken. Om dat te bereiken moet de Visie niet alleen bestaan uit een ambitie met vergezichten, maar ook zicht geven op concrete bijdragen voor de verbetering van de kwaliteit in het buitengebied. Dat zijn in deze Visie 'opgaven' genoemd. De opgaven maken de ambities meetbaar en concreet. Ze geven mogelijkheden voor monitoring en evaluatie van de voortgang. De opgaven zijn ook bedoeld als tegenwicht bij de talrijke claims die op het landelijk gebied afkomen 43 én geven richting aan de inspanningen 44 van de gemeente en haar partners.

Eerst komen de opgaven zelf, dan drie punten die van belang zijn bij de realisatie:

1. Zonder middelen geen realisatie
2. Samenwerking bij de realisatie is nodig en kan leiden tot aanpassing
3. Opgaven horen vaak bij verschillende thema's.

Opgaven

Om deze Visie meer te maken dan een vergezicht en ook actief bij te dragen aan de realisatie is een groot aantal opgaven benoemd. De Visie is geen realisatieplan. De beschrijving blijft op hoofdlijn en de begroting is indicatief.

	Opgave	Toelichting	Prestatie	Indicatie inzet van de gemeente		
				Financieel	Menskracht	Instrument
	Bloemrijke akkerranden	Initiatief van LTO om tegen een beperkte vergoeding akkerranden met bloemrijke kruidenmengsels in te zaaien.	3 ha in 2021 groeiend naar 15 ha in 2030	€ 200.000 voor hele uitvoerings-periode (10 jaar); 25% = €50.000 voor de gemeente	Onderdeel reguliere takenpakket; uitvoering Stawel / LSE (Landschaps-fonds Enschede	Natuur- & Landschaps-plan / Fonds landelijk gebied
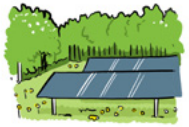	**Groen bij zonnevelden**	De groenstructuur van een zonneveld draagt blijvend bij aan landschap en biodiversiteit	Uitgaan van de beleidsregel voor zonnevelden, waarbij 20% van het zonneveld benut wordt voor groen en/ of water	Kosten voor ontwikkelaar	Onderdeel reguliere takenpakket	Beleidsregel zonneveld (Energievisie)
	170.000 bomen (incl. nieuwe bosjes, houtwal)	Voor elke inwoner 1 nieuwe boom	70% = 120.000 bomen in het in het landelijk gebied in de hele planperiode -	50 % bijdrage gemeente = € 30.000 per jaar aanleg (ex grond en beheer)	Onderdeel reguliere takenpakket; uitvoering Stawel / LSE (Landschaps-fonds Enschede	Natuur- & Landschaps-plan/ Fonds landelijk gebied
	Beheer houtwallen en landschaps-elementen	Houtwallen zijn essentieel voor het Twentse landschap. Voor behoud van kwaliteit is beheer nodig.	Uitbreiding van het structureel beheer van nu 25% naar 50% van de houtwallen in 2030.	Vervolg op Groenblauwe diensten: 25% bijdrage gemeente = € 100.000 per jaar	Onderdeel reguliere takenpakket uitvoering met Stawel en LSE	Natuur- & Landschaps-plan / Fonds landelijk gebied

→

	Opgave	Toelichting	Prestatie	Indicatie inzet van de gemeente		
				Financieel	Menskracht	Instrument
	Twentse erven	Herinrichting van erven volgens ontwerpeisen van het Twentse landschap	10 erven per jaar (hulp bij ontwerp en plantgoed)	10 x €1500= €15.000 per jaar	Onderdeel regulier takenpakket met Stawel / LSE	Natuur- & Landschaps-plan / Fonds landelijk gebied
	Afronding Natura 2000	Kleine afronding van de Natura 2000 gebieden	In totaal 5 ha in de hele planperiode	Kosten provincie	Onderdeel reguliere takenpakket	-
	Duurzaam berm en slootkantbeheer	Bij het beheer en onderhoud meer rekening houden met biodiversiteit. Landbouwers tegen vergoeding in te schakelen	Geleidelijk omschakelen zodat in 2025 alle geschikte bermen en slootkanten van de gemeente natuurinclusief worden beheerd.	Meerkosten € 20.000 per jaar	Aanpassing vergt extra inzet van 0,2 fte gedurende 5 jaar; uitvoering met Stawel	Gemeentelijk Beheer- en onderhoudsplan
	Educatie over landelijk gebied	Brede inzet natuureducatie om kennis en betrokkenheid te verkrijgen met natuur, landschap, landbouw	Bereiken van een breed publiek en met name scholieren	€ 20.000 per jaar	0,25 fte per jaar	-

	Opgave	Toelichting	Prestatie	Indicatie inzet van de gemeente		
				Financieel	Menskracht	Instrument
	Streekproducten	Via een korte keten afzet van landbouwproducten aan de stedelijke consument	Oprichten / aansluiten bij een afzet-organisatie. Elk jaar komt er een bedrijf bij dat producten levert aan de Enschedese / Twentse consument		0,25 fte per jaar (of via Stawel)	Via het onder-nemersloket of Stawel
	Verduurzaming landbouw	Landbouwbedrijven zetten stappen in verduurzaming zoals door het sluiten van kringlopen op hun bedrijf of in de buurt met andere bedrijven	In 2030 hebben alle veehouderijbedrijven in Enschede stappen gezet naar verduurzaming	€50.000 per jaar		Via Stawel (of soortgelijk)
	Inzet gemeente-grond voor verduurzaming	De gemeente beschikt over eigendom in het landelijk gebied. Deze grond wordt uitgegeven aan bedrijven die de doelen van deze Visie helpen invullen, zoals verduurzaming van de landbouw	Inzet van elk jaar gemiddeld 50 ha gemeentelijke grond met voorwaarden voor verduurzaming. De pachtprijs wordt als tegenprestatie verlaagd.		50 ha x €500 /ha = € 25.000 minder inkomsten per jaar	Spelregels duurzaam gronduitgifte
	Voedselbos	Een voedselbos is een experiment voor andersoortige landbouwproductie, draagt bij aan de biodiversiteit en heeft recreatieve waarde	Tenminste 2 voedselbossen in de hele planperiode	Stimulerings-bijdrage van € 25.000 over hele looptijd	Onderdeel reguliere takenpakket	Natuur- & Landschaps-plan / Fonds landelijk gebied / Gids buitenkans

→

	Opgave	Toelichting	Prestatie	Indicatie inzet van de gemeente		
				Financieel	Menskracht	Instrument
	Versterking recreatief-toeristische routes	De aantrekkingskracht van Enschede wordt groter door routenetwerken te versterken	In 2030 is het rondje Enschede compleet en zijn 5 nieuwe ondernemers aan de route verbonden. Daarnaast zijn 2 nieuwe themaroutes met grote belevingswaarde beschikbaar. Kansenkaart voor routes	€ 50.000 per jaar voor onderhoud en voorzieningen. Financiering deels met Toeristen-belasting	0.3 fte per jaar	
	Toeristische overnachtingen	Enschede zet in op kwaliteit en trekt meer bezoekers van buiten	Verdubbeling van het aantal overnachtingen in het buitengebied in tien jaar	Zie onder versterking routes	Zie onder versterking routes	Voor ruimtelijke inpassing: Gids buitenkans
	Toekomst landgoederen	Enschede hecht waarde aan het voortbestaan van de landgoederen en biedt daarbij actieve steun	De gemeente biedt eigenaren steun bij het maken van een toekomstplan voor landgoederen met maatschappelijke meerwaarde		0,25 fte aanspreekpunt / uitvoering met OPG	Gids buitenkans
	Gemeentelijke monument	De monumentale gebouwen en andere objecten worden beter beschermd	De aanwijzing tot gemeentelijk monument wordt benut om waardevolle gebouwen en objecten te beschermen.		0,1 fte per jaar	Gids buitenkans

→

	Opgave	Toelichting	Prestatie	Indicatie inzet van de gemeente		
				Financieel	Menskracht	Instrument
	Rood voor Rood	Vermindering van rommelige bebouwing in het buitengebied	Minder verstening in het buitengebied		Onderdeel regulier takenpakket	Gids buitenkans
	Organische stof bodem	Het organische stofgehalte in de bodem is kenmerk van de bodemvruchtbaarheid, is goed voor de biodiversiteit en legt koolstof vast	Elk jaar start in de gemeente een proef of neemt een extra eigenaar deel aan een lopende proef met organische stof in de bodem		Zie verduurzaming landbouw	Mineral Valley Twente
	Water vasthouden	Water vasthouden is belangrijk middel tegen de verdroging en draagt bij aan de biodiversiteit	reguleren water op perceelsniveau in samenwerking met eigenaren en in aansluiting op de Vergroeningsstrategie van het waterschap Vechtstromen	€ 50.000 / jaar co-financiering	Onderdeel regulier takenpakket	Samen met waterschap / (landgoed)-eigenaren en inzet ZON
	Afname stikstofdepositie	Stikstof in de lucht is slecht voor natuur en leidt -indirect- tot beperkingen bij ruimtelijke ontwikkelingen	Wegnemen of verminderen van bronnen van stikstofuitstoot		Onderdeel gebiedsaanpak	Samen met de provincie en buurgemeenten

Zonder middelen geen realisatie; zonder goede programmering ad-hoc-werken

De opgaven zijn kort weergegeven en voorzien van een indicatieve begroting. Daar zit direct een belangrijke sleutel tot succes. De gemeente heeft op het moment van de aanbieding van deze Visie aan de Gemeenteraad niet de middelen, de menskracht en de instrumenten beschikbaar om de opgaven te realiseren. Alleen als voldoende middelen beschikbaar komen is het mogelijk in de looptijd van deze Visie (tot 2030) ook daadwerkelijk de genoemde resultaten te bereiken. De opgaven zijn daartoe telkens voorzien van een inschatting van de benodigde financiële middelen, menskracht en instrumenten. Naarmate die bij de vaststelling van de Visie of in de jaren daarna meer middelen beschikbaar komen, kan de gemeente ook meer van de opgaven waarmaken. Als de middelen achterwege blijven is de realisatie van de opgaven vooral afhankelijk van de inzet van derden. Aangezien veel bijdragen van andere overheden uitgaan van cofinanciering is een gemeentelijke bijdrage vaak cruciaal voor het rondkrijgen van de begroting van maatregelen.
De financiering van maatregelen in het landelijk gebied is veelal georganiseerd langs de lijn van de sectoren en komt ad-hoc beschikbaar. Voor het bereiken van kwaliteit is juist de combinatie van fondsen nodig, meerjarig en vanuit verschillende bronnen. De gemeente gaat zich inzetten om de ad-hoc financiering van maatregelen meer programmatisch te organiseren: vanuit meer bronnen, over de thema's heen en meerjarig. Dat past in het bijzonder bij de beoogde gebiedsgerichte aanpak. Een andere manier om structuur in de realisatie te krijgen is door de opgaven bij elkaar te brengen in het op te stellen Natuur- & Landschapsplan.

Samenwerking bij de realisatie is nodig en kan leiden tot aanpassing

De gemeente wil de opgaven met partners in het landelijk gebied aanpakken. Samenwerking levert draagvlak en bundeling van middelen geeft meer mogelijkheden voor realisatie. Partners kunnen andere overheden zijn, bedrijven, grondeigenaren, maatschappelijke organisaties of onderzoekers en onderwijsinstellingen. De gemeente heeft met een aantal belangrijke partners in de voorbereiding over de Visie gesproken. Dat zijn andere overheden, zoals de provincie Overijssel, waterschap Vechtstromen en de buurgemeenten. Met Stawel, LTO, OPG, Landschap Overijssel, Natuurmonumenten heeft overleg plaatsgevonden, evenals met het Groenberaad. Dit is geen 'gesloten' groep van gesprekspartners. Bij de uitwerking en voering kunnen ook anderen aanhaken. Dat zullen in de gebiedsaanpak ook zeker de buurtkringen zijn.

De gemeente staat open om de opgaven aan te passen als de samenwerkingspartner daarom vraagt. De taakstelling is vaak niet de enige manier om de ambities te bereiken. Het kan goed zijn dat via een andere weg met een andere opgave eenzelfde resultaat kan worden bereikt. In de samenwerking kan het ook verstandig blijken om de lat wat minder hoog te leggen als daarmee uiteindelijk toch meer kan worden bereikt dan zonder samenwerking het geval zou zijn. De gemeente stelt zich flexibel op.

Opgaven horen vaak bij diverse thema's.

De opgaven maken de kwaliteit van het landelijk gebied meetbaar en laten resultaten zien per thema. Het hierna geschetste beeld is echter wel een versimpeling van de werkelijkheid. De opgaven beperken zich zelden tot één thema. Het onderstaande schema legt indicatief het verband tussen de opgave en de verschillende thema's uit deze Visie. Bij de uitwerking kan blijken dat nog meer relaties bestaan, of dat een verband toch minder sterk blijkt te zijn. Het beeld is uitdrukkelijk indicatief.

Opgave	Groene pijler	Landbouw	Landgoederen	Wonen	Recreatie toerisme	Cultuur-historie	Leefbaarheid	Energie
Bloemrijke akkerranden	●	●	●		●			
Groen rond zonnevelden	●							●
170.000 bomen	●		●		●	●	●	●
Beheer houtwallen	●	○	●		○	●		
Twentse erven	●			●	○	●		
Afronding Natura 2000	●							
Duurzaam berm en slootkantbeheer	●	○			○			
Educatie over landelijk gebied	●	○	○		●	○	●	
Streekproducten		●	○		●		●	
Verduurzaming landbouw	○	●	○					
Inzet gemeentegrond voor verduurzaming	○	●						

● grote bijdrage – relatie met het thema ○ beperkte bijdrage - relatie met het thema

Opgave	Groene pijler	Landbouw	Landgoederen	Wonen	Recreatie toerisme	Cultuur-historie	Leefbaarheid	Energie
Voedselbos	●	○			○			
Versterking routes					●			
Toeristische overnachtingen					●			
Toekomst landgoederen	○		●		○	●		
Gemeentelijk monument						●		
Rood voor Rood	●	○	○	●	○	○	●	
Organische stof bodem	●	●	○					
Water vasthouden	●	●	●		○	○		
Afname stikstofdepositie	●	●	○					

● grote bijdrage – relatie met het thema ○ beperkte bijdrage - relatie met het thema

Hoofdstuk 7

Gebieden

De integrale gebiedsaanpak is een van de belangrijkste instrumenten om de Visie uit te voeren. Dit hoofdstuk legt uit waarom de gebiedsaanpak zo belangrijk is, wat onder de gebiedsaanpak wordt verstaan en in welke vijf gebieden de gemeente Enschede een start wil maken met de gebiedsaanpak.

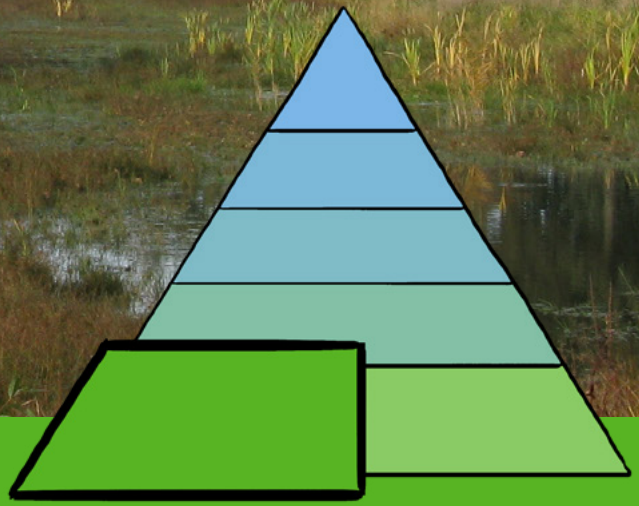

Waarom inzet op gebieden?

De analyses in deze Visie laten zien dat het nodig is om verschillende thema's aan elkaar te knopen. Thema's hebben allereerst inhoudelijk veel met elkaar te maken. 45 Naast de inhoudelijke samenhang geldt verder dat veel thema's betrekking hebben op een en het hetzelfde stuk grond. Diverse opgaven en vraagstukken komen in één gebied samen. Bij dat gebied zijn vervolgens veelal dezelfde personen en organisaties betrokken als inwoner, grondeigenaar, landbouwer, natuurbeschermer, ontwikkelaar, vanuit een overheid, of maatschappelijke organisatie. Zij hebben elk verschillende belangen en interesses. Tot slot blijkt dat de overheden gebiedsgericht beleid ontwikkelen, op uiteenlopende schaalniveaus. 46 Die stapeling van inhoudelijke opgaven en belangen in één gebied vraagt om coördinatie: een integrale gebiedsgerichte aanpak (verder: gebiedsaanpak).

De gebiedsaanpak onderzoekt mogelijkheden om gebruik te combineren, ambities af te stemmen en maatregelen samen te nemen. Gebiedsgericht maatwerk is nodig omdat elk gebied zijn eigen kenmerken heeft en de opgaven per gebied verschillen. De oplossingen moeten passen bij de opgaven en het gebied, bij de mensen die er wonen en werken, bij de belangen en de grondposities.

De gebiedsaanpak kan veel opleveren, maar gaat niet vanzelf. De gebiedsaanpak vergt dat de betrokkenen bereid zijn tot 'geven en nemen', dat zij hun tijdschema's op elkaar willen afstemmen, samen willen zoeken naar oplossingen, elkaars belangen respecteren etc. Het gebiedsproces kost tijd en inspanning. Partijen moeten bereid zijn daar -ook letterlijk- in te investeren.

De gemeente heeft vaak verschillende rollen in de gebiedsaanpak. De gemeente is hoeder van het algemeen belang, heeft de rol van bevoegd gezag, beschikt voor veel onderwerpen over beleid met ambities en opgaven en beschikt soms over grondposities. De gemeente is vaak regisseur 'boven de partijen', maar verstrekt ook vergunningen, levert inbreng met specialisten en neemt mogelijk een deel van de uitvoering voor haar rekening. De gemeente moet zorgvuldig positie kiezen.

Dat alles maakt dat de gemeente selectief moet zijn. Niet alles kan, niet elk gebied komt direct aan bod. In dit hoofdstuk zijn twee elementen van de gebiedsaanpak uitgewerkt. Ten eerste volgt een nadere toelichting op de gebiedsaanpak in algemene zin. Vervolgens kiest deze Visie een vijftal gebieden waar met de gebiedsaanpak van start wordt gegaan. Voor de gebieden zijn alleen globaal de opgaven en thema's aangeduid. Dat is een bewuste keuze. De gemeente wil ruimte houden voor zichzelf en voor alle betrokkenen om in gezamenlijkheid te komen tot een aanpak op maat.

Naast de 'complexe' gebiedsaanpak staat een 'eenvoudig' initiatief. Voor eenvoudige losstaande initiatieven zonder grote belangentegenstellingen is een meer directe aanpak mogelijk. Een dergelijk initiatief wordt op zichzelf ontwikkeld en beoordeeld, zonder inbedding in een brede gebiedsaanpak. De doorlooptijd is beperkt, de complexiteit van de besluitvorming is geringer, de kosten zijn lager en de realisatie kan sneller van start. In het kader enkele criteria voor de keuze.

Overwegingen om af te zien van een gebiedsaanpak

Voor het bepalen of een initiatief tot een gebiedsaanpak moet leiden of op zich kan worden beoordeeld bestaat geen harde formule met een eenduidige uitkomst. Een directe aanpak -zonder gebiedsaanpak- kan volstaan als het initiatief:

- Een enkelvoudige functie betreft (alleen energie, landbouw, recreatie, wonen etc.)
- Een beperkte investering vraagt (denk aan minder dan 1 miljoen euro)
- Weinig tot geen negatieve invloed heeft op de grotere omgeving
- Weinig kans geeft op het aanhaken of dwarsbomen van andere initiatieven
- Geen onomkeerbare effecten heeft (herstel is mogelijk)
- Geen negatieve invloed heeft op te beschermen gebiedskwaliteit

Wat verstaat de gemeente onder een gebiedsaanpak?

Aanleiding

Een gebiedsaanpak is zinvol als op een gebied verschillende opgaven van toepassing zijn en het nastreven daarvan voor elk thema afzonderlijk hooguit tot enkele winnaars en vooral tot veel verliezers gaat leiden. Vaak is direct duidelijk dat alle ruimteclaims bij elkaar niet in het gebied passen. Maar het gaat om meer dan ‘plussen en minnen’ met hectaren. Het gaat om het behoud en het versterken van de kwaliteit in het gebied en het respecteren van verschillende belangen.

De aanleiding voor een gebiedsaanpak kan uit een gebied zelf voortkomen, uit het gemeentelijke beleid volgen of uit een initiatief van buiten. Denk bij dat laatste aan de provincie met de gebiedsgerichte stikstofaanpak, het waterschap dat maatregelen ontwikkelt tegen de verdroging of aan een plan voor doorgaande infrastructuur in de vorm van een weg, spoorweg, kabel of leiding.

Het tot stand brengen en uitvoeren van een integrale gebiedsontwikkeling staat of valt met een goed gekozen procesaanpak en -begeleiding. Gebiedsontwikkeling is namelijk een reis met een gemengd gezelschap met verschillende reisdoelen en eigen gewoonten op weg naar een maar deels bekende bestemming. Door vooraf goede afspraken te maken kan de reis toch alle betrokkenen binnen boord houden.

Neutraal starten

De start van een gebiedsaanpak vergt aandacht. Neemt de overheid (de gemeente) het initiatief, dan vat in het gebied snel de gedachte post dat al plannen bestaan en dat de uitkomst al (deels) in beeld is. Als het initiatief van een gebiedspartij komt, dan bepaalt de doelstelling of het imago van die partij bij voorbaat hoe anderen daarop reageren. Komt het initiatief van bewoners, dan vraagt de overheid zich af wat haar rol is, of die bewoners het gebied wel vertegenwoordigen en hoe het algemeen belang wordt gediend. Staat een ontwikkelaar aan de basis, dan ontstaat weerstand tegen het geld verdienen, vragen over een gelijk speelveld of ongewenste staatssteun.

Kortom: het is eigenlijk nooit goed. Om toch goed van start te gaan wil de gemeente de gebiedsaanpak altijd beginnen met een neutrale verkenning. De verkenning begint met een neutraal speelveld (geen voorwaarden

en oordelen vooraf) en wordt het liefst uitgevoerd door een ongebonden persoon. De verkenning mondt uit in een startdocument waarin de vraagstukken en opgaven voor het gebied zijn beschreven. Op basis daarvan komt de verkenner tot een voorstel voor de grens van het gebied, de mee te nemen opgaven, de deelnemende partijen, de organisatie en werkvormen, de planning en de besluitvorming. Ook wordt de rol van de gemeente en de Gemeenteraad beschreven.

Besluit over het Startdocument

Alle relevante gebiedspartijen moeten vervolgens het Startdocument in voldoende mate onderschrijven. Als dat het geval is kan de volgende stap in het gebiedsproces worden gezet. Deze vorm van participatie sluit goed aan bij de aanpak die de Omgevingswet voorstaat.

De gemeente zal aan de hand van het Startdocument een besluit moeten nemen over de eigen rol en positie: als een van de partijen, als regisseur, (mede)financier van het proces of meer op een afstand, mits aan enkele randvoorwaarden is voldaan. Het Startdocument bevat ook de opgaven en randvoorwaarden waarmee het gebiedsproces wordt uitgevoerd. Het College van burgemeester en wethouders besluit zelf over deelname en betrekt indien nodig de Gemeenteraad bij dat besluit.

Vervolg

Het vervolg van de gebiedsaanpak is niet in algemene zin aan te geven. Dat zal per gebied anders zijn, afhankelijk van de uitkomsten van de verkenning. Logische stappen zijn het maken van een plan, besluitvorming en uitvoering. Het Startdocument legt die stappen per gebied vast.

Met deze gebieden wil de gemeente van start

Bij het opstellen van de Visie zijn vijf gebieden in beeld, die voor een gebiedsaanpak in aanmerking komen. Drie van deze gebieden zijn voor een (groot) deel transformatiegebied (zie de landschapswaardering) waar de Energievisie de mogelijkheid geeft voor het duurzaam opwekken van elektriciteit met zonnevelden. Deze grootschalige opwek (meer dan 2 ha) vraagt altijd om een gebiedsaanpak, waarin verschillende opgaven samen worden gebracht. Deze drie gebieden zijn hier kort aangeduid met West, Zuid en Oost. Daarnaast komt de Usseler Es in aanmerking voor een gebiedsaanpak om -grotendeels op gemeentelijke grond- een nieuwe inrichting en gebruik tot stand te brengen. Het vijfde gebied is de Stadsrand, waar het Rondje Enschede als ruggengraat fungeert voor de recreatieve ontwikkeling.

Gebiedsaanpak

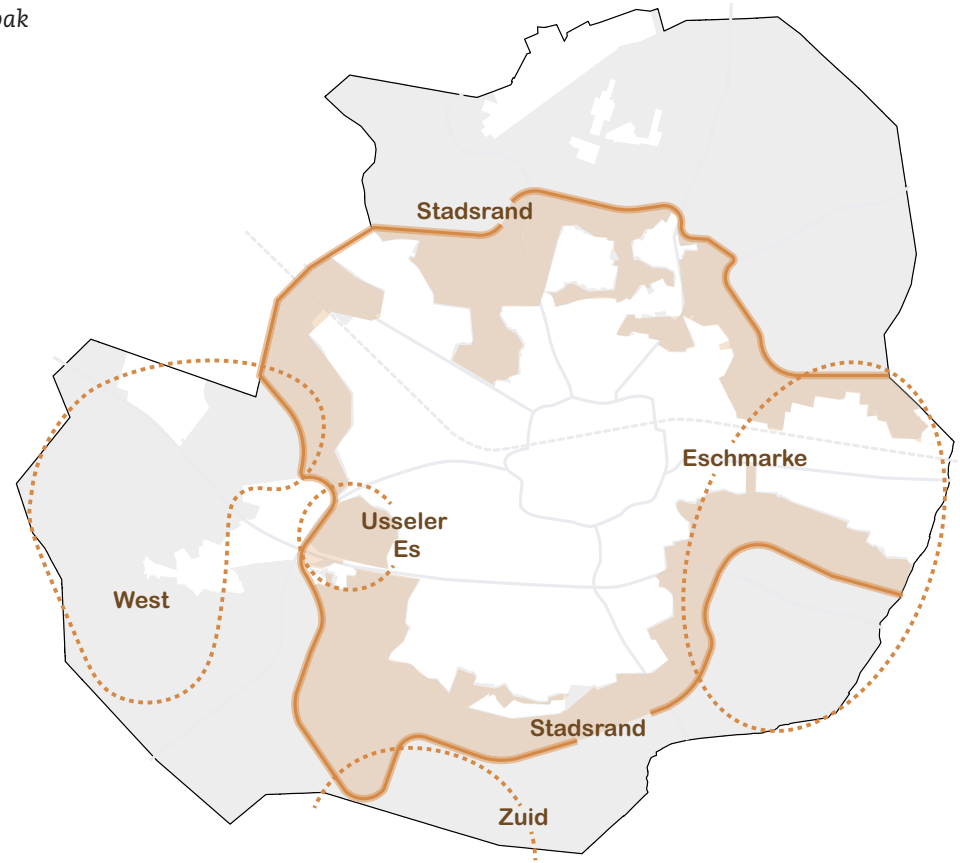

Stadsrand

De gemeente zet in op het duidelijk markeren en beter benutten van de stadsrand. Dat heeft rond 2010 geleid tot het ‘Rondje Enschede’. Dit Rondje voor fietsen en wandelen draagt bij aan zonering: grootste recreatieve druk opgevangen dicht bij de stad en wat kwetsbaarder gebieden op enige afstand ontlasten. Ook wordt het landelijk gebied beter bereikbaar en aantrekkelijker voor de stedeling. Aandacht voor het beperken van overlast die de recreatieve druk oplevert, hoort bij de aanpak. Het Rondje van destijds is letterlijk nooit helemaal ‘rondgemaakt’. Opgave is de ontbrekende delen in de route in te vullen. Voorop staat echter de betekenis van de stadsrand en het Rondje beter te benutten onder meer door kleinschalige recreatieve voorzieningen aan te brengen. In het gebied liggen landgoederen en onder meer het Wageler met het Abraham Ledeboerpark en het voormalige natuureducatiecentrum de Lammerinkswonner. Vanuit dit centrum zal educatie over het landelijk gebied in brede zin worden opgepakt. De gebiedsaanpak moet de activiteiten in de stadsrand en de betrokken ondernemers bij elkaar brengen.

Usseler Es

Door het Raadsbesluit om de bestemming van de Bolling en de Westkrans van de Usseler Es te wijzigen van bedrijventerrein naar landelijk gebied met natuur en landbouw dienen zich voor de Usseler Es nieuwe inrichtings- en gebruiksmogelijkheden aan. Met de betrokken partijen gaat de gemeente op zoek naar een nieuwe inrichting met bijpassend beheer waarin het gebied meer betekenis krijgt voor duurzame landbouw, natuur en als uitloopgebied voor de stad. Een belangrijk deel van het gebied is eigendom van de gemeente. Dat maakt dat de gemeente hier een voorbeeld van de gebiedsaanpak van wil maken.

West: Twekkelo, Usselo, Boekelo

Het gebied aan de westzijde van Enschede omvat de deelgebieden Twekkelo, Usselo en Boekelo. Het deelgebied Twekkelo ligt deels in de gemeente Hengelo en deels in de gemeente Enschede. Beide gemeenten hebben met het gebied afspraken gemaakt voor een gebiedsgerichte benadering. De gemeente Hengelo heeft daarvoor in haar omgevingsvisie uitspraken gedaan. De gemeente Enschede heeft voor West in de Energievisie een opgave opgenomen voor duurzame opwekking van elektriciteit.

Met een gezamenlijk initiatief vanuit de samenwerkende gebieden Twekkelo, Usselo en Boekelo is een eigen aanpak voorgesteld voor energieopwekking. Deze beide invalshoeken (gebiedsaanpak Twekkelo met de gemeente Hengelo) en de duurzame opwek van energie is aanleiding om het gebied West in deze Visie op te nemen als gebied waar met voorrang de gebiedsaanpak voor geldt.

Oost: Eschmarke

De Eschmarke ligt aan de oostzijde van de stad Enschede. In de landschapsstudie zijn delen van de Eschmarke aangemerkt als transformatiegebied. De Energievisie ziet daar mogelijkheden voor grootschalige opwek van elektriciteit met zonnevelden. Dat maakt dat de Eschmarke in beeld is voor een integrale gebiedsaanpak, waarin opgaven op het gebied van water, natuur, stadsrand, energie en landbouw worden meegenomen. De gemeente beschikt in Eschmarke over grondposities.

Zuid: Broekheurne

Ook delen van Broekheurne aan de zuidkant van Enschede zijn in de landschapsstudie aangemerkt als transformatiegebied. Volgens de Energievisie bestaan hier mogelijkheden voor de duurzame opwek van elektriciteit. Bij het opstellen van de Regionale Energiestrategie Twente is naar voren gekomen dat het grensgebied met de gemeente Haaksbergen mogelijkheden biedt voor een cluster voor duurzame opwek met in Enschede de nadruk op zonne-energie en in Haaksbergen ook windenergie. In samenwerking met de gemeente Haaksbergen kan deze energieopgave in een bredere gebiedsaanpak worden opgepakt.

	Groene pijler	Relatie stad-land	Landbouw	Energie	Land-goederen	Recreatie	Verkeer
Twekkelo-Usselo-Boekelo	●	●	○	●		○	○
Stadsrand	●	●		○	●	●	
Usseler Es	●	●	●			○	
Eschmarke	●	●	●	●			
Enschede Zuid	●		●	●	○	○	

Toekomstige gebieden?

Als op een later moment voor andere gebieden ook aanleiding ontstaat voor een gebiedsgerichte benadering, dan kan ook daar een dergelijke aanpak worden gevolgd. De gemeente moet echter wel selectief zijn: voor niet elk initiatief of vraagstuk is een gebiedsaanpak nodig. Een eenvoudiger projectbeoordeling kan vaak volstaan. Een gebiedsaanpak vergt van zowel de gemeente als het gebied een forse inspanning over een lange periode. Van initiatief tot en met realisatie vergt vaak verschillende jaren. De investering in aandacht en tijd is hoog en alleen al om die reden moet de gemeente zich beperken.

Hoofdstuk 8

Instrumenten

Deze Visie sluit af met de instrumenten die de gemeente gaat inzetten om de Visie uit te voeren. Vanzelfsprekend maakt de gemeente daarbij gebruik van de nationale regelgeving. Dit hoofdstuk beperkt zich tot de gemeentelijke invulling van wettelijke instrumenten en de aanvulling met eigen instrumenten. Het hoofdstuk rondt af met een korte beschouwing over het tot stand komen van de instrumenten, het gemeentelijke budget en de uitvoeringsorganisatie voor het landelijk gebied.

Gereedschapskist met gemeentelijke instrumenten

In aanvulling op het beschikbare wettelijke instrumentarium wil de gemeente Enschede negen eigen instrumenten nieuw ontwikkelen of aanpassen. Die instrumenten zijn nodig om de Visie op een goede manier uit te kunnen voeren. Een aantal van de instrumenten is nieuw, andere moeten worden herzien of aangevuld. De Visie geeft geen uitvoerige beschrijving van de inhoud van elk instrument afzonderlijk. De samenstellen van de instrumenten vindt zo snel mogelijk plaats na het vaststellen van de Visie. De voorbereiding van de instrumenten ‘gebiedsaanpak’ en ‘Gids buitenkans’ is al parallel aan het opstellen van de Visie in gang gezet.

Gereedschapskist

- Overleg en participatie
- Gebiedsaanpak
- Gids buitenkans
- Natuur- & Landschapsplan
- Landschapsplan
- Fonds landelijk gebied
- Toezicht en handhaving
- Welstandseisen
- Spelregels voor de inzet van gemeentelijke grond
- Monitoring

Overleg en participatie: richten op het landelijk gebied

Bewoners, bedrijven en eigenaren van het landelijk gebied voelen zich niet altijd goed gehoord. Veel van het overleg heeft vooral betrekking op de meer stedelijke vraagstukken die in de gemeente spelen. Landbouwers en landgoedeigenaren vinden het lastig om bij de gemeente een aanspreekpunt te vinden die het voor hun van belang zijnde beleid overziet, de procedures van de gemeente kent en kan helpen bij het doorlopen van de juiste stappen om hun plannen tot goedkeuring te krijgen.

Het is van groot belang dat de gemeente bereikbaar en aanspreekbaar is voor haar inwoners, bedrijven en eigenaren in het landelijk gebied en de haar toevertrouwde wettelijke taken adequaat uitvoert. De gemeente is in de afgelopen jaren over het geheel genomen wat reactief en staat te veel op afstand van het landelijk gebied. Het ontbreekt aan een vaste overlegstructuur met de diverse partners in het landelijk gebied (maatschappelijke organisaties, dorpen, buurtkringen) en aan verankering van beleidsprocessen aan het werk van de Raad. Ook

beschikt de gemeente niet over een vast aanspreekpunt voor belangrijke groepen in het landelijk gebied zoals de landbouwbedrijven en de landgoedeigenaren. Bij de vaste overlegstructuren is niet altijd duidelijk of deze het landelijk gebied in de volle breedte vertegenwoordigen. Dit leidt tot de volgende vier voorstellen:

1. Verbeteren van de vaste overlegstructuren met het landelijk gebied met aandacht voor de representativiteit (wie worden vertegenwoordigd en zijn er groepen die niet gehoord worden).
2. Voorstel aan de Raad om met ingang van de volgende raadsperiode een Stadsdeelcommissie Landelijk Gebied in stellen.
3. Versterking van het ambtelijk apparaat en/of van Stawel als vast en deskundig aanspreekpunt voor allerhande zaken in het landelijk gebied voor onder meer de landbouw, de landgoederen, de natuur- en landschapsorganisaties. Deze versterking is ook nodig om partijen en opgaven te koppelen en cofinanciering te regelen.
4. Aanstelling van een wijkregisseur in het landelijk gebied, die fungeert als aanspreekpunt voor inwoners en bezoekers. De wijkregisseur is een laagdrempelig 'oog en oor' voor allerhande zaken die in het landelijk gebied spelen en is in staat om vroegtijdig signalen op te pakken voor onderwerpen die beleidsmatige aandacht vergen. De wijkregisseur corrigeert ongewenst gedrag waar hij/zij dan zelf kan en schakelt toezicht en handhaving in waar nodig.

Gebiedsaanpak: een algemene aanpak in maatwerk toegepast

Tal van opgaven komen samen in geografische gebieden. Ze vergen een uitwerking die past bij de uiteenlopende kenmerken van die gebieden en bij de wensen en belangen van de inwoners en andere betrokken partijen. De opgaven gaan onder meer over de verduurzaming van de landbouw, de klimaatadaptatie, de energietransitie, het herstel van de biodiversiteit, het verminderen van de stikstofdepositie, over wonen en recreatie. De stapeling van opgaven kan niet anders dan in samenhang met eigenaren en betrokkenen worden vormgegeven. Ook Rijk, provincie en waterschap zetten voor tal van vraagstukken in op een gebiedsgerichte integrale aanpak. Hoofdstuk 7 van deze Visie gaat over de gebiedsaanpak in Enschede en de toepassing daarvan in een vijftal gebieden.
Voor de gebiedsaanpak stelt de gemeente een werkwijze op met een aantal vaste uitgangspunten, randvoorwaarden en processtappen. De rol van de gemeente kan verschillen van regisseur tot gebiedspartner, van bevoegd gezag tot eigenaar van gronden en uitvoerder van maatregelen. Gebiedsgericht werken vraagt om maatwerk, vanuit een herkenbare en vergelijkbare aanpak. Deze aanpak ontwikkelt de gemeente vanuit een expertisecentrum, waarin kennis wordt samengebracht en medewerkers elkaar helpen bij het ontwikkelen van de benodigde vaardigheden.
De toepassing is telkens aangepast aan de kenmerken van het gebied, de opgaven die spelen, de inwoners en andere betrokkenen, de deelname van buurgemeenten, provincie en waterschap.

Gids buitenkans: nieuwe editie op basis van de Visie

De Gids buitenkans is het instrument dat de gemeente benut om aanvragen voor een omgevingsvergunning en nieuwe initiatieven te beoordelen die buiten het kader van de bestemmingsplannen vallen. De Gids werkt als houvast voor initiatiefnemers en als leidraad bij de gemeentelijke beoordeling. De meest recente versie van de Gids dateert van 2014 en moet worden herzien en aangepast aan het beleid in deze Visie.

De Gids buitenkans geeft invulling aan de hoofdlijnen uit deze Visie. De Gids pakt de vier ontwikkelingsprincipes (hoofdstuk 4) op en geeft daarop -waar nodig- een toelichting en werkt de aanpak voor de verschillende thema's uit (hoofdstuk 5). In elk geval bevat de Gids regels voor:

- Waardestelling en hergebruik van vrijkomende agrarische gebouwen (VAB)
- Waardestelling en bouwen en slopen in het buitengebied (Rood voor Rood)
- Stichting van landhuizen op nieuwe landgoederen (Rood voor Groen)
- Afwijkingen van het algeheel verbod op onzelfstandige bewoning en woningsplitsing
- Definities van inwoning, mantelzorg(woning), gastenverblijf en 'bed and breakfast'
- Toevoegen van toeristische verblijfsaccommodatie, (kleinschalige) horeca en leisure-concepten
- Ontwerp, beheer en de landschappelijk verantwoorde inpassing van energiemaatregelen
- Omzetting van recreatiewoningen in een woonbestemming
- Bepalen of niet-agrarische bedrijvigheid qua aard, schaal en impact past in het landelijk gebied
- Omzetting van (agrarische) bedrijfswoning in een woonfunctie, omzetting naar een plattelandswoning en bouw van een tweede agrarische bedrijfswoning
- Initiatieven voor voedselbossen

De leidraad voor de Gids blijft het principe dat een nieuwe ontwikkeling mogelijk is onder de voorwaarde dat de ruimtelijke kwaliteit en maatschappelijke opgaven daarmee gediend zijn. De Gids gaat in op de verhouding tot de instrumenten van de Omgevingswet, zoals het omgevingsplan.

Natuur- & Landschapsplan: inrichting en beheer landschap en natuur

De Groene Pijler heeft een belangrijke plek in deze Visie (hoofdstuk 5): versterken van natuur en biodiversiteit, behoud en ontwikkeling van landschap, oog voor cultuurhistorie, beheersing van het water, een rijker bodem en schone lucht. Deze inzet leidt (hoofdstuk 6) tot opgaven waarvoor de gemeente maatregelen wil treffen en middelen gaat inzetten. Het gaat onder meer om de aanplant van bomen, bermbeheer, bloemrijke akkers, voedselbos, water vasthouden en het beheer van landschapselementen. In het Natuur- & Landschapsplan legt de gemeente vast hoe en met welke partners deze opgaven invulling krijgen. Het plan geeft een kader voor de inzet van de gemeentelijk middelen voor natuur en landschap in brede zin. Daar horen ook de beleving van cultuurhistorie (toegankelijkheid en educatie) en het herstel van landschappelijk erfgoed bij.

Het Natuur- & Landschapsplan kijkt ook naar de financiering van de opgaven. Veelal zijn middelen van Rijk en provincie beschikbaar, onder de voorwaarde dat de gemeente ook zelf bijdraagt. Private financiering van publieke opgaven kan door verevening en financiële compensatie voor ontwikkelruimte (Gids Buitenkans en instellen Fonds Landelijk Gebied). Het Natuur- & Landschapsplan biedt daar het kader voor. Inzet van vrijwilligers, werkervaringsplekken in het groen, sponsoren zijn andere mogelijke middelen om opgaven voor natuur en landschap te verwezenlijken. Ook daar gaat het Natuur- & Landschapsplan op in.

Fonds landelijk gebied: delen voor kwaliteit

Het ontbreekt aan voldoende publieke middelen om de kwaliteit van het landelijk gebied structureel op het -in deze Visie beschreven- gewenste hoge

niveau te brengen en te houden. Maatregelen in het landelijk gebied met een specifiek doel, zoals energiemaatregelen en gebouwen en infrastructuur, doen bovendien vaak afbreuk aan de kwaliteit van het landelijk gebied.

Net als in het stedelijk gebied kan een vorm van verevening bijdragen aan een betere balans tussen beschermen (van de kwaliteiten) en benutten (het gebruik).

Op basis van art 6.12, lid 1 Wro moet de gemeente kostenverhaal toepassen bij bouwplannen die ingepast moeten worden middels planologische besluiten. 47 In aanvulling daarop heeft de gemeente de mogelijkheid gebruik te maken van de regeling voor "Publiekrechtelijke afdwingbare financiële bijdragen (afdeling 3.17 van de Omgevingswet)". Deze regeling is gericht op het leveren van een financiële bijdrage voor ontwikkelingen welke bijdragen aan de verbetering van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. In artikel 8.21 van de Omgevingswet zijn de categorieën aangewezen waarvoor de gemeente een financiële bijdrage kan verhalen.

Door gebruik te maken van de regeling voor "publiekrechtelijke afdwingbare financiële bijdragen" komen middelen beschikbaar voor de versterking van de ruimtelijke kwaliteit in het landelijk gebied. De middelen zullen worden gestort in een Fonds landelijk gebied. De bijdrage aan het fonds ontslaat de initiatiefnemer niet van zijn plicht om de eigen maatregelen zorgvuldig in te passen in het landelijk gebied met oog voor de impact op de ruimtelijke kwaliteit.

Het Fonds landelijk gebied zal worden gevuld met o.a. bijdragen die de gemeente ontvangt voor:

- Maatregelen in het landelijk gebied voor bouwen (woningen, stadsuitbreiding, recreatie en toerisme),
- Energievoorzieningen (windturbines, zonnevelden, biovergassing),
- Infrastructuur (wegen, elektriciteits- en gasnetwerk).

De aanwending van middelen uit het Fonds landelijk gebied zal betrekking hebben op de opgaven die in deze Visie zijn genoemd voor natuur en landschap en die in het Natuur- & Landschapsplan worden uitgewerkt. Het gaat daarbij in ieder geval om de aanplant van 170.000 bomen, de uitbreiding en herstel van houtwallen en bosjes, het structureel beheer en onderhoud van landschapselementen, bloemrijke akkerranden, voedselbos, inrichting van Twentse erven en de verbetering en aanvulling van het Rondje Enschede.

De juridische uitwerking van het Fonds landelijk gebied is onderdeel van de Nota kostenverhaal van de gemeente Enschede.

Toezicht en handhaving: gepast gedrag en check op het nakomen van afspraken

Op drie manieren is toezicht en handhaving nodig om de Visie uit te voeren. Ten eerste vraagt een aantal inwoners, veehouders en landgoedeigenaren om toezicht op het gedrag van bezoekers. Het gaat van (relatief) milde overtredingen van de openbare orde, om dump van afval, loslopen van honden, betreden van niet-openbaar terrein tot aan criminaliteit in de vorm van ondermijning. Gemist worden de ogen en oren van de toezichthouder, zoals de Bijzondere Opsporings Ambtenaar. De gemeente hoeft geen nieuw instrument te ontwikkelen, maar zal om aan deze wens tegemoet te komen wel meer prioriteit moeten geven aan het landelijk gebied bij de inzet van haar toezichthouders en handhavers.

Het tweede punt gaat om vervolg geven aan afspraken en voorwaarden die in het bestemmingsplan en in vergunningen worden vastgelegd. Als na zorgvuldige afweging volgens de regels van de Gids buitenkans ontwikkelruimte is verstrekt in de vorm van een omgevingsvergunning of herziening van een bestemmingsplan/omgevingsplan, dan moet ook de andere zijde van de balans (de voorgeschreven bijdrage aan de maatschappelijke opgave) worden nagekomen. De afgelopen jaren heeft de gemeente weinig werk gemaakt van de controle op de naleving van de afspraken. Achteraf blijkt dat goede en evenwichtige afspraken niet altijd zijn nagekomen. Dan komt de gewenste en afgesproken kwaliteit niet tot stand en wordt onrecht aangedaan aan de omgeving. De gemeente gaat daarom zowel de voorwaarden in overeenkomsten, vergunningen en bestemmingsplannen (en de opvolger: het omgevingsplan) duidelijker vastleggen als systematisch checken of in de uitvoering en daarna aan de voorwaarden wordt voldaan.
Het derde punt sluit hierop aan. Doordat toezicht en handhaving over verschillende instanties is verdeeld ontbreekt overzicht en vallen in de praktijk wel eens zaken tussen wal en schip. Meer inspanning -en dus ook meer capaciteit- is nodig voor verbetering van de coördinatie tussen de bevoegde overheden. Dat versterkt de effectiviteit van toezicht en handhaving met een hogere ruimtelijke kwaliteit in het landelijk gebied tot gevolg.

Welstandseisen zorgen voor behoud van een eigen identiteit

De Groene Parel van Enschede ontleent een deel van haar waarde aan de Twentse identiteit en karakteristiek van gebouwen. De gemeente wil die identiteit ook voor nieuwe en te verbouwen bouwwerken vasthouden, niet op de manier van ‘vroeger’ maar op een moderne eigentijdse wijze. De twee welstandscategorieën die nu voor het landelijk gebied bestaan bieden daarvoor niet voldoende houvast en geven aan initiatiefnemers niet voldoende richting bij hun ontwerp. De gemeente zal welstandscriteria voor het landelijk gebied ontwikkelen die zorgen voor bouwwerken die passen in het Enschedese landschap.

Spelregels voor de inzet van gemeentelijke grond voor de ambities uit deze Visie

De gemeente is eigenaar van enkele tientallen hectaren grond in het buitengebied. Deze grond wordt in de regel tijdelijk verpacht in afwachting van een definitieve functie of verkoop. De grond komt tijdelijk in gebruik bij een agrarische ondernemer die de gevraagde marktconforme pachtprijs wil betalen. De maatschappelijke meerwaarde van het gebruik is geen overweging bij de uitgifte in pacht. Dat gaat de gemeente veranderen. Spelregels zijn nodig om bij het verpachten van gemeentelijke gronden voorwaarden te stellen die invulling geven aan publieke doelen uit deze Visie. Te denken valt aan innovatie en verduurzaming in de landbouw, versterking van landgoederen, natuurontwikkeling, landschapsbeheer of klimaatadaptatie. Ook bij een gebiedsgerichte aanpak kan de gemeentelijke grond als smeerolie fungeren bij het tot stand komen van een gebiedsplan. De keerzijde van het stellen van voorwaarden is dat de pachtopbrengst lager uitvalt.

De gemeente werkt een protocol uit waarin de spelregels voor de uitgifte staan opgenomen. Deze spelregels zijn nodig om de uitgifte van gronden transparant en eerlijk te laten plaatsvinden. Deze spelregels zullen ruim zijn, waardoor voldoende mogelijkheden bestaan om tot maatwerk te komen.

Monitoring: worden de doelen gehaald

Bij het opstellen van deze Visie is gebleken dat beperkt informatie beschikbaar is om tegemoet te komen aan de wens van de Gemeenteraad om de resultaten van het 'oude' beleid te evalueren. Daarom is het voornemen in deze Visie om voor de toekomst wel informatie te verzamelen over de ontwikkelingen in het landelijk gebied en het bereiken van de doelen van de Visie. De gemeente wil daarbij gebruik maken van andere informatiebronnen bij andere overheden en bij maatschappelijke groeperingen. Bij dat laatste kan gedacht worden aan natuurgroeperingen die tellingen uitvoeren of aan agrariërs met kennis over hun eigen land.

De gemeente zal een eenvoudig systeem opzetten om systematisch te monitoren.

Ontwikkelen van de instrumenten, budget en uitvoeringsorganisatie

Instrumenten ontwikkelen

De genoemde instrumenten zijn nog niet beschikbaar of nog niet actueel gemaakt. Daarvoor bevat deze Visie een kort overzicht met een planning en de benodigde middelen en/of menskracht om de instrumenten samen te stellen of te actualiseren. Met ‘reguliere taak’ wordt bedoeld dat geen extra menskracht nodig is, ervan uitgaande dat de personele bezetting op adequaat niveau is.

Instrument	Tijdplanning voor samenstellen	Inzet gemeente	
		Financieel	Menskracht
Integrale gebiedsaanpak	Begin 2021		Eenmalig: reguliere taak Toepassing: 0,6 fte per gebied per jaar
Gids buitenkans	Eind 2021	Eenmalig € 60.000	Eenmalig: 0,2 fte Toepassing: regulier taak
Natuur- & Landschapsplan	Begin 2022	Eenmalig: € 40.000	Eenmalig: 0,2 fte Toepassing: regulier taak
Fonds landelijk gebied	Medio 2021		Eenmalig: 0,2 fte Toepassing: reguliere taak
Toezicht en handhaving	Vanaf 2022		Toepassing: reguliere taak
Welstand Landelijk gebied	Begin 2021	Eenmalig: € 25.000	Eenmalig: 0,2 fte Toepassing: reguliere taak
Spelregels gronduitgifte	Eind 2021		Eenmalig: 0,2 fte Toepassing: reguliere taak
Overlegstructuur	Medio 2021		Eenmalig 0,1 fte Toepassing: reguliere taak
Monitoring	Eind 2021	Toepassing: € 5.000 per jaar	Eenmalig: 0,2 fte Toepassing: reguliere taak

Uitvoeringsorganisatie op sterkte

Om de Visie uit te kunnen voeren moet de gemeente beschikken over voldoende menskracht. De gemeente moet kennis over de vraagstukken in het landelijk gebied hebben. De medewerkers moeten beschikken over contacten met de inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties in het landelijk gebied van Enschede, met de vakwereld over thema's die spelen in het landelijk gebied en met de andere overheden over beleid en subsidieregelingen. Voldoende omvang en continuïteit in de bezetting zijn nodig om de Visie succesvol uit te voeren. Dit volgt ook op de vraag van diverse partners in het landelijk gebied om een goed aanspreekpunt bij de gemeente te hebben.

Budget: boter bij de Visie – programmering met provincie, waterschap en rijk

De Visie voorziet de ambities van een overzicht van benodigde inzet (geld en capaciteit). Het gaat om indicaties, die enigszins inzichtelijk maken wat het realiseren van de ambities aan inspanning vergt in aanvulling op de capaciteit die de gemeente al beschikbaar heeft. Alle ambities zijn opgehaald in gesprek met de Gemeenteraad, met andere overheden, maatschappelijke organisaties, partners en inwoners. In de Visie zijn daar de benodigde instrumenten en concrete opgaven aan toegevoegd. Met dat inzicht is het mogelijk om keuzes te maken: ambities afzwakken of boter bij de Visie geven.

Een belangrijke constatering is dat de gemeente niet alleen staat bij de investering in het landelijk gebied. Sterker nog Rijk, provincie en waterschap willen ook forse beleidsinspanningen doen in het landelijk gebied. Dat kan Enschede echt vooruithelpen. Voorwaarde is wel cofinanciering. De gemeente moet zelf ook bijdragen. Grofweg kan met elke gemeentelijke Euro wel twee tot vier Euro van andere overheden naar Enschede worden toegehaald. Bij de inschatting van de gemeentelijke inzet om ambities te verwezenlijken is ingecalculeerd dat die cofinanciering beschikbaar komt. Dat verschilt overigens per thema. Voor klimaatadaptatie is bijvoorbeeld veel extern geld. Voor beheer landschap minder. Door over een flexibel in te zetten eigen gemeentelijk budget te beschikken, kan de gemeente aanhaken en stimulansen bieden waar zich kansen voordoen.

Daarbij is het ook van belang om de financieringsstromen beter te bundelen. Voor vrijwel elk thema in het landelijk gebied bestaat afzonderlijk beleid met eigen doelen en middelen. Bovendien gelden voor elk thema en beleidsinstrument eigen voorwaarden voor het beschikbaar komen van middelen met daarbij ook eigen termijnen, die veelal niet op elkaar aansluiten. De gemeente ziet het als een belangrijke voorwaarde voor succes in de uitvoering dat beleid en de daarbij behorende middelen meer gebundeld beschikbaar komen. Vooral de provincie Overijssel kan helpen om over te gaan op een programmering die de losse financieringsstromen bundelt.

En tenslotte, tegenover de kosten staan heel veel opbrengsten. Niet alleen in financieel (energie, recreatie en toerisme, nieuwe inwoners, voedselproductie) opzicht, maar ook in (onschatbare) maatschappelijke waarden; schone lucht, natuur, beleving, mooi landschap, gezondheid en welzijn.

Voetnoten

1. Het landelijk gebied is 10.000 ha groot. De landbouw benut daarvan bijna de helft. De landgoederen beslaan een derde van het grondgebied. Wel is er overlap: op de landgoederen komt ook landbouw voor.

2. De Omgevingswet bepaalt met het motto ‘ruimte voor ontwikkeling, waarborgen van kwaliteit’ in grote lijn op welke onderwerpen de visie betrekking heeft. De Visie gaat over het bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving in het landelijk gebied. De leefomgeving bestaat uit water, bodem en lucht en omvat natuur, landschap en cultureel erfgoed. De Visie gaat ook over -wat de Omgevingswet noemt- het doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving. Denk aan de functies in het landelijk gebied: landbouw, wonen, niet-agrarisch werken, recreatie, verkeer, etc. Ook de leefbaarheid voor de bewoners en gebruikers van het landelijk gebied komt in de Visie aan bod.

3. Waarderingskaart landschap Enschede, H+N+S, mei 2019 (kaart bijgesteld december 2020)

4. Landbouwanalyse Enschede - een onderzoek naar de huidige en toekomstige situatie van de landbouw in het landelijk gebied van Enschede, Kadaster en Wageningen University & Research (Wageningen Economic Research), mei 2019

5. Inventarisatie van landgoederen in Enschede – een inventarisatie ten behoeve van de Visie landelijk gebied, Overijssels Particulier Grondbezit, december 2020

6. Evaluatie landelijk gebied Enschede, gemeente Enschede, februari 2021.

7. De Gids buitenkans geeft regels voor de afweging van initiatieven, waar het bestemmingsplan niet voldoende in voorziet. Het Bijlagerapport ‘De Visie landelijk gebied in het gemeentelijk beleid’ en de beschrijving van de instrumenten in hoofdstuk 8 geven meer informatie over de Gids buitenkans.

8. De eerste stap op weg naar de Visie was de Discussienota van 11 juni 2019. In de Discussienota heeft het College een aantal onderwerpen aan de Raad(scommissie) voorgelegd om de gedachten te scherpen en opinies te horen. De Discussienota is besproken in de Stedelijke Commissie van 24 juni 2019.

9. Met de resultaten van het gesprek over de Discussienota is een Nota van uitgangspunten opgesteld. Hierin doet het College een voorstel voor de hoofdlijnen van de op te stellen Visie landelijk gebied. De Gemeenteraad heeft de Nota op diepgaand besproken, met input van maatschappelijke partijen en na voorbereiding in de Commissie Omgevingsbeleid (11 mei 2020) en de Stedelijke Commissie (22 juni 2020). De Raad heeft de uitgangspunten op 30 juni 2020 vastgesteld en gevraagd om natuur als op zichzelf staand uitgangpunt mee te nemen; In de Visie en de daaropvolgende Gids buitenkans een samenhangende aanpak uit te werken voor extensieve landbouw, natuur en landgoederen. De gemeente moet daarover het gesprek aangaan met betrokkenen in Enschede én spreken over de inzet van financiële en andere middelen met rijk en provincie; De ervaringen die tot nu toe in het landelijk gebied zijn opgedaan goed te gebruiken.

10. Tegelijk met de Visie landelijk gebied heeft de gemeente Enschede een Energievisie voorbereid. De inhoud van beide visies kent overlap. Maatregelen voor de duurzame opwekking van energie komen voor een belangrijk deel in het landelijk gebied terecht. De opgaven op energiegebied staan in de Energievisie, de inpassing van maatregelen is ook onderwerp van de Visie landelijk gebied.

11. De formele status van structuurvisie onder de Wet ruimtelijke ordening brengt een paar eisen met zich mee, zoals publicatie op de landelijke website ruimtelijkeplannen.nl en het voeren van overleg met provincie, waterschap en buurgemeenten. Ook legt de gemeente de visie gedurende zes weken als ontwerp ter inzage en kunnen zienswijzen worden ingediend. De Gemeenteraad stelt de visie vervolgens vast en betrekt daarbij de ingediende zienswijzen. De vaststelling als structuurvisie op grond van de Wro maakt het mogelijk een ‘Fonds landelijk gebied’ in te stellen met financiële middelen voor een kwaliteitsimpuls in het landelijk gebied.

12. Nadat de Omgevingswet op 1 januari 2022 in werking treedt, gaat de gemeente in de daaropvolgende jaren de bestaande bestemmingsplannen omvormen tot één omgevingsplan voor de hele gemeente.

13. Het beleid voor bijvoorbeeld landbouw en natuur komt voor een groot deel van de Europese, nationale en provinciale overheid. De provincie Overijssel stelt kaders met haar ruimtelijk beleid en ontwikkelt net als de gemeente bijvoorbeeld een bomenplan en kent een gebiedsgerichte aanpak voor stikstof. Het waterschap Vechtstromen is een belangrijke partner in de strijd tegen de verdroging. In de Groene Metropool Twente worden regionale spelregels ontwikkeld voor hergebruik van vrijkomende agrarische bebouwing. Met buurgemeenten vindt afstemming van het gemeentelijk beleid plaats over de gemeentegrens heen, zoals de gebiedsontwikkeling Twekkelo (met Hengelo) en in Zuid (met Haaksbergen). Met de gemeenten Almelo en Hengelo bereidt de gemeente Enschede een Visie op bodem en ondergrond voor. In Mineral Valley Twente werken regionale partijen samen aan een gezonde bodem.

14. De begrenzing van het landelijk gebied in de Visie landelijk gebied volgt uit een samenstel van de volgende criteria:
- Het feitelijke gebruik van de gronden. Tot het landelijk gebied horen gebieden met aaneengesloten gebruik voor landbouw, bos, natuur, landgoed, openluchtrecreatie en ook bijzondere functies als golfbaan, zandwinning en wegen.
- Als het geldende bestemmingsplan een afwijkende stedelijke bestemming aangeeft, dan wordt per gebied bekeken of die andere bestemming nog steeds wordt nagestreefd. Als dat niet het geval is, wordt het gebied in deze Visie tot het landelijk gebied gerekend. Dat geldt bijvoorbeeld voor delen van de Usseler Es en een deel van het Vliegveldterrein.
- Het landelijk gebied is waar mogelijk aaneengesloten gebied; elk deel heeft liefst een ruimtelijke verbinding met de rest van het landelijk gebied. Kleine enclaves worden vermeden. Het kan daardoor voorkomen dat kleinere gebieden toch niet als landelijk gebied wordt aangemerkt.
- Aaneengesloten bebouwing wordt, waar dat een logische aansluiting heeft met ander stedelijk gebied, buiten de omgrenzing van het landelijk gebied gebracht

De op te stellen Omgevingsvisie onder de Omgevingswet en andere toekomstige beleidskeuzen kunnen tot een aanpassing van de grens stad-land leiden.

15. In de Ontwikkelingskoers ‘Enschede groeit uit het hart’ staat het als volgt: ‘Het landschap rond Enschede is waardevol door zijn verscheidenheid, de grote historische en ecologische waarden en een sterke eigen identiteit als gevolg van de mix van robuuste landgoederen en natuurgebieden met typisch Twents, voor het merendeel kleinschalig, agrarisch cultuurlandschap. Het is een gebied om te recreëren, tot rust te komen, natuur en ruimte te beleven, te sporten, fietsen en wandelen.’

16. De gemeente voert wettelijke taken uit en voert daarbij eigen beleid (bijvoorbeeld bij ruimtelijke plannen, vergunningen, toezicht en handhaving) en verleent medewerking aan beleid en uitvoering van andere overheden en partijen. Bij een deel van de taken benut de gemeente de Gids buitenkans voor het afwegen van initiatieven. Verder beheert en onderhoudt de gemeente eigen gronden en gebouwen, wegen en bijvoorbeeld de openbare verlichting. De gemeente heeft over ontwikkelingen in het landelijk gebied overleg met inwoners en bedrijven. De gemeente coördineert of neemt als partner deel aan samenwerkingsprojecten. Daarnaast int de gemeente diverse vormen van belastingen en heffingen en treedt de gemeente op als toezichthouder en handhaver, om toe te zien op de naleving van gemaakte afspraken en regels.

17. De capaciteit die de gemeente Enschede in de jaren rond 2020 speciaal voor het landelijk gebied beschikbaar heeft bedraagt 1 tot 1,5 fte en € 80.000 per jaar. Die inzet betreft 10.000 ha buitengebied, ofwel 70% van het grondgebied.

18. Voorbeelden van behaalde resultaten in het buitengebied (veelal in samenwerking met derden) zijn:

- Beleid voor groene diensten en een lokaal uitvoerend landschapsfonds. Een kwart van de kleine landschappelijke elementen in het buitengebied is onder langjarig beheer gebracht.
- Rondje Enschede: 53 km fiets en wandelroute langs de rand van Enschede (kans om veel meer recreatieve/economische voorzieningen aan vast te knopen)
- Vernieuwend ruimtelijk beleid met de Gids buitenkans
- Twee landinrichtingen hebben gezorgd voor extra natuur, verbeterde inrichting waterlopen, herverkaveling en recreatieve ontsluiting.
- Ecozone Eschmarke, Kristalbad
- Natuurkansenkaart

19. Gerichte aandacht bij incidenten kan snel tot resultaat leiden, zoals bij het uitbannen van het bestrijdingsmiddel glyfosaat bij het scheuren en opnieuw inzaaien van gras in weilanden.

20. De Omgevingswet benoemt in artikel 1.3 twee maatschappelijke doelen: de gezonde en veilige fysieke leefomgeving én een doelmatig beheer, gebruik en ontwikkeling. De gemeentelijke overheid krijgt met de Omgevingswet nieuwe mogelijkheden en bevoegdheden om in het spanningsveld van leefomgeving en gebruik eigen keuzen te maken.

Artikel 1.3. Omgevingswet (maatschappelijke doelen van de wet)
Deze wet is, met het oog op duurzame ontwikkeling, de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu, gericht op het in onderlinge samenhang:
a. bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving

en een goede omgevingskwaliteit, en
b. doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving ter vervulling van maatschappelijke behoeften.

21. Robuuste structuren vragen niet alleen om een samenhangende bestemming en inrichting. Ook het beheer moet gericht zijn op continuïteit. Voor de natuurgebieden zorgen terreinbeherende organisaties, zoals Landschap Overijssel, met publieke financiering voor beheer dat is gericht op de lange termijn. Voor blauwe structuren vormt het waterschap een continue factor, zoals ook blijkt uit Vergroeningsstrategie 2020-2024 'Blauwgroen denken, blauwgroen doen'. In Enschede is veel natuur en bos in particuliere handen, vaak bij landgoederen. Deze eigenaren streven naar het voortzetten van hun beheer, maar de economische draagkracht daarvoor is niet altijd verzekerd. Verbindende schakels in het natuur- en waternetwerk, die in gebruik zijn voor andere hoofdfuncties vormen eveneens een onzekere factor. Voor het op natuur en water gerichte beheer van landbouwgronden en houtsingels, zijn weinig waarborgen voor voortzetting aanwezig. Om die reden vragen deze schakels in het netwerk om nadere aandacht.

22. De inzet op natuurgebieden gaat uit van het idee van 'scheiding', waarin de functie natuur voorop staat en alle andere functies (landbouw, recreatie) daaraan ondergeschikt zijn. Bij scheiding van functies is een perceel óf landbouwgrond óf natuurterrein óf recreatiegebied, liefst met buffergebieden daar tussenin. De scheiding van landbouw en natuur is in het verleden sterk doorgevoerd. Daarnaast staat het streven naar verweving, waarin functies samengaan en elkaar versterken. Dergelijk meervoudig grondgebruik lijkt heel efficiënt (twee of meer doelen op één stuk grond), maar leidt in praktijk ook dikwijls tot teleurstelling. Bij agrarisch natuurbeheer komen de bijzondere soorten vaak niet voldoende tot hun recht. Om die reden wordt vastgehouden aan gebieden waar de natuur voorop staat, maar dan in combinatie en wisselwerking met landbouwgebieden die daar natuurlijke kwaliteiten aan toevoegen. Kringlooplandbouw geeft meer ruimte aan de natuur binnen de agrarische bedrijven. Door minder diepe ontwatering verdrogen ook natuurgebieden minder snel, met maatregelen kan de ammoniakuitstoot verminderen en dat is gunstig voor de natuur. Agrarische bedrijven die houtwallen beheren of bepaalde percelen extensief gebruiken, geven ook invulling aan deze kijk op verweving. Zo ontstaat een stabiele ecologische structuur in een veel groter omgeving die ook bijdraagt aan de natuurlijke kwaliteit. Omgekeerd wordt natuurlijke variatie gezien als waardevol voor de landbouw: een rijk bodemleven, natuurlijke bestrijding van plagen, schaduwplekken voor het vee etc.

23. De manier waarop het landschap doorwerkt begint bij het landschapstype. De inpassing van een initiatief in een jonge veldontginning vraagt andere inpassingsmaatregelen dan in het oude hoevenlandschap. De strategie hangt af van de aanwezige kwaliteit en gaafheid van het landschap. Inpassen is het motto als het landschap een zeer hoge kwaliteit heeft, aanpassen als de kwaliteit hoog is en transformeren past bij de basiskwaliteit.

24. Een voorbeeld is een initiatief voor een zonneveld. Altijd wordt de landschapsstrategie gevolgd. Zonder op voorhand harde blokkades aan te brengen, is in de gebieden met een zeer hoge landschappelijke waarde -met de strategie 'inpassen'- een zonneveld minder voorstelbaar dan in gebieden met een basiskwaliteit - met de strategie 'transformeren'. Een klein zonneveld is eerder in een gebied met een (zeer) hoge kwaliteit inpasbaar dan een groot

zonneveld. Schaal speelt mee. Voor een zonneveld groter dan 2 ha wordt -in aansluiting op de provinciale zonneladder- altijd een gebiedsaanpak gevolgd, waarin verschillende opgaven worden samengebracht. Naast de opgave voor het duurzaam opwekken van elektriciteit zijn dat bijvoorbeeld de verduurzaming van de landbouw, wateropgaven, of opgaven voor natuur en landschap. Bij een dergelijke gebiedsaanpak zijn de belanghebbenden in het gebied altijd intensief bij de planvorming betrokken.

25. De Ontwikkelkoers stelt: ‘Het landelijk gebied strekt zich aan alle kanten van de stad ver uit en dringt via de groene lobben en stadsparken ook diep de stad in. Daarmee is groen, natuur en ruimte voor bijna alle bewoners van Enschede binnen handbereik. De aanwezigheid van een mooi en bereikbaar buitengebied draagt zo bij aan de aantrekkingskracht van de stad.’

26. Kennis over het landelijk gebied en de aanwezige waarden vergroot de interesse en draagt bij aan de zorg voor behoud. Het ‘besef van waarde’ kan gaan over natuur, landschap of over de landbouw: waar komt ons voedsel vandaan? Ook het verband tussen de landgoederen in het buitengebied en de textielindustrie in de stad geeft interessante achtergrondkennis bij een bezoek aan het landelijk gebied. Net als het verband tussen de aanpak van verdroging met stedelijke wateroverlast.

27. De waterhuishouding vormt een (fysiek) voorbeeld, waar samenwerking tussen stad en land voor iedereen gunstig kan uitpakken. In de stad ontstaat bij stortbuien wateroverlast. Het landelijk gebied heeft te maken met verdroging. De wateroverlast en de verdroging kunnen beide worden geholpen door het overschot uit stedelijk gebied te bergen en vast te houden in het landelijk gebied. Het Kristalbad aan de westzijde van de stad laat zien waartoe dat kan leiden. De Visie sluit op deze punten aan bij de inspanningen van het waterschap Vechtstromen om het watersysteem aan te passen aan de klimaatverandering met extreme perioden van droogte afgewisseld met hoosbuien.

28. In de landbouw is de roep om vernieuwing alom aanwezig: productie met minder input van buiten (kunstmest, veevoer, beregening), minder uitstoot van onder meer stikstof en meer inspelend op landschap, natuur en waterhuishouding. Naast bulkproductie voor de wereldmarkt, ook ruim baan voor Twentse kwaliteitsproducten voor een meer lokale markt.
In de energievoorziening nemen zonnevelden veel ruimte in beslag. Naarmate meer slimme combinaties ontstaan met bijvoorbeeld natuur, landbouw en waterhuishouding zal dat ruimtebeslag minder bezwaar opleveren.
Nieuwbouw draagt bij aan de ‘verstening’ van het buitengebied en leidt tot een afnemend onderscheid tussen stad en land. Deze Visie houdt vast aan de rem op huizenbouw, tenzij die huizen een bijdrage leveren aan de kwaliteiten van het landelijk gebied. Het gaat vooral om pilots met nieuwe bouwvormen of doeleinden. Pilots zijn eenmalig. Schuren die niet meer in gebruik zijn bij de landbouw, moeten verdwijnen of een nieuwe functie krijgen, ook om illegaal gebruik voor te zijn. Noaberschap is een manier van samenleven die nog steeds functioneert, doordat de invulling wordt aangepast aan de huidige tijd. Nieuwe bewoners zijn vaak welkom, sociale media (buurtapp) worden als communicatiekanaal toegevoegd.

29. Denk aan de rijke historie van landgoederen in Enschede. Veel van de landgoederen, die de textielfabrikanten meer dan een eeuw geleden hebben gesticht, zijn toe aan vernieuwing. Soms heel direct omdat laanbeplanting na

100 tot 150 jaar aan het einde van de levensduur is. Voor diverse landgoederen zijn nieuwe economische dragers nodig om beheer en onderhoud op de langere termijn te bekostigen. De gemeente staat welwillend tegenover geheel nieuwe landgoederen, die het concept een eigentijdse invulling geven. Voorwaarde is wel dat die nieuwe 'rood-voor-groen' landgoederen -net als de historische landgoederen- kwaliteit toevoegen aan het landelijk gebied. Een publiek belang is randvoorwaarde.
De landbouw staat voor grote opgaven. Ook daar is vernieuwing nodig. De ondernemers zullen dat zelf moeten oppakken, met steun van de gemeente waar dat kan. Pilots zijn een mogelijke sleutel. Dat geldt ook voor wonen. De gemeente is terughoudend met nieuwbouw in het landelijk gebied, maar kan een uitzondering maken voor pilots met nieuwe woonvormen. Een experiment is eenmalig.
Het opbouwen van robuuste structuren voor water, natuur en landschap, maar ook het verweven van deze structuren met agrarisch gebruik zijn vormen van vernieuwing, net als de zoektocht naar energiemaatregelen met meervoudig ruimtegebruik.
De energietransitie zet de hele samenleving voor een nieuwe uitdaging. Zonnevelden vragen bijvoorbeeld veel ruimte en passen lang niet altijd goed in het landschap. Is functiecombinatie mogelijk met landbouw, klimaatmaatregelen? Zijn andere technieken toe te passen voor mestverwerking, die bijdragen aan de energietransitie én behoud van bodemvruchtbaarheid?

30. De 'Landbouwanalyse Enschede' (Kadaster en Wageningen Economic Research, mei 2019) geeft informatie over de landbouw in Enschede. Ruim 4.700 ha van de 10.000 ha landelijk gebied van Enschede is als cultuurgrond (weiland en akkers) in gebruik bij 327 agrarische bedrijven (cijfers 2017). De helft van de bedrijven (164) is gevestigd buiten de gemeente Enschede en heeft 1.231 ha grond in gebruik binnen Enschede. Omgekeerd gebruiken de 163 Enschedese bedrijven 276 ha grond buiten de gemeentegrens. Enschede telt volgens de studie 56 voltijds agrarische bedrijven. Dat zijn allemaal veehouders, 52 melkveehouders en 4 intensieve veehouders. Dat waren er rond 2000 nog twee keer zoveel.
Het grondgebruik bestaat uit grasland (80%) en maisteelt (18%) ten behoeve van de veehouderij. De CBS-landbouwtelling geeft als vijfjarig gemiddelde (2012-2016) in de gemeente Enschede een bedrijfsgrootte van de melkveehouderij van 41 ha met 68 melkkoeien. In die periode is een gemiddeld Nederlands melkveebedrijf 51 ha groot met 90 melkkoeien. De kostprijs van de melk is 3 Euro per 100 kg hoger dan gemiddelde in Nederland (48 om 43 Euro/100kg). Het inkomen in de melkveehouderij in Enschede is afgeleid van deze cijfers en komt circa 20% lager uit dan gemiddeld in Nederland. De veehouderij (melkvee en overig graasdieren) levert directe werkgelegenheid van circa 220 arbeidsjaareenheden. Het aantal landbouwbedrijven dat aan agrarisch natuurbeheer doet, is lager dan elders in Nederland. Dat geldt ook voor verkoop aan huis (6% in Enschede - 14% landelijk); agrotoerisme (5% versus 10%) en zorglandbouw (1% versus 3%).

31. De 'Landbouwanalyse Enschede' (Kadaster en Wageningen Economic Research, mei 2019) laat zien dat het aantal landbouwbedrijven in Enschede dat aan agrarisch natuurbeheer doet, is lager dan elders in Nederland. Dat geldt ook voor verkoop aan huis (6% in Enschede - 14% landelijk); agrotoerisme (5% versus 10%) en zorglandbouw (1% versus 3%).

32. Uit het realisatieplan 'Op weg met nieuw perspectief' van het ministerie van LNV staat de volgende omschrijving: 'Bij kringlooplandbouw is het doel om

waardevol voedsel te produceren met zo min mogelijk effecten op natuur, milieu en klimaat. De waarde van kringlooplandbouw is daardoor meer dan de som van de afzonderlijke delen: naast het verminderen van emissies, het beter benutten van biomassa voor in eerste instantie voeding of bodem en het versterken van de verbinding tussen landbouw en natuur, levert het ook een weerbaar en veerkrachtig landbouw- en voedselsysteem op, in economisch, ecologisch en sociaal opzicht. Zo kan de landbouw haar belangrijke bijdrage blijven leveren aan onze economie. In een stelsel van kringlooplandbouw gebruiken akkerbouw, veehouderij en tuinbouw in de eerste plaats grondstoffen uit elkaars ketens en reststromen uit de voedingsmiddelenindustrie en de voedingsketens.'

33. De combinatie van de leeftijd van de bomen en de droogte maakt dat veel lanen op de historische landgoederen extra onderhoud nodig hebben. Voorkomen moet immers worden dat vallende takken gevaar opleveren voor passanten. De kap van oude lanen wordt vaak uitgesteld omdat de bezoekers het fraaie aanzicht waarderen. Dat uitstel gaat ten koste van de houtopbrengst als de kap -jaren later- toch plaats moet vinden. Lage houtopbrengsten en hoge onderhoudskosten zet de exploitatie klem.

34. Bij een locatie met relatief weinig groene kwaliteiten is de benodigde compensatie minder dan bij een gebied met veel natuur, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteit. Dit beginsel stuurt mee bij de locatiekeuze. Hierop kan de nog op te stellen omgevingsvisie onder de Omgevingswet nader ingaan.

35. De gemeente kent volgens de Gids buitenkans (2014) drie categorieën van agrarische bebouwing in het landelijk gebied: waardevolle schuren (met toegang tot de regeling Vrijkomende Agrarische Bebouwing - VAB), landschapsontsierende schuren (met toegang tot de Rood voor Rood regeling - RvR) en de tussencategorie, die waardevol noch landschapsontsierend is (waar geen nadere regeling voor geldt).

36. De gemeente Enschede overweegt over te gaan van drie naar twee groepen van agrarische bedrijfsgebouwen zonder agrarische functie:
- Cultuurhistorisch en landschappelijk waardevolle gebouwen. Dit zijn de schuren, stallen, overkappingen etc. die bijdragen aan de gewenste beeldkwaliteit van het landelijk gebied. Het gaat om gebouwen met een architectuur, groepering op het erf en situering in het landschap die de gebouwen waardevol maken om te behouden.
- Overige gebouwen. Alle overige agrarische bedrijfsgebouwen in het landelijk gebied, die geen bijzondere cultuurhistorische en landschappelijke waarde hebben.

Het is aan de eigenaar van het gebouw om aan te tonen of een gebouw al dan cultuurhistorisch en landschappelijk waardevol is. Dat doet de eigenaar door een deskundige, zoals het Oversticht, te vragen om een waardestelling uit te voeren. Dat is een rapport dat met een deskundigenoordeel navolgbaar aangeeft dat het gebouw zelf en de ligging in zijn omgeving cultuurhistorisch en landschappelijk van waarde zijn. De gemeente werkt de criteria voor de waardestelling nader uit in de Gids buitenkans. De ouderdom (bijvoorbeeld voor 1945) is geen doorslaggevend criterium. Ook gebouwen uit de Wederopbouw of later kunnen voldoen aan de criteria, gebouwen van voor WOII zijn niet vanzelfsprekend waardevol.
Een als cultuurhistorisch en landschappelijk waardevol gebouw kan met de regeling Vrijkomende Agrarische Bebouwing (VAB-regeling) een nieuwe invulling krijgen voor wonen en/of werken, waaronder recreatie en toerisme. De Gids buitenkans

werkt de regels verder uit. Een niet-waardevol gebouw valt onder de regeling Rood voor Rood (RvR-regeling). Hoofdlijn is dat sloop een bouwkavel oplevert. De regels van de Gids buitenkans worden daarmee op veel meer gebouwen toegepast dan voorheen het geval was. De regeling wordt daarvoor zo aangepast dat zeker wordt gesteld dat per saldo de beeldkwaliteit verbetert.
Deze aanpak vermindert onnodig en ongebruikt bouwvolume in het landelijk gebied. Een schuur van tenminste 850 m2 verdwijnt en een woonhuis van maximaal 750 m3 komt daarvoor terug. Dat betekent dat het bouwvolume sterk vermindert. De regeling voorkomt ook verrommeling (geen functie betekent veelal geen geld voor onderhoud) en voorkomt dat een ‘leegstaand gebouw een nieuwe functie zoekt’. Die functie zal vaak niet goed passen in het landelijk gebied of zelfs illegaal en ondermijnend zijn. De regeling biedt een uitweg: sloop en beperkte nieuwbouw.
De gekozen tweedeling is verder helder en eenvoudig. De bestaande tussencategorie (tussen waardevol en landschapsontsierend), waar de meeste gebouwen in vallen, verdwijnt. Het oordeel tot welke categorie een gebouw hoort wordt overgelaten aan deskundigen.

37. Bij bijzondere doelgroepen en pilots die nu geen plek in het buitengebied hebben kan onder meer gedacht worden aan:
Knarrenhof: Een voorbeeld van een bijzondere doelgroep zijn ouderen, die nu nog niet in het landelijk gebied wonen. Dat kan in een bijzondere woonvorm of groepsverband, zoals een “knarrenhof”. Aan een dergelijke pilot worden dan wel eisen gesteld aan de locatie, omvang en de benodigde extra investeringen voor versterking van de landschappelijke kwaliteit.
Tiny house: Een aantal mensen wil op duurzame ecologische wijze leven. Dat kan in een heel klein huis, dat zelfvoorzienend is en niet op nutsvoorzieningen is aangesloten. Een experiment in het buitengebied is mogelijk als binnenstedelijk geen geschikte locatie kan worden gevonden.
Nieuw landgoed: Enschede biedt-met de ‘rood-voor-groen’-regeling op beperkte schaal ruimte voor welgestelden die willen investeren in een bijzondere woonplek in het landelijk gebied. Deze kleine categorie sluit aan bij de traditie van landgoederen die zijn ontstaan vanuit de textielindustrie.

38. De pluspunten van recreatie en toerisme
1. Toerisme is een belangrijke economische drager. Zowel indirect (via bestedingen en banen) als direct voor de gemeente via de toeristenbelasting.
2. ‘Het kunnen proeven’ aan de gemeente. Een kortdurend verblijf is een laagdrempelige manier voor toekomstige bewoners/talenten om kennis te maken.
3. De leefbaarheid. De aanwezige horeca, cultuur, natuur en de mogelijkheden voor dagrecreatie behoren tot het aandachtsgebied.
4. Het op peil houden van het voorzieningenniveau. Toeristen en bezoekers geven dynamiek en sfeer. Het aantrekken ervan is belangrijk voor het behoud van het lokale voorzieningenniveau. Daar profiteren bewoners van.
5. De werkgelegenheid. Vooral voor Mbo’ers, omscholers en mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Anders dan in andere sectoren zijn deze banen lokaal gebonden en niet verplaatsbaar naar het westen of buitenland.
6. Verbindende kracht. De sector Toerisme en Recreatie staat nooit alleen. Hij overstijgt en verbindt meerdere sectoren. Dankzij die verbindende kracht ontstaan veel cross-sectorale initiatieven.
7. Versterken van de profilering en positionering. Technische innovaties rechtstreeks geïntroduceerd en/of toegepast worden.

39. Uit de citymarketingvisie: ‘Bijzonder zijn de vele stadsparken rondom het stadscentrum, de groen beplante universiteitscampus en de scherpe overgang tussen het fraaie bosrijke buitengebied en de stedelijke dynamiek van de stad. Een groot verschil van omgeving op steenworp afstand van elkaar waar dynamiek en rust naadloos in elkaar overgaan. Een stad in het groene coulissen landschap van de regio Twente.’

40. Versterken routenetwerken voor wandelen en fietsen:
- Onderhoudsniveau bestaande netwerk verhogen
- Beleving vergroten (verhalen, technologie, thema’s, etc.)
- Routes interessanter maken – routekansenkaart
- Specifiek aandacht voor routepaden over landgoederen en ‘verborgen’ paden
- Rondje Enschede via deelnemende ondernemers versterken

41. De Brandweer Twente vraagt in haar advies (7 december 2020) over de Visie landelijk gebied aandacht voor fysieke en externe veiligheidsaspecten in het landelijk gebied. De Brandweer verzoekt om (in elk geval bij de invulling in het omgevingsplan) rekening te houden met onder meer risicobronnen (zoals gasleidingen, vervoer gevaarlijke stoffen en nieuwe energievormen), met opkomsttijden, bereikbaarheid en bluswatervoorziening voor de brandweer, uiteenlopende incidenten (van natuurbrand tot paniek bij een evenement).

42. De GGD Twente heeft in een brief van 25 november 2020 gereageerd op de evaluatie en een concept van de Visie Landelijk gebied. De aandacht voor water, bodem, lucht en biodiversiteit wordt onderschreven. De GGD ondersteunt het bomenplan, is positief over de transitie in de landbouw en vraagt de kansen te benutten voor recreëren in het groene buitengebied. Extra aandacht vraagt de luchtkwaliteit. In Nederland is 3,5% van de ziektelast toe te schrijven aan de huidige luchtkwaliteit, ook al wordt vrijwel overal voldaan aan de Europese normen. Ook geluid, veelal afkomstig van gemotoriseerd verkeer, is slecht voor de gezondheid, bij de energietransitie moet worden opgepast voor neveneffecten op de gezondheid (geluid windturbines, fijnstof bij verbranden biomassa, geluid van warmtepompen). De GGD adviseert verder om de inwoners goed te betrekken bij de plannen voor het landelijk gebied en daarbij aandacht te besteden aan leegstand en vereenzaming.

43. De opgaven geven tegenwicht aan de claims om het landelijk gebied te gebruiken voor tal van functies en daarvoor nieuwe plannen en projecten uit te voeren. Deze initiatieven hebben vaak een economische component en zijn daarmee harder te onderbouwen dan de zachte -te beschermen- kwaliteiten. Denk bijvoorbeeld aan zonnevelden en windturbines, waarmee de doelstellingen uit de Energievisie worden ingevuld of aan wonen en werken. Met de aanleg en de exploitatie van zonnevelden en windturbines of de bouw van woningen valt geld te verdienen. De economische onderbouwing is daarmee veel eenduidiger dan de kostenbaten-analyse van de versterking van natuur en landschap. Door voor natuur en landschap ook opgaven in deze Visie op te nemen, ontstaat meer zicht op de afweging: het economisch onderbouwde doel en de ‘zachte’ maatschappelijke taakstelling staan naast elkaar.

44. Bij de inpassing van initiatieven wordt om balans gevraagd door een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van het landelijk gebied. De opgaven van de gemeente geven richting aan de aard van die maatregelen, zoals bos, landschapselementen,

natuur, extra aandacht voor de cultuurhistorie, bodem en watermaatregelen. De opgaven geven aan welke maatregelen initiatiefnemers aan hun plan of project toe kunnen voegen om de gewenste balans te verkrijgen. De opgaven zijn ook te gebruiken om in een integraal gebiedsgericht project een evenwichtige keuze te maken.

45. Een voorbeeld van inhoudelijke samenhang is de omschakeling naar kringlooplandbouw die samen kan gaan met de versterking van de biodiversiteit, met maatregelen tegen de verdroging, verhoging van het humusgehalte in de bodem en verlaging van de emissie van ammoniak. De ene insteek helpt de andere insteek. Zo houdt grond met een hoog humusgehalte water beter vast (verdroging), is rijker aan (micro)organismen (biodiversiteit) en vruchtbaarder (landbouw). Daar hoeft het niet bij te blijven. Denkbaar is ook dat kringlooplandbouw valt te combineren met directe verkoop aan de consument, met landschapsonderhoud etc.

46. Ten tijde van het opstellen van deze Visie ontwikkelen de samenwerkende overheden de Regionale Energiestrategie Twente, met een concentratiegebied voor zon en wind in het grensgebied Enschede - Haaksbergen. Voor de stikstofproblematiek neemt de provincie Overijssel het initiatief voor een regionale gebiedsaanpak, waarbij de grens van twee deelgebieden dwars door de gemeente Enschede loopt. Om verdroging tegen te gaan is het programma Zoetwater Oost-Nederland (ZON) gestart, met gebiedsmaatregelen. In het recente verleden zijn landinrichtingsprojecten uitgevoerd.

47. Op basis van art 6.12, lid 1 Wro is de gemeente verplicht kostenverhaal toe te passen bij bouwplannen die ingepast moeten worden middels planologische besluiten. Het is een wettelijke plicht om bij een planologisch besluit een exploitatieplan te voegen, tenzij het kostenverhaal anderszins (via een overeenkomst) geregeld is. De kosten die worden verhaald op een exploitant bestaan uit:

1. Gebiedseigen kosten; kosten voor de realisatie en aanpassingen in het openbaar gebied (bouw- en woonrijp maken, bodemsanering, onderzoeken e.d.), ambtelijke begeleidingskosten (inclusief de kosten voor de ruimtelijke procedure) en planschade en andere schades.
2. De gebieds-overstijgende kosten: een bijdrage ruimtelijke ontwikkeling (RO-bijdrage).

Colofon

Visie landelijk gebied Enschede

- **Gemeente Enschede, aangeboden aan de Gemeenteraad in april 2021**
- **Tekeningen en kaarten:** Studio Ronald van der Heide
- **Opmaak:** Digidee

Samenvatting

Van de Visie is een **samenvatting ›** gemaakt

Gemeente Enschede

Digitale publieksbijeenkomst op 18 november 2020 vanuit de studio met tweede van links wethouder Van Houdt